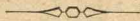

Co'
In

~~859/438~~
~~93256 (11)~~

PROZÁ

PROVA

E 48

COLECȚIUNEA SFETEA

MIHAIL EMINESCU

PROZĂ

Institutul Pedagogic de 3 ani Buc.
BIBLIOTECA

66303

BUCUREȘTI

EDITURA ***** „LIBRĂRIEI ȘCOALELOR” C. SFETEA
*** ȘI IMPRIMERIA

96, STRADA LIPSCANI, 96

~~Institutul Pedagogic de 3 ani
BUCUREȘTI
Nr. inv. 3806
BIBLIOTECA~~

1908
Institutul Pedagogic de 3 ani
BUCUREȘTI
Nr. inv. 43256

3187 Sublet
Cota
Inventar 507831

T 3187 Sublet

B.C.U. Bucuresti

C507831

Volumul de față cuprinde cele mai frumoase dintre scrierile în proză ale marelui nostru poet *Mihail Eminescu*.

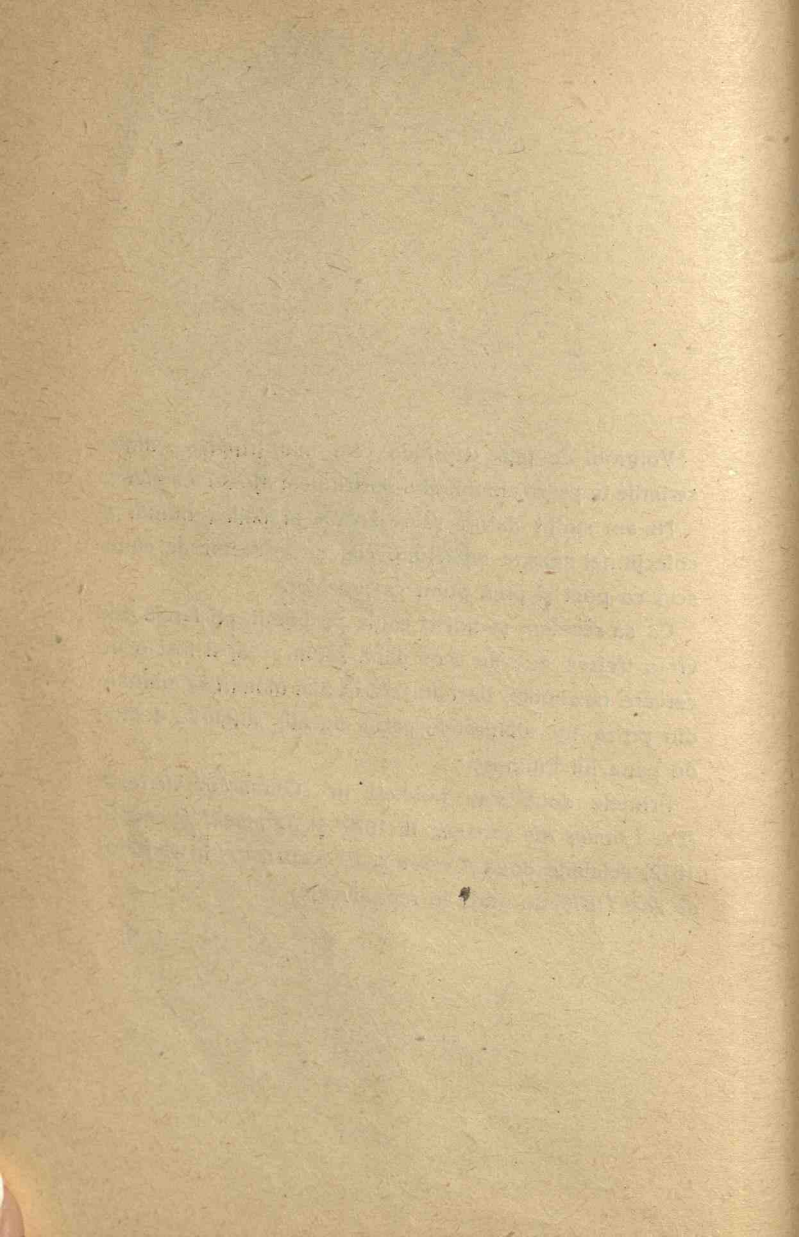
Ne-am simțit datori să rezervăm al doilea număr al colecțiunei noastre adâncului cugetător, destul de cunoscut ca poet și prea puțin ca prozător.

Ca să scoatem și noi o ediție de poezii, pe lângă cele vre-o treizeci ce s'au scos până acum — ar fi fost o încercare neisbutită, deci am crezut mai nimerit să adunăm din proza lui alăturatele patru bucăți, singurile demne de pana lui Eminescu.

Primele două s'au publicat în „*Convorbiri literare*“ (*Făt-Frumos din lacrimă* în 1870 și *Sărmanul Dionis* în 1872) celelalte două (*Cezara* și *La aniversare*) în *Curierul de Iași* (1876) de unde le reproducem.

I. S.

FĂȚ FRUMOS DIN LĂCRIMĂ

(POVESTE)

FĂT-FRUMOS DIN LACRIMĂ

În vremea veche, pe când oamenii, cum sunt ei azi, nu erau decât în germenii viitorului, pe când Dumnezeu călcă încă cu picioarele Sale sfinte pietroasele pustii ale pământului, — în vremea veche trăia un împărat întunecat și gânditor ca miazănoaptea și avea o împărăteasă tânără și zimbitoare ca miezul luminos al zilei.

Cincizeci de ani de când împăratul purtă războiu c'un vecin al lui. Murise vecinul și lăsase de moștenire fiilor și nepoților ura și vrajba de sânge. Cincizeci de ani, și numai împăratul trăia singur, ca un leu îmbătrânit, slăbit de lupte și suferințe — împărat, ce în viața lui nu răsese niciodată, care nu zimbea nici la cântecul nevinovat al copilului nici la surâsul plin de amor al soției lui tinere, nici la poveștile bătrâne și glumețe ale ostașilor înălbiți în bătălie și nevoi. Se simțea slab, se simțea murind și n'avea cui să lase moștenirea urei lui. Trist se sculă din patul împărătesc, de lângă

împărăteasa tânără — pat aurit, însă pustiu și nebinecuvântat — trist mergea în răsboiu cu inima neîmblânzită, — și împărăteasa rămasă singură, plângea cu lacrimi de văduvie singurătatea ei. Părul ei galben ca aurul cel mai frumos, cădea pe sânii ei albi și rotunzi — și din ochii ei albaștri și mari curgeau șiroae de mărgăritare apoase pe o față mai albă ca argintul crinului. Lungi cearcane vinete se trăgeau împrejurul ochilor, și vine albastre se trăgeau pe fața ei albă ca o marmură vie.

Sculată din patul ei, ea se aruncă pe treptele de piatră ale unei bolte în zid, în care veghea de asupra unei candelă fumegânde, icoana îmbrăcată în argint a Maicei durerilor. Induplecată de rugăciunile împărătesei îngenunchiate, pleoapele icoanei reci se umeziră și o lacrimă curse din ochiul cel negru al Mamei lui Dumnezeu. Împărăteasa se ridică în toată măreața ei statură, atinse cu buza ei seacă lacrima cea rece și o supse în adâncul sufletului său. Din momentul acela ea purcese îngreunată.

Trecu o lună, trecură două, trecură nouă și împărăteasa făcu un fecior alb ca spuma laptelui, cu părul bălaiu ca razele lunii. Împăratul surâse, soarele surâse și el în înfocata lui împărăție, chiar stătu pe loc, în cât trei zile n'a fost noapte, ci

numai senin și veselie, — vinul curgea din butii sparte și chiotele despicau bolta cerului.

Și-i puse mama numele: *Făt-Frumos din lacrimă*.

Și crescù și se făcù mare ca brazii codrilor. Creștea într'o lună cât alții într'un an.

Când erà destul de mare, puse să-i facă un buzdugan de fier, îl aruncă în sus de despică bolta cerului, îl prinse pe degetul cel mic și buzduganul să rupse în două. Atunci puse să-i facă altul mai greu — îl aruncă în sus aproape de palatul de nori al lunei; căzând din nori nu se rupse de degetul voinicului.

Atunci Făt-Frumos își luă ziua bună dela părinți, ca să se ducă, să se bată el singur cu oștile împăratului, ce-l dușmănea pe tată-său. Puse pe trupul său haine de păstor, cămașă de borangic, țăsută în lacrimile mamei sale, mândră pălărie cu flori, cu cordele și cu mărgelile rupte dela gâturile fetelor de împărați, își puse în brâul verde un fluer de doine și altul de hore și când erà soarele de două sulite pe cer, a plecat în lumea largă și'n toiul lui voinic.

Pe drum horeà și doineà, iar buzduganul și-l aruncă să spintece norii de cădeà departe tot cale de o zi. Văile și munții se uimeau auzindu-i cânticele, apele își ridicau valurile mai sus ca să-l asculte, izvoarele își tulburau adâncul, ca să-și azevârle afară undele lor, pentru ca fiecare din unde

să-l audă, fiecare din ele să poată cânta ca dansul când vor șopti văilor și florilor.

Râurile ce ciorăiau mai jos de brăele melancolicelor stânce, învățau dela păstorul împărat doina iubirilor, iar vulturii ce stau amuțiți pe creștetele seci și sure ale stâncelor înalte, învățau dela el țipătul cel plâns al jalei.

Stăteau toate uimite pe când trecea păstorașul împărat, doinind și horind; ochii cei negrii ai fetelor se umpleau de lacrimi de dor, și'n piepturile păstorilor tineri, răzemați c'un cot de-o stâncă și c'o mână pe bătă, încolțea un dor mai adânc mai întunecos, mai mare, — dorul voiniciei!

Toate stăteau în loc, numai Făt-Frumos mergea mereu, urmărind cu cântecul dorul inimei lui și cu ochii buzduganul, ce sclipea prin nori și prin aer ca un vultur de oțel, ca o stea năsdăvană.

Când eră 'nspre sara zilei a treia, buzduganul căzând se isbi de o poartă de aramă și făcù un vuet puternic și lung. Poarta eră sfărâmată și voinicul întră. Luna răsărise dintre munți și se oglindea într'un lac mare și limpede, ca seninul cerului. În fundul lui, se vedea sclipind, de limpede ce eră, un nisip de aur, iar în mijlocul lui pe o insulă de smarand înconjurat de un crâng de arbori verzi și stufoși, se ridică un mândru palat de o marmură ca laptele, lucie și albă, —

atât de lucie, în cât în ziduri răsfrângea ca într'o oglindă de argint: dambavă și luncă, lac și țăr-muri. O luntre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului lângă poartă; și 'n aerul cel curat al sării tremurau din palat cântece mândre și senine. Făt-Frumos se sui în luntre și vâslând, ajunse până la scările de marmură ale palatului. Pătruns acolo, el văzù în boltele scărilor candelabre cu sute de brațe, și în fiecare braț ardea câte o stea de foc. Pătrunse în sală. Sala erà înaltă, susținută de stâlpi și de arcuri, toate de aur, iar în mijlocul ei stătea o mândră masă, acoperită cu alb, talgerele toate săpate din câte un singur mărgă-ritar mare, — iar boierii ce ședeau la masă în haine aurite, pe scaune de catifea roșie, erau frumoși ca zilele tinereței și voioși ca horele. Dar mai ales unul din ei, cu fruntea într'un cerc de aur, bătut cu diamante, și cu hainele strălucite erà frumos ca luna unei nopți de vară. Dar mai mândru erà Făt-Frumos.

— Bine-ai venit Făt-Frumos, zise împăratul; am auzit de tine, da de văzut nu te-am văzut.

— Bine te-am găsit împărate, deși mă tem că nu te-oiu lăsa cu bine, pentru că am venit să ne luptăm greu, că destul ai viclenit asupra tatălui meu.

— Ba n'am viclenit asupra tatălui tău, ci tot-deauna m'am luptat în luptă dreaptă. Dar cu tine nu m'oiu bate. Ci mai bine voiu spune lăutarilor

să zică și cuparilor să umple cupele cu vin și om legă frăție de cruce pe cât om fi și om trăi.

Și se sărutară feciorii de împărați în urările boierilor, și băură și se sfătuiră.

Zise împăratul lui Făt-Frumos: De cine în lume te temi tu mai mult?

— De nimeni în lumea asta afară de Dumnezeu. Dar tu?

— Eu de nimeni afară numai de Dumnezeu și de mama pădurilor. O babă bătrână și urâtă, care umblă prin împărăția mea de mână cu furtună. Pe unde trece ea, fața pământului se usucă satele se risipesc, târgurile cad năruite. Mers-am eu asupra ei cu bătaie, dar n'am isprăvit nimica. Ca să nu-mi prăpădească toată împărăția, am fost silit să stau la învoială cu ea și să-i dau ca bir tot al zecelea din copii supușilor mei. Și azi vine ca să-și eie birul.

Când sună mieză-noapte, fețele meșenilor se posomorîră; căci pe miază-noapte călare cu aripi vântoase, cu fața sbârcită ca o stâncă puhavă și scobită de pârae, c'o pădure în loc de păr, urlă prin aerul cernit mama pădurilor cea nebună. Ochii ei un hău căscat, dinții ei șiruri de pietre de mori.

Cum venea vuind, Făt-Frumos o apucă de mijloc și o trânti cu toată puterea într'o piuă mare de piatră: peste piuă prăvăli o bucată de stâncă, pe care o legă din toate părțile cu șapte lanțuri

de fier. Înăuntru baba șueră și se smulgea ca vântul închis — dar nu-i folosea nimic.

Veni iar la ospăț, când prin bolțile ferestelor, la lumina lunei, văzură două dealuri lungi de apă. Ce eră? Mama pădurilor, neputând să iasă, trecea peste apă cu piuă cu tot și-i brăzdă fața în două dealuri. Și fugea mereu, o stâncă de piatră îndrăcită, rupându-și cale prin păduri, brăzdând pământul cu dără lungă, până ce se făcu nevăzută în depărtarea nopții.

Făt-Frumos ospătă ce ospătă, apoi luându-și buzduganul de-a umăr, merse mereu pe dâra de piuă, până ce ajunse lângă o casă frumoasă, albă, care sticlea la lumina lunei în mijlocul unei grădini de flori. Florile erau în straturi verzi și luminau albastre, roșie-închise și albe, iar printre ele roiau fluturi ușori, ca sclipitoare stele de aur. Miros, lumină și un cântec nesfârșit, încet, dulce eșind din roirea fluturilor și a albinelor, îmbătau grădina și casa. Lângă prispă stăteau două butii cu apă — iar pe prispă torcea o fată frumoasă. Haina ei albă și lungă părea un nor de raze și umbre, iar părul ei de aur eră împletit în cozi lăsate pe spate, pe când o cunună de mărgăritarele eră așezată pe fruntea ei netedă. Luminată de razele lunei, ea părea muiată într'un aer de aur. Degetele ei ca din ceară albă torceau dintr'o furcă de aur și dintr'un fuior de o lână ca argintul torcea un fir de o mătăasă albă, subțire,

strălucită, ce semănă mai mult a o vie rază de lună, ce cutreera aerul, decât a fir tort.

La sgomotul ușor al pașilor lui Făt-Frumos, fata își ridică ochii albaștri ca undele lacului.

— Bine-ai venit Făt-Frumos, zise ea cu ochii limpezi și pe jumătate închiși — cât e de mult de când te-am visat. Pe când degetele mele torceau un fir, gândurile mele torceau un vis, un vis frumos, în care eu mă iubeam cu tine; Făt-Frumos, din fuior de argint torceam și eram să-ți Țes o haină urzită în descântece, bătută în fericire; s'o porți... să te iubești cu mine. Din tortul meu Ți-ași face o haină, din zilele mele o vieață plină de desmerdări.

Astfel cum privea umilită la el, fusul îi scăpă din mână, și furca căzu alături cu ea. Ea se sculă și, ca rușinată de cele ce zisese, mânele ei spânzurau în jos ca la un copil vinovat și ochii ei cei mari se plecară. El se apropiè de ea, c'o mână îi cuprinse mijlocul, iar cu cealaltă îi desmerdă încet fruntea și părul, și-i șopti: „Ce frumoasă ești tu, ce dragă-mi ești! A cui ești tu, fata mea?“

— A mamei pădurilor, răspunse ea suspinând, mă vei iubi tu acum, când știi a cui sunt? Ea încunjură ca amândouă brațele ei goale grumazul lui, și se uită lung la el, în ochii lui.

— Ce-mi pasă a cui ești?—zise el, destul că te iubesc.

— Dacă mă iubești, să fugim atuncia, zise ea

lipindu-se mai tare de pieptul lui,—dacă te-ar găsi mama, te-ar omorî, și dac' ai muri tu, eu ași înnebuni, ori ași muri și eu.

— N'aibi frică, zise el zimbînd și desfăcându-se din brațele ei. — Unde-i muma-ta ?

— De când a venit să zbuciumă în piua în care ai încuiat-o tu, și roade cu colții la lanțurile ce-o închid.

— Ce-mi pasă, zise el repezindu-se să vadă unde-i.

— Făt-Frumos, zise fata, și două lacrimi mari străluciră în ochii ei — nu te duce încă. Să te învăț eu ce să facem, ca să învingi tu pe mama. Vezi tu buțiile astea două? Una-i cu apă alta cu putere. Să le mutăm una în locul alteia. Mama, când se luptă cu vrăjmașii ei, strigă când obosește: „Stăi să mai bem câte o leacă de apă!”. Apoi ea bea putere, în vreme ce dușmanul ei numai apă. Deaceea noi să le mutăm din loc, ea nu va ști și va bea numai apă în vremea luptei cu tine.

Precum au zis, așa au și făcut.

El se repezi după casă. „Ce faci babă?” strigă el.

Baba de venin se smulse odată din piua în sus și rupse lanțurile, lugindu-se slabă și mare pînă în nori.

— A! bine că mi-ai venit Făt-Frumos, zise ea făcându-se iar scurtă, — ia acum hai la luptă; acū om vedeă cine-i mai tare.

— Hai! zise Făt-Frumos.

Babă îl apucă de mijloc, se lungi răpezindu-se cu el până'n nori, apoi îl isbi de pământ și-l băgă în țărână până'n glezne.

Făt-Frumos o isbi pe ea și o băgă în pământ până'n genunchi.

— Stai, să mai bem apă, zise mama pădurilor ostenită.

Stătură și se răsuflară. Baba bău apă, Făt-Frumos bău putere, și un fel de foc nestins îi cuturea cu fiori de răcoare toți mușchii și toate vinele lui cele slăbite.

C'o putere îndoiță, cu brațe de fier o smunci pe babă de mijloc și-o băgă în pământ până'n gât. Apoi o izbi cu buzduganul în cap și-i risipi creerii. Cerul încărunți de nouri, vântul începu a geme rece și a scutura casa cea mică în toate încheeturile căpriorilor ei. Șerpi roși rupeau trăsning poala neagră a norilor, apele păreau că latră, numai tunetul cântă adânc, ca un prooroc al pierzării. Prin acel întunec și nepătruns, Făt-Frumos vedea albînd o umbră de argint, cu păr de aur despletit, rătăcind, cu mâinile ridicate și palidă. El se apropiă de ea și o cuprinse în brațele lui. Ea căzu ca moartă de groază pe pieptul lui, și mâinile ei reci s'ascuseră'n sânul lui. Ca să se trezească, el îi sărută ochii. Norii se rupeau bucăți pe cer — luna, roșie ca focul, se ivea prin spărturile lor risipite, — iar pe sânul lui, Făt-Fru-

mos vedeă cum înfloreau donă stele albastre, limpezi și uimite — ochii miresei lui. El o luă în brațe și începù să fugă cu ea prin furtună. Ea-și culcase capul în sânul lui și părea că adormise. Ajuns lângă grădina împăratului, el o puse în luntre ducând-o ca într'un leagăn peste lac, smulse iarbă, fân cu miros și flori din grădină și-i clădi un pat în care o așeză ca într'un cuib.

Soarele eșind din răsărit privea la ei cu drag. Hainele ei umede de ploae se lipise de membrele dulci și rotunde, fața ei de o paloare umedă ca ceara cea albă, mânele mici și unite pe piept, părul despletit și răsfirat pe fân, ochii mari, închiși și adânciți în frunte, astfel ea eră frumoasă, dar părea moartă. Pe acea frunte netedă și albă, Făt-Frumos presără câteva flori albastre, apoi sezu alături cu ea și începù a doini încet. Cerul limpede — o mare, soarele o față de foc, erburile înprospătate mirosul cel umed al florilor învioșate o făceau să doarmă mult și lin, însoțită în calea visurilor ei de glasul cel plâns al fluerului. Când eră soarele în amează firea tăcea și Făt-Frumos ascultă liniștita ei răsufelare caldă și umedă. Încet se plecă la obrazul ei și-o sărută. Atunci ea deschise ochii încă plini de visuri, și întinzându-se somnoroasă zise încet și zâmbind :

— Tu aici ești ?

— Ba nu sunt aici, nu vezi că nu sunt aici ? — zise el mai lăcrămând de fericire.

Cum ședea el lângă dânsa, ea-și întinse un braț și-i cuprinse mijlocul.

— Hai scoală, zise el desmierdând-o — e ziua 'nameaza mare.

Ea se sculă, își netezi părul de pe frunte și-i dete pe spate; el îi cuprinse mijlocul — ea îi înconjură grumazul — și astfel trecură printre straturile de flori și intrară în palatul de marmură al împăratului.

El o duse la împăratul și i-o arătă spuindu-i că-i mireasa lui. Împăratul zimbî, apoi luă de mână pe Făt-Frumos, ca și când ar fi vrut să-i spue ceva în taină, și-l trase la o fereastră mare pe care vedeà lacul cel întins. Ci el nu-i spuse nimica, ci numai se uită uimit pe luciul lacului și ochii i se umplură de lacrimi.

O lebădă își înălțase aripele ca pe niște pânze de argint și cu capul cufundat în apă sfâșiea fața senină a lacului.

— Plângi, împărate? zise Făt-Frumos — de ce?

— Făt-Frumos, răspunse împăratul, binele ce mi l'ai făcut mie, nu ți-l pot plăti nici cu lumina ochilor, oricât de scumpă mi-ar fi, și cu toate astea vin să-ți cer și mai mult.

— Ce împărate?

— Vezi tu lebăda cea îndrăgită de unde?

Tânăr fiind, aș trebui să fiu îndrăgit de viață, și cu toate astea, de câte ori am vrut să mi fac samă. Iubesc o fată frumoasă cu ochii gânditori,

dulci ca visele mării — fata Genarului, om mândru și sălbatic, ce-și petrece viața prin păduri bătrâne. O, cât e de aspru el, cât e de frumoasă fata lui! Orice încercare de-a o răpi a fost deșartă. Încearcă-te tu!

Ar fi stat Făt-Frumos locului, dar scumpă-i era frăția de cruce, ca ori cărui voinic, mai scumpă decât mireasa.

— Împărate prea luminate. din câte noroace ai avut, unul a fost mai mare decât toate: acela că Făt-Frumos ți-e frate de cruce. Hai că mă duc eu să răpesc pe fata Genarului.

Și-și luă cai ageri, cai cu suflet de vânt Făt-Frumos, și eră să plece. Atunci mireasa lui — Ileana o chema — îi zise încet la ureche, sărutându-l dulce: „Nu uita Făt-Frumos, că pe cât vei fi tu departe, eu oi tu tot plânge“.

El se uită cu milă la ea, o mângâia, dar apoi desfăcându-se de îmbrățișerile ei se avântă pe șaua calului și plecă în lume.

Trecea prin codri pustii, trecea prin munți cu fruntea ninsă, și când răsărea dintre stânci bătrâne luna cea palidă ca fața unei fete moarte, atunci vedeă din când în când câte-o sdreanță uriașă atârnată de cer, ce înconjură cu poalele ei vârful vre-unui munte — o noapte sfârtică, un trecut în ruină, un castel numai petre și ziduri sparte.

Când se lumineă de ziuă, Făt-Frumos vede că

șirul munților dă dintr'o mare verde și întinsă ce trăește în mii de valuri senine, strălucite, cari treeră aria mării încet și melodios, până unde ochiul se pierde în albastrul cerului și în verdele mării. În capătul șir lui de munți, drept asupra mării, se oglindea în fundul ei o măreață stâncă de granit, din care răsărea, ca un cuib alb, o cetate frumoasă, care de albă ce eră, părea poleită cu argint. Din zidurile arcate răsăreau ferestre strălucite, iar dintr'o fereastră deschisă se zărea printre oale de flori un cap de fată oacheș și visător, ca o noapte de vară. Era fata Genarului.

— Bine-ai venit Făt-Frumos, zise ea, sărind dela fereastră și deschizând porțile mărețului castel, unde ea locuia singură ca un geniu într'un pustiu — noapte mi se părea că vorbesc c'o stea și steaua asta mi-a spus că vii din partea împăratului ce mă iubește.

În sala cea mare a castelului, în cenușa vetrei, veghea un motan cu șapte capete. care când urla dintr'un cap s'auzia cale de-o zi, iar când urlă din câte șapte, s'auzea cale de șapte zile.

Genarul pierdut în sălbatecile sale vânători se depărtase cale de-o zi.

Făt-Frumos luă fata 'n brațe și punând'o pe cal, s'burau amândoi prin pustiu lungului mării ca două abia văzute închiegări ale văzduhului.

Dar Genarul, om înalt și puternic, avea un cal năzdrăvan cu două inimi. Motanul din castel mieună

dintr'un cap, iar calul Genarului necheză cu vocea lui de bronz.

— Ce e? îl întrebă Genarul pe calul năzdrăvan — și s'a urît cu binele?

— Nu mi s'a urît mie cu binele, ci de tine-i rău; Făt-Frumos și-a furat fata.

— Trebuie să ne grăbim mult ca să-i ajungem?

— Să ne grăbim și nu prea, pentru că-i putem ajunge.

Genarul încăleacă și sbură ca spaima cea bătrână în urma fugiților. În curând îi și ajunse.

Să se bată cu el, Făt-Frumos nu putea pentru că Genarul era creștin și puterea lui nu era în duhurile întunericului, ci în Dumnezeu.

— Făt-Frumos, zise Genarul, — mult ești frumos și mi-e milă de tine. De astă-dată nu-ți fac nimica, dar de altă dată... ține minte!—Și luându-și fata alături cu el, perî în vânt, ca și când nu mai fusese.

Dar Făt-Frumos era voinic și știa drumul înapoi. El se reîntoarce și găsi pe fată iar singură, însă mai palidă și mai plânsă; ea părea și mai frumoasă. Genarul era dus iar la vânătoare cale de două zile, Făt-Frumos luă alți doi cai chiar din grajdul Genarului.

Astă-dată plecară noaptea. Ei fugeau cum fug razele lunii peste adâncele valuri ale mării, fugeau prin noaptea pustie și rece ca două visuri dragi; ci prin fuga lor auzeau mieautele lungi și îndoite

ale motanului din vatra castelului. Apoi li se părù că nu mai pot merge, asemenea celor ce vor să fugă în vis și cu toate astea nu pot. Apoi un nor de colb îi cuprinse căci Genarul veneà în fuga caluii de rupea pământul.

Fata lui erà înfricoșată, privirea cruntă. Fără de a zice o vorbă, el apucă pe Făt-Frumos și-l asvârli în nouri cei negrii și plini de furtună ai cerului. Apoi dispărù cu fata cu tot.

Făt-Frumos ars de fulgere — nu căzù din el decât o mână de cenușă în nisipul cel fierbințe și sec al pustului. Dar din cenușa lui se făcù un izvor limpede ce curgea pe un nisip de diamant; pe lângă el arbori înalți, verzi, stufoși răspândeau o umbră răcorită și mirositoare. Dacă cineva ar fi priceput glasul izvorului, ar fi înțeles că jelea într'o lungă doină pe Ileana, împărăteasa cea bălăe a lui Făt-Frumos. Dar cine să înțeleagă glasul izvorului într'un pustiu, unde până atunci nu călcase picior de om?

Dar pe vremea aceea Domnul umblă încă pe pământ. Într'o zi se vedeau doi oameni călătorind prin pustiu. Hainele și fața unuia strălucea ca alba lumină a soarelui; celălalt mai umilit, nu părea decât umbra celui luminat. Erau Domnul și Sf. Petru. Picioarele lor înfierbântate de nisipul pustului călcară atunci în răcoarele și limpedele pârâu ce curgeà din izvor. Prin cursul apei cu gleznele lor sfășiau valurile până la umbritul lor izvor. Acolo

Domnul bău din apă și-și spală fața Sa cea sfântă și luminată și mâinile Sale făcătoare de minuni. Apoi șezură amândoi în umbră, Domnul, cugetând la tatăl său din cer, și Sf. Petru ascultând pe cugete doina izvorului plângător. Când se sculară spre a merge mai departe, zise Sf. Petru: „Doamne fă ca acest izvor să fie ce a fost mai înainte“.— „Amin!“ zise Domnul ridicând mâna Sa cea sfântă după care apoi se depărtă în spre mare fără a mai privi înapoi.

Ca prin farmec pierzi izvorul și copacii, și Făt-Frumos, trezit ca dintr'un somn lung, se uită împrejur. Atunci văzù chipul cel luminat al Domnului, ce mergea pe valurile mării, cari se plecau înaintea lui, întocmai ca pe uscat; și pe Sf. Petru care mergând în urma lui și învins de firea lui cea omenească se uita înapoia sa și-i făcea lui Făt-Frumos din cap. Făt-Frumos îi urmări cu ochii până ce chipul lui Sf. Petru se risipi în depărtare și nu se vedeà decât chipul strălucit al Domnului aruncând o dungă de lumină pe luciul apei, astfel încât, dacă soarele n'ar fi fost în ameză ai fi crezut că soarele apune! El înțelese minunea învierii sale și îngenuche în spre apusul aceluia soare dumnezeesc.

Dar apoi își aduse aminte că făgăduise a răpi pe fata Genarului, și ceeace făgăduște voinicul anevoe o lasă nefăcută.

Deci se porni, și, în spre sară, ajunse la castelul

Genarului ce strălucea în întunerecul sărei ca o uriașă umbră. El intră în casă... Fata Genarului plângea. Dar, când îl văzù, fața ei se însenină, cum se însenină o undă de-o rază. El îi povesti cum înviesc, atunci ea-i zise: „De răpit nu mă poți răpi până ce nu-i aveă un cal asmenea cu acela ce-l are tatăl-meu, pentru c'acela are două inimi; dar eu am să-l întreb în astă seară de unde-și are calul, ca să poți și tu să capeți unul ca acela. Până atunci însă, pentru ca să nu te afle tatăl meu, eu te voiu preface într'o floare“. El șezù pe un scaun, iar ea șopti o vrajă dulce, și cum îl sărută pe frunte, el se prefăcù într'o floare roșie în hisă ca vișina coaptă. Ea îl puse între florile din fereastră și cântă de veselie de răsună castelul tatălui ei.

Atunci intră și Genarul.

— Veselă, fata mea? și de ce ești veselă? — întrebă el.

— Pentru că nu mai este Făt-Frumos, ca să mă răpească, răspunse ea râzând.

Se puseră la cină.

— Tată, întrebă fata — de unde ai calul d-tale cu care umbli la vânat?

— La ce-ți trebuie s'o știi? zise el încruntând sprâncenile.

— Știi prea bine, răspunse fata, — că nu vreau ca s'o știi, decât numai ia-așa s'o știi, pentru c'acu nu mai e Făt-Frumos să mă răpească.

— Știi că nu mă împotrivesc ție nici odată, zise Genarul.

„Depart de aici, lângă mare, șade o babă care are șapte epe. Ea ține oameni, cari să i le păzească un an, (cu toate că anul ei nu e decât trei zile) și dacă cineva i le păzește bine, ea-l pune să-și aleagă, drept răsplată, un mânz, iar de nu, îl omoară și-i pune capul într'un par. Chiar însă dacă păzește cineva bine epele, totuși ea-l viclenește pe om, căci scoate inimile din toți caii și le pune într'unul singur, în cât cel ce-a păzit, alege mai în totdeauna un cal fără inimă, care-i mai rău decât unul de rând... Ești mulțumită, fata mea?

— Mulțumită, răspuse ea zimbînd.

Totodată însă Genarul îi aruncă în față o batiștă roșie, ușoară, mirositoare. Fata se uită mult în ochii tatălui său, ca un om care se deșteaptă dintr'un vis, de care nu-și poate aduce aminte. Ea uitase tot ce-i spusese tată-său. Însă floarea din fereastră veghea printre frunzele ei, ca o stea roșie prin încreșturile unui nor.

A doua zi Genarul plecă iarăși des de dimineață la vânătoare.

Fata sărută murmurînd floarea roșie și Făt-Frumos născu ca din nimica înaintea ei.

— Ei, știi ceva? o întrebă el.

— Nu știu nimica, zise ea tristă și punînd dosul mânei pe fruntea ei — am uitat tot.

— Însă eu am auzit tot, zise el. — Rămâi cu bine, fata mea, în curând ne vom vedea iar.

Ea încălecă pe un cal și dispărură în pustiuri.

În arșița cea dogoritoare a zilei văzuri aproape de pădure un tânțar zvârcolindu-se în nisipul cel fierbinte.

— Făt-Frumos, zise tânțarul — ia-mă de mână până'n pădure, că ți-oiu prinde și eu bine. Sunt împăratul tânțarilor.

Făt-Frumos îl duse până în pădurea prin care era să treacă.

Eșind din pădure trecu iar prin pustiu de-a lungul mării și văzuri un rac atât de ars de soare încât nu mai avea nici putere să se mai întoarcă înapoi...

— Făt-Frumos, zise el — aruncă-mă în mare, că ți-oiu prinde și eu bine. Sunt împăratul racilor!

Făt-Frumos îl aruncă în mare și-și urmă calea.

În spre sară ajunse la un bordeiu urât și acoperit cu gunoiu de cal. Împrejur gard nu era, ci numai niște lungi țărugi ascuțiți, din cari șeșe aveau fiecare în vârf câte un cap, iar al șaptelea fără, se clătina mereu în vânt și zicea: cap! cap! cap! cap!

Pe prispă o babă bătrână și sbârcită, culcată pe un cojoc vechiu, stă cu capul ei sur ca cenușa în poalele unei roabe tinere și frumoase care-i căută în cap.

— Bine v'am găsit, zise Făt-Frumos.

— Bine-ai venit flăcăule, zise baba sculându-se. Ce cauți? Vrei să-mi paști iepele poate?

— Da.

— Iepele mele pasc numai noaptea... Uit'te, chiar de acu poți să pornești cu ele la păscut... Fată-hai! ia dă tu flăcăului de mâncatul ce i-am făcut eu și pornește-l.

Alături cu bordeiul eră sub pământ o pivniță. El intră în ea, și acolo văzù șapte iepe negre strălucite, șapte nopți, care de când erau nu zărise încă lumina soarelui. Ele nechezau și băteau din picioare.

Nemâncat toată ziua, el cină ce-i dăduse baba și apoi, încălecând pe una din iepe, mână pe celalalte în aerul întunecos și răcoare al nopții. Dar încet, încet simți cum se strecoară un somn de plumb prin toate vinele lui, ochii i se painjeniră și el căzù ca mort în iarba pajiștei. El se trezi pe când mijea de ziuă. Când colo — iepele nicăiri El își credea capul pus în țeapă, când vede eșind dintr'o pădure în depărtare cele șapte iepe alungate de un roiu nemărginit de țânțari și un glas subțire zise: „Mi-ai făcut un bine și l'am făcut și eu“.

Când se întoarse cu caii, baba începù să turbe să răstoarne casa cu susu'n jos și să bată fata, care nu eră de vină.

— Ce ai, mamă? întrebă Făt-Frumos.

— Nimica, zise ea — mi-au venit și mie toane.

Asupra ta n'am nimica... sunt foarte mulțumită. Apoi intrând în grajd, începù să bată caii, țipând: „Ascundeți-vă mai bine bată-v'ar mama lui Dumnezeu, ca să nu vă mai găsească, ucigă-l crucea și mănânce-l moartea!“.

A doua zi porni cu caii, dar iar căzù jos și dormi până ce mijea de ziuă. Desperat, erà să eie lumea în cap, când deodată vede răsărind din fundul mării cei șapte cai, mușcați de o mulțime de raci. „Mi-ai făcut un bine, zise un glas — ți l'am făcut și eu“. Erà împăratul racilor. El mână caii'n spre casă, și vede iar o privesiște ca'n ziua trecută.

Însă în cursul zilei roaba babei s'apropie de el și-i zise încet, strângându-l de mână: „Eu știu că tu ești Făt-Frumos. Să nu mai mănânci din bucatele ce-ți fierbe baba, pentru că-s făcute cu *somnoroasă*... Ți-oiu face eu altfel de bucate“.

Fata într'ascuns îi făcu merinde, și'n spre sară, când erà să plece cu caii, își simți ca prin minune capul treaz. Spre miezul nopții se'ntoarse acasă, mână caii în grajd, îi încuie și intră în odae. Pe vatra cuptorului în cenușe mai licăreau câțiva cărbuni. Baba sta întinsă pe laiță și înțepenită ca moartă. El gândi c'a murit și-o scutură. Ea erà ca trunchiul și nu se mișcă de loc. El trezi fata ce dormea pe cuptor.

— Uit'te, zise el, ți-a murit baba.

— Aș! asta să moară! — răspunse ea suspinând. Adevărat că acum e ca și moartă. Acu'i mează-noaptea... un somn amorțit îi cuprindă trupul... dar sufletul ei cine știe pe la câte răspinteni stă, cine știe pe câte căi a vrăjilor umblă. Până ce cântă cucoșul ea sugă inimile ce mor, ori pustiește sufletul celor nenorociți. Da, bădică, mâne ți se'mplinește anul, ia-mă și pe mine cu d-ta că ți-oiu fi de mare folos. Eu te voiu scăpa din multe primejdii, pe cari ți le gătește baba.

Ea scoase din fundul unei lăzi hârbuite și vechi o cutie, o perie și o năframă.

A doua zi de dimineață i se împlinise lui Făt-Frumos. Baba trebuia să-i dea unul din cai și apoi să-l lase să plece cu Dumnezeu. Pe când prânzeau, baba eși până în grajd, scoase inimile din câte-și șapte cai, spre a le pune pe toate într'un tretin slab, căruia-i priveai prin coaste. Făt-Frumos se sculă dela masă și, după îndemnarea babei, se duse să-și aleagă calul ce trebuia să și-l eie. Căii cei fără inimi erau de un negru strălucit, tretinul cel cu inimile stă culcat într'un colț pe-o movilă de gunoiu.

— Pe acesta-l aleg eu, zise Făt-Frumos, arătând la calul cel slab.

— Da cum, Doamne iartă-mă, să slujești tu de geaba? zise baba cea vicleană — cum să nu-ți ei tu dreptul tău? Alege-ți unul din căii îți frumoși... oricare ar fi, ți-l dau.

— Nu, pe acesta-l voi, zise Făt-Frumos, ținând la vorba lui.

Baba scârșni din dinți ca apucată, dar apoi își strânse moara cea hârbuită de gură, ca să nu iasă prin ea veninul ce-i răscolea inima pestriță.

— Hai, ia-ți-l, zise în șfârșit.

El se urcă pe cal cu buzduganul de-a umere. Părea că fața pustiului să ia după urmele lui și zbură ca un gând, ca o vijelie printre volburele de nisip ce se ridicau în urmă-i.

Într'o pădure îl așteptă fata fugită. El o urcă pe cal după dânsul și fugea mereu.

Noaptea inundase pământul cu aerul ei cel negru și răcoare.

— Mă arde 'n spate, zise fata. Făt-Frumos se uită înapoi. Dintr'o volbură înaltă verde, se vedeau nemișcați doi ochi de jăratec, ale căror raze roșii ca focul ars pătrundeau în rărunchii fetei.

— Aruncă periea, zise fata.

Făt-Frumos o ascultă. Și deodată în urmă-le văzură că se ridică o pădure, neagră, deasă, mare, înfiorată de un lung freamăt de frunze și de un urlet flămând de lupi.

— Înainte, strigă Făt-Frumos calului, care sbură asemenea unui demon urmărit de un blestem prin negura nopții. Luna palidă trecea prin nourisuri ca o față limpede prin mijlocul unor vise turburi și seci.

Făt-Frumos zbură... zbură neconținut.

— Mă arde 'n spate! zise fata c'un gemăt apăsător, ca și când s'ar fi silit mult, ca să nu spue încă.

Făt-Frumos se uită, și văzù o bufniță mare și sură, din care nu străluceau de cât ochii roși, ca două fulgere lănguie de un nor.

— Aruncă cutea zise fata. Făt-Frumos o aruncă.

Și de odată se ridică din pământ un colț sur, drept, neclintit, un uriaș împietrit ca spaima, cu capul atingând de nori.

Făt-Frumos vâjia prin aer așa de iute, în cât i se părea că nu fuge, ci cade din înaltul cerului într'un adânc nevăzut.

— Mă arde, zise fata.

Baba găurise stânca într'un loc și trecea prin ea prefăcută într'o funie de fum, a cărei capăt dinainte ardea ca un cărbune.

— Aruncă năframa, zise fata.

Făt-Frumos o ascultă.

Și de odată văzură în urmă-le un luciu întins, limpede, adânc în a cărui oglindă bălae se scaldă în fund luna de argint și stelele de foc.

Făt-Frumos auzi o vrajă lungă prin aer și se uită prin nori. Cale de două ceasuri — pierdută în înaltul cerului — plutea încet, încet prin albasturul tăriei miază-noaptea bătrână cu aripele de aramă.

Când baba înotă smintită pe la jumătatea lacului alb, Făt-Frumos aruncă buzduganul 'n nori și lovi mează-noaptea în aripi. Ea căzù ca plumbul la pământ și croncăni jalnic de două-sprezece ori.

Luna se ascunse într'un nor și baba, cuprinsă de somnul ei de fier, se afundă în adâncul cel vrăjit și necunoscut al lacului. Iar în mijlocul lui se ridică o iarbă lungă și neagră. Eră sufletul cel osândit al babei.

— Am scăpat, zise fata.

— Am scăpat, zise calul cel cu șapte inimi.

— Stăpâne, adăogi calul — tu ai isbit mează-noaptea, de a căzut la pământ cu două ceasuri înainte de vreme, și eu simt sub picioarele mele răscolindu-se nisipul. Schelete înmormântate de volburile nisipului arzător al pustiilor au să se scoale, spre a se sui în lună la benchetele lor. E primejdios ca să umbli acuma. Aerul cel înveninat și rece al sufletelor lor moarte v'ar putea omori. Ci mai bine voi culcați-vă, și eu pân' atunci m'oiu întoarce la mama, ca să mai sug înc'odată laptele cel de văpae albă a țâțelor ei, pentru ca să mă fac iar frumos și strălucit.

Făt-Frumos îl ascultă. Se dete jos de pe cal și-și așternu mantaua pe nisipul încă fierbinte.

Dar ciudat... ochii fetei se 'nfundase în cap, oasele și încheeturile feței eșise afară, pelița din

oacheșă se făcuse vânăta, mâna grea ca plumbul și rece ca un sloiu de ghiață.

— Ce ți-i? o întrebă Făt-Frumos.

— Nimica — nu mi-i nimica, zise ea cu glasul stâns; și se culcă în nisip tremurând ca apucată. Făt-Frumos dădu drumul calului, apoi se cu pe mantaua ce și-o așternuse.

El adormi; cu toate acestea-i părea că nu adormise. Pelițele de pe lumina ochiului i se roșise ca focul și prin el părea că vede, cum luna se coborâ încet, mârindu-se, spre pământ, până ce părea ca o cetate sfântă și argintie, spânzurată din cer ce tremură strălucită... cu mii de ferestre trandafirii; și din lună se scoborâ la pământ un drum împărătesc acoperit cu prund de argint și bătut cu pulbere de raze.

Iar din întinsele pustii se răscoleau din nisip sufletele 'nalte... cu capete seci de oase... învelite în lungi mantale albe, țesute rar din fire de argint, încât prin mantale se zăreau oasele albite de secăciune. Pe frunțile lor purtau coroane făcute din fire de raze și din spini auriți și lungi... și încălecați pe schelete de cai, mergeau încet-încet... în lungi șiruri... dungi mișcătoare de umbre argintii... și urcau drumul lunei și se pierdeau în palatele înmărmurite ale cetății din lună, prin a cărora ferești se auzea o muzică lunatecă... o muzică de vis.

Atunci i se părû că și fata de lângă el se ridică încet... că trupul ei se risipea în aer, de nu ră-

mâneau decât oasele, că inundată de o manta argintie, apucă și ea calea luminoasă ce ducea în lună. Se ducea în turburea împărăție a umbrelor, de unde venise pe pământ, momită de vrăjile babei.

Apoi pelița ochilor lui se înverzi... se înegri — și nu mai văzù nimica.

Când deschise ochii, soarele erà sus de tot. Fata lipsea și aevea. Dar în pustiul arid nechezà calul frumos, strălucit, îmbătat de lumina aurită a soarelui, pe care el acu o vedea pentru întâia dată.

Făt-Frumos se avântă pe el și'n răstimpul câtorva gânduri fericite ajunse la castelul încolțit al Genarului.

De astădată Genarul vână departe cale de șapte zile.

El o luă pe fată pe cal dinaintea lui. Ea-i cuprinsese gâtul cu brațele ei și-și ascunse capul în sânul lui, pe când poalele lungi ale hainei ei albe atingeau din sbor nisipul pustiei. Mergeau așa de iute, în cât i se părea că pustiul și valurile mării fug, iar ei stau pe loc. Și numai încet se auzea motanul meunând din câte șapte capete.

Pierdut în păduri, Genarul își aude calul nechezând.

— Ce e? îl întrebă.

— Făt-Frumos îți fură fata, răspunse calul năzdrăvan.

— Putea-l'om ajunge? întrebă Genarul mirat, pentru că știa că-l omorîse pe Făt-Frumos.

— Nu zău, răspunse calul — pentru c'a încălecat pe un frate al meu, care are șapte inimi, pe când eu n'am decât două.

Genarul își infipse pintenii adânc în coastele calului, care fugea scuturându-se... ca o vijelie. Când îl văzù pe Făt-Frumos în pustiu, zise calului său: „Spune frăține-tău să-și arunce stăpânul în nori, și să vină la mine, că-l voi hrăni cu miez de nucă și-l voi adăpa cu lapte dulce“.

Calul Genarului îi necheză frăține-său, cea ce-i spusese — dar frate-său i-o spuse lui Făt-Frumos.

— Zi frăține-tău, zise Făt-Frumos calului său — să-și arunce stăpânul'n nori, și l'oiu hrăni cu jăratec și l'oiu adăpa cu pară de foc.

Calul lui Făt-Frumos o necheză asta frăține-său și aceasta svârli pe Genarul până în nori. Norii cerului înmărmuriră și se făcură palat sur și frumos — iar din două gene de nouri se vedeau doi ochi albaștrii ca cerul, ce repezeau fulgere lungi.— Erau ochii Genarului exilat în împărăția aerului.

Făt-Frumos domoli pasul calului, și așeză pe față pe acela al tătâne-său. O zi, încă și ajunseră în mândra cetate a împăratului.

Lumea-l crezuse mort pe Făt-Frumos, și de aceea, când se împrăștiă faima venirii lui, ziua-și muiă aerul în lumină de sărbătoare și oamenii așteptau murmurând la faima venirii lui, cum vuese un lan de grâu la suflarea unui vânt.

Dar ce făcuse oare în vremea aceia Ileana împărăteasa?

Ea, cum plecase Făt-Frumos, s'a închis într'o grădină cu 'nalte ziduri de fier și acolo, culcându-se pe petre reci, cu capul pe un bolovan de cremene, plânse într'o scaldă de aur, așezată lângă ea, lacrimi curate ca diamantul.

În grădina cu multe straturi, ne-udată și necăutată de nimeni, născură din petriș, sterp din arșița zilei și din uscăciunea nopței, flori cu frunze galbene și c'o culoare stânsă și turbure ca turburii ochi ai morților, florile durerii.

Ochii împărătesei Ilenei orbiți de plâns, nu mai vedeau nimica; decât i se părea numai că în luciul băii, plină de lacrimile ei, vedeă ca în vis chipul mirelui ei iubit. Ci ochii ei două isvoare secate, încetase de a mai vărsă lacrimi. Cine o vedeă cu părul ei galben și lung, despletit, — și împrăștiat ca creștii unei mantii de aur pe sânul ei rece — cine ar fi văzut fața ei de-o durere mută, săpată parcă cu dalta în trăsăturile ei, ar fi gândit că-i o înmărmurită zână a undelor, culcată pe un mormânt de prund.

Dar cum auzi vuetul venirei lui, fața ei se înșenină; ea luă o mână de lacrimi din baie și stropi grădina. Ca prin farmec foile galbene ale aleelor de arbori și ale straturilor se'nverzira ca smarandul. Florile triste și turbure se'nălbiră ca

mărgăritarul cel strălucit, — și din botezul de lacrimi luară numele lăcrămioare.

Impărăteasa cea oarbă și albă umblă încet prin straturi și culese în poale o mulțime de lăcrămioare pe cari așternându-le lângă baia de aur, făcù un pat de flori.

Atunci intră Făt-Frumos.

Ea s'aruncă la gâtul lui, însă amuțită de bucurie, ea nu putù decât să'ndrepte asupra-i ochii săi stinși și orbi, cu cari ar fi vrut să-l soarbă în sufletul ei. Apoi ea îl luă de mână și-i arătă baia de lacrimi.

Luna limpede înfloreà ca o față de aur pe seninul cel adânc al cerului. În aerul nopții Făt-Frumos își spală fața în baia de lacrimi, apoi învâlindu-se în mantaua ce i-o țesuse din raze de lună, se culcă să adoarmă în patul de flori. Impărăteasa se culcă și ea lângă el și visă în vis că Maica Domnului desprinsese din cer două vinete stele ale dimineței și i le așezase pe frunte.

A doua zi deșteptată, ea vedea.

A treia zi se cunună Impăratul cu fata Genarului.

A patra zi era să fie nunta lui Făt-Frumos.

Un roi de raze venind din cer a spus lăutarilor cum horesc îngerii când se sfințește un sfânt, — și roiuri de unde răsărind din inima pământului

le-a spus cum cântă ursitorile când ursesc binele oamenilor. Ast-fel lăutarii măestriră hore 'nalte și urări adânci.

Trandafirul cel înfocat, crinii de argint, lăcrămioarele sure ca mărgăritarul, mironosițile viorele și florile toate s'adunară, vorbind fiecare în mirosul ei, și ținură sfat lung, cum să fie luminile hainei de mireasă; apoi încredințară taina lor unui curtenitor flutur albastru stropit cu aur. Acesta se duse și flutură în cercuri multe asupra feței miresei, când ea dormea, și o făcù să vadă într'un vis luciu ca oglinda, cum trebuia să fie îmbrăcată. Ea zimbì când se visă atât de frumoasă.

Mirele-și puse cămașă de tort de raze de lună, brâu de mărgăritare, manta albă ca ninsoarea.

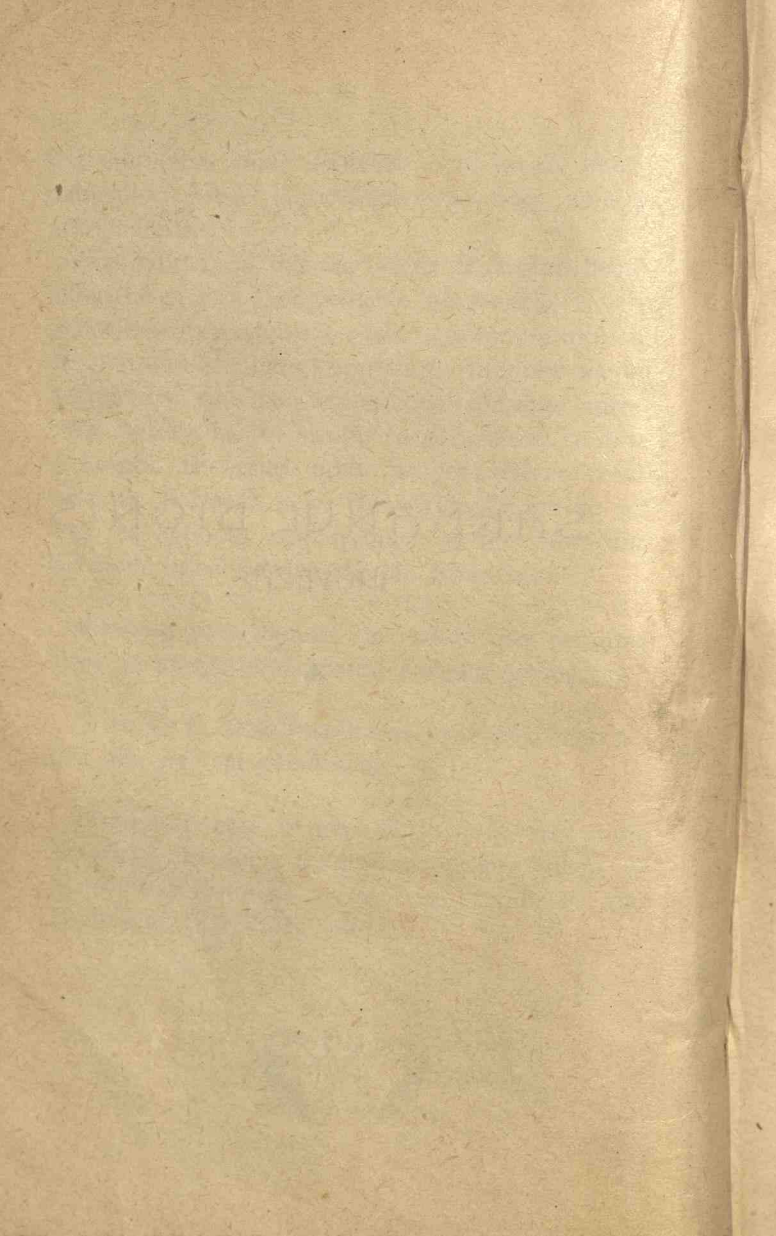
Și se făcù nuntă mândră și frumoasă, cum n'a fost alta pe fața pământului.

Și-au trăit apoi în pace și în liniște ani mulți și fericiți, iar dac'a fi adevărat, ce zice lumea: că pentru Feți-Frumoși vremea nu vremuește, apoi poate c'or fi trăind și astăzi.

SĂRMÂNUL DIONIS

(NUVELĂ)

SĂRMANUL DIONIS

.....și tot astfel dacă închid un ochiu văd mâna mea mai mică de cât cu amândoi. De-ași avea trei ochi, ași vedea-o și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea, cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari. Cu toate astea *născut* cu mii de ochi în mijlocul unor arătări colosale, ele toate, în raport cu mine, păstrându-și proporțiunea, nu mi-ar părea nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne închipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, și toate cele din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi presupunându-i dotați cu organele noastre, ai pricepe toate celea absolut în felul și în proporțiunile, în cari le pricepem noi. Să ne-o închipuim, *caeteris paribus*, înmiit de mare — acelaș lucru. Cu proporțiuni neschimbate—o lume înmiit de mare și altă înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Și obiectele ce le văd privite cu un ochiu, sunt

mai mici; cu amândoi — mai mari; cât de mari sunt ele absolut? — Cine știe, dacă nu trăim într' o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s' o vedem în mărimea în care o vedem? Cine știe dacă nu vede fie-care din oameni toate cele într' alt fel — și numai limba, numirea într' un cuvânt al unui obiect, ce unul îl vede așa, altul alt-fel *unește* în înțelegere. — Limba? — Nu. Poate fie-care vorbă sună diferit în urechile diferiților oameni — numai individul, acelaș rămâind, o aude într' un fel.

Și într' un spațiu închipuit ca fără margini, nu este o bucată a lui, ori cât de mare și ori cât de mică ar fi, numai o picătură în raport cu nemărginirea? Asemenea în eternitatea fără margini nu este ori-ce bucată de timp ori cât de mare sau ori cât de mică, numai clipă suspendată? Și iată cum: Presupunând lumea redusă la un bob de rouă și raporturile de timp, la o picătură de vreme, secolii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite, și în aceste clipite oamenii ar lucra tot atâta și ar cugeta tot atâta ca în evii noștri — evii lor pentru ei ar fi tot atâta de lungi, ca pentru noi ai noștri. În ce nefinire microscopică s' ar pierde milioanele de infuzorii ale acelor cercetători, în ce înfinire de timp clipa de bucurie — și toate acestea toate ar fi — tot astfel ca și azi.

...În faptă lumea-i visul sufletului nostru. — Nu

există nici timp, nici spațiu — ele sunt numai în sufletul nostru. Trecut și viitor e în sufletul meu, ca pădurea într'un simbure de ghindă, și infinițul asemenea, ca reflectarea cerului înstelat într'un strop de rouă. Dacă am afla misterul prin care să ne punem în legătură cu aceste două ordini de lucruri, cari sunt ascunse în noi, mister pe care l'au posedat poate magii egipteni și asirieni, atunci în adâncurile sufletului coborîndu-ne, am putea trăi aceva în trecut și am putea locui lumea stelelor și a soarelui. Păcat că știința necromanției și cea a astrologiei s'au pierdut — cine știe câte mistere ne-ar fi descoperit în această privință! Dacă lumea este un vis — de ce n'am putea să concordăm șirul fenomenelor sale cum voim noi? Nu e adevărat că există un trecut — consecutivitatea e în cugetarea noastră — cauzele fenomenelor, consecutive pentru noi aceleași în totdeauna, există și lucrează simultan. Să trăiască în vremea lui Mircea cel Mare sau a lui Alexandru cel Bun — este oare absolut imposibil? — Un punct matematic se pierde'n nemărginirea dispozițiunei lui, o clipă de timp în împărțibilitatea sa infinitezimală care nu încetează în veci. — În aceste atome de spațiu și timp, cât infinit! — Dacăș putea și eu să mă pierd în infinitatea sufletului meu, până în acea fasă a emanațiunii lui, care se numește epoca lui Alexandru cel Bun de exemplu... și cu toate acestea

. . . . .

Cu drept cuvânt cititorul va fi clătit din cap
 va fi întrebat — prin mintea cărui muritor tre-
 au aceste idei? Existența ideală a acestor re-
 acțiuni are de izvor de emanațiune un cap cu
 ete de o sălbătăcită neregularitate, înfundat într'o
 ciulă de miel. Eră noapte și ploaia cădea mă-
 ntă pe stradele nepavate, strâmte și noroioase
 trec prin noianul de case mici și rău zidite,
 n cari consistă partea cea mare a capitalei Ro-
 âniei; și prin bălțile de noroiu, ce împrôșcau pe
 tezătorul, ce se încredea perfidelor unde, tre-
 au niște ciubote mari, cărora nu le-ar fi păsat
 ci de potop — cu atât mai vârtos că aveau tu-
 tci, cari îngropau în ele pantalonii individului
 onținut, îndată se timpul devenea problematic.
 mbra eroului nostru dispărea prin șiroaele ploa-
 i, care deteră capului său aspectul unui berbece
 douat, și te mirai că mai rezistă torentelor de ploaie
 ainele lui ude — sau metafisica. De prin crășme
 i prăvălii pătrundea prin ferestrele cu multe gea-
 nuri, mari și nespălate, o lumină murdară, mai
 lăbită încă prin stropii de ploaie ce inundase sti-
 lele. — Pe ici pe colea treceă câte un romanțios
 luerând; câte un mitocan cu capul lulea de vin
 și făceă de vorbă cu păreții și cu vântul, câte-o
 emee cu fața înfundată în capșon își deșfășură
 recătoarele umbre prin spațiul neguros, asemenea
 zeilor întunecați din epopeile nordice... Dintr'o
 crășmă deschisă s'auzeă o vioară schingiuită. Me-

tafizicul nostru se apropie să se uite și razele pătrunseră printr'o ușă și-i loviră fața. Nu eră un cap urit acela al lui *Dionis*. Fața eră de acea dulceață vânăată albă ca și marmura în umbră, cam trasă fără a fi uscată, și ochii tăiați în forma migdalei, erau de acea intensivă voluptate, pe care o are catifeaua neagră. Ei înotau în orbitele lor— un zîmbet fin și cu toate astea atât de inocent trecu peste fața lui la spectacolul ce-l privea. — Ce eră adică?... Un băiet de țigan cu capul mic într'o pălărie ale cărei mărgini erau simbolul nemerit al nemărginirii, cu ciubote în cari ar fi încăput întreg, și într'un surtuc lung de-i ajungea la călcâe și care fără îndoială nu eră a lui, schingiuea c'un arcuș ce rămăsese în câteva fire de păr și cu degetele uscate mișcă niște coarde false care țârlăiau nervos, iară împrejurii-i frământa pământul un ungur lung, cu picioarele goale băgate în papuci mari umpluți cu paie. Ori cât de neplăcut să fi fost spectacolul pentru simțul estetic al călătorului meu, el avu o influență salutară asupra eroului nostru, care trezit din fanteziile sale metafizice, băgă de seamă că ploaia-l udase până la piele. El intră într'o cafenea de alături, ca să se usuce. Ridicându-și căciula cea miștoasă, vedem o frunte atât de netedă, albă, corect boltită, care coincide pe deplin cu fața într'adevăr plăcută a tânărului meu. Părul, numai cam prea lung, curgea, în vițe până pe spate, dar us-

căciunea neagră și sălbatică a părului contrasta plăcut cu fața fină, dulce și copilărească a băețanului. Iși puse în cuiu paltonul ud, și la aroma îmbătătoare a unei cafele turcești, ochii lui cei moi și străluciți se pierdură iar în acea intensivă visătorie, care stă câte odată atât de bine băeților, pentru că seriozitatea contrastează totdeauna plăcut cu fața de copil. Între acești muri afumați, plini de mirosul tutunului, de trăncănirea jucătorilor de domine și de cadențata bătae a unui orologiu de lemn, ardeau lămpi somnoroase răspândind dungi de galbenă lumină prin aerul apăsător. Dionis făcea c'un creion un calcul matematic pe masa veche de lemn lustruit și adesea surâdea. Surâsul era foarte inocent, dulce l'am putea numi, și totuși de o profundă melancolie. Melancolia în vârsta lui este semnul caracteristic al orfanilor; — el era orfan, o existență — cum sunt multe la noi fără de speranță și afară de aceea determinat prin naștere la nepozitivism. În introducerea acestor șiruri am surprins unele din cugetările cari'l preocupau în genere — și c'un asemenea cap omul nu ajunge departe — și mai cu seamă cel sărac — și Dionis era un băiet sărac.

Prin natura sa predispusă, el devenea și mai sărac. Era tânăr — poate nici optsprezece ani — cu atât mai rău... ce viață'l așteaptă pe el?... Un copist avizat a se cultivă pe apucate, singur... și această libertate de alegere în elementele de cul-

tură îl făcea să citească numai ceiace se potrivea cu predispunerea sa sufletească atât de visătoare. Lucruri mistice, subtilități metafizice îi atrăgeau cugetarea ca un magnet — e minune oare, că pentru el visul era o viață și viața un vis? Era minune că devenea superstițios? Adesea își închipuise el însuși, cât de triști, cât de lungi, cât de monotoni vor trece anii vieții lui — o frunză pe apă. Lipsit de iubire — căci n'avea pe nimeni în lume, iubitor de singurătate, în neputință sufletească de a-și crea o soartă mai fericită, el știa că în „această ordine a realității“ cum o numea el, nu-l va întâlni nici un zimbet și nici o lacrimă — ne iubit și neurit de cineva, se va stânga asemenea unei scânteii, după care nu'ntreabă nimenea — nimenea în lume.

Casa lui de pustnic, un colț întunecos și paienjenit din arhiva unei cancelarii, și atmosfera leneșă și flegmatică a cafenelei — asta era toată viața lui. Cine'ntreabă dacă și el are inimă, dacă și lui i-ar plăcea să umble frumos îmbrăcat, cum sunt întrebați atâția copii — dacă și el ar dori — să iubească? Să iubească — ideia aceasta îi strângea adesea inima. Cum ar fi știut el să iubească! Cum ar fi purtat pe mâni, cum s'ar fi închinat unei copile, care i-ar fi dat lui inima ei! Adese și-o închipuia pe acea umbră argintie cu fața albă și păr de aur căci toate ideile sunt blonde, și par'că simțea mânuțele-i calde și înguste în mâinile lui, și par'că

i se topea sufletul, ființa, viața, privind-o... vecinic privind-o.

Pe ici pe colo, pe la mese, se zăreau grupe de jucători de cărți, oameni cu părul îa dezordine, ținând cărțile într'o mână ce tremurâ, plesnind din degete cu cealaltă înainte de-a bate, mișcându-și buzele fără a zice o vorbă și trăgând din când în când cu sorbituri sgomotoase câte-o gură din cafeaua și berea, ce li stă di'nainte — semn de triumf! Dincolo unul sciea cu cridă pe postavul verde al biliardului; unul cu pălăria 'naltă pe ceafă și cu mâinile unite pe spate, cu-o țigară lungă în gură, a cărei independență eră mărginită numai de buzele individului, se uită — dracu știe, cu interes ori așa numai, la un portret al lui Diebicz Zobalkanski atârnat în afumatul perete. Orologiul, fidel interpret al bătrânului timp, sună de douăsprezece ori din limba sa de metal, spre a da lumii ce nu-l ascultă, samă, că se scursese a douăsprezecea oră a nopței. Dionis se porni spre casă. Afară ploaia încetase și prin mrejele și valurile de nourî negri-vineți, luna treceâ palidă și rece. În mijlocul unei grădini pustii, unde lobodele și buruienile crescuse mari în tufe negre-verzii se înălță ochii de fereastră spartă a unei case vechi a cărei strașină de șindrila eră putredă și acoperită c'un mușchiu, care străluceâ ca bruma în lumina cea rece a lunei. Niște trepte de lemn du-

ceau în catul de sus al ei. Ușa mare deschisă în balconul catului de sus se clătină scârțâind în vânt și numai într'o țâțână, treptele erau putrede și negre — pe ici pe colo lipseă câte una, așa încât trebuia să treci câte două de-odată și balconul de lemn se clătină sub pași, El trecu prin hățișul grădinei și prin zaplazurile năruite și urcă iute scările. Ușile toate erau deschise. El intră într'o cameră înaltă, spațioasă și goală. Păreții erau negri de șiroaele de ploae ce curgeau prin pod și un mucegaiu verde se prinsese de var; cercevelele ferestrelor se curmau sub presiunea zidurilor vechi și gratiile erau rupte, numai rădăcinele lor ruginite se iveau în lemnul putred. În colțurile tavanului cu grinzi lungi și mohorâte painjenii își executau pacinica lor industrie; într'un colț al casei, la pământ, dormeau una peste alta vre-o câteva sute de cărți vechi, multe din ele grecești, pline de învățătură bizantină; în alt colț un pat, adică câteva scânduri pe doi căpriori, acoperite c'un mindir și c'o plapomă roșie. Înaintea patului o masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine și gotice; pe ea hârtii, versuri ziare rupte, broșuri efemere, din câte se'mpart gratis în fine o neordine într'adevăr păgânească. Luna își vărsă lumina ei fantastică prin ferestrele mari, albind podelele de păreau unse cu cridă; păreții posomorîți aveau pe unde ajungea lumina lunii, două quadrate mari argintoase, ca reflectare a fe-

restrelor; pânzele de painjen străluceau vioiu în lună și deasupra cărților dorminde în colț se ivea o îngerească umbră de om. Eră aninat într'un cuiu bustul în mărime naturală a unui copil ca de vre-o opt-spre-zece ani — cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața fină și albă ca tăiată în marmură și cu niște ochi albaștri mari sub mari sprâncene și gene lungi negre. Ochii cei albaștrii ai copilului erau așa de străluciți, de un colorit atât de limpede și senin, încât păreau că privesc cu inocența, cu dulceața lor mai femească asupra spectatorului. Cu toate că acel portret înfățișă un chip îmbrăcat bărbătește, însă mâ-nile cele dulci, mici, albe; trăsurile feței de o paloare delicată, umedă, strălucită, moale; ochii de o adâncime nespusă, fruntea uscată și femește-mică, părul undoind, cam prea lung — te-ar fi făcut a crede că e chipul unei femei travestite. Visătorul Dionis se opri în dreptul acelu portet care sub lumina plină a lunii părea viu — ochii lui erau plini de o supersițioasă nerozie, el șopti încet și cu glasul înecat de lacrimi: „Bună sara, papă!“ Umbra părea că-i surâde din cadrul ei de lemn — el s'apropiă și sărută mâ-nile portretului, apoi fața, gura, ochii cei de foc vânat. Inecat de iubire pentru o ființă ce nu mai există, ar fi dorit ca etern să ție astă noapte cu aerul limpezit de lumina lunii, vecinic ar fi dorit să ție dulcea, neînțeleasa, dar atât de fericita lui nebunie. Va să

zică asupra acestui chip își concentrase el amorul lui — atâta formă avea pustiita, sărmana lui viață — un portret!... Da, era tatăl său, când fusese în vârsta lui de acum. Mumă-sa, o femeie, palidă, 'naltă, blondă, cu ochii negrii, îi vorbise adese de tatăl său; de acel copil cine știe cum rătăcit în clasele poporului de jos. Misterios, fără să spue cuiva secretul numelui lui, el ședea în casa preotului bătrân, a căruia fică era Maria. Ei se iubiră. În toată ziua el îi promitea, că taina sufletului său își va avea sfârșitul, că el o va lua de soție, că o soartă aurită o așteaptă. Dar într'o zi el primi o scrisoare cu sigil negru — o deschise — o citi — o rupse bucăți și cu ea mintea sa — o copie de pe un testament părea a fi, după cât se putea pricepe din bucățile rupte. El muri în spitalul de alienați — palid, muț până'n ultimul moment, preocupat pare-că de a ascunde un secret mare.

Fructul amorului acestor oameni fu Dionis.

Văduvita sa mumă îl crescù cum putù din lucrul mânilor ei — mâni delicate de Doamnă — fața ei palidă ca ceara, ochii ei de o întunecată blândețã aveau numai pentru el grijă și neînțelegere — pentru el, și pentru portret. De copil încă, el admiră ochii cei frumoși ai portretului, ce luceau ca vii în orbitele lor.

— Ce frumos a fost papà! — zicea el surâzând, și mumă-sa, auzindu-l, își ștergea într'ascuns lacrimile ei.

— Ochii? nu-i aşà Dionis, ochii!

— Da, mamă!

— Aceşti ochi!... O! dacă i-ai fi văzut aceşti ochi vr'odată în viaţa ta, ți s'ar fi părut că-i revezi în fiecare vânătă stea a dimineţii, în fiecare undă albastră, prin fiecare geană de nori. Cât erà de frumos acest copil și ce tânăr a murit! Frumoși au înmărmurit ochii lui în negurile gândirei mele, precum ar rămâneà prin nori, pe bolta întunecoasă două, numai două stele vinete... Ş'apoi îl luà în braţele ei, îl dezmerda, îl sărutà. Afară de ochii negri, cari erau ai ei, erà el întreg el copilul din portret. Ea îl crescù rău — dar cum se puteà alt-fel? — Il iubeà așa de mult! singura ei iubire într'o viaţă fără speranţă, fără viitor, fără mulţumire, ea nu mai avea dureri, nici bucurii, decât acele ale copilului ei. Sufletul ei întreg erà o reflectare umbroasă și tristă a sufletului său de copil. Ce gândea copilul cu mintea lui naivă, o vorbă, un vis, o preocupà zile întregi — zile întregi puteà medità asupra unui cuvânt eşit din nebunatică sa gură. Dar consumată de lipse — ea se stânse într'o zi. În delirul ei, ea trase mâna copilului și-o ascunse în sân, lângă inimă, s'o încălzească — un simbol al vieţii ei întregi!

De-atunci fizionomia, surâsul lui căpătase acea umbră de tristeţà, care-l făcea atât de interesant și irezistibil pentru bobocii pensionatelor. Dar lui însuși nici nu-i trecea prin minte, că pe el l'ar fi

putut iubi cineva — pe el nu-l iubitise nimeni în lume afară de mumă-sa — cum l'ar mai fi putut iubi pe *el* atât de singur, atât de sărac, atât de fără viitor! Nu-și are fiecare om, — gândea el, — familia sa, amicii, rudele, oamenii săi, ca să-i iubească — cui ce-i pasă de mine? Cum trăesc voi și muri, de nimene plâns, de nimene iubit.

Luna s'ascunse într'un nor negru spintecat în două rânduri de lungi fulgere roșii — casa se întunecă — și nu se mai văzù nici umbra din părete a portretului, nici umbra înaltă a lui Dionis. El aprinse lumina.

Să privim acum și la sărăcia iluminată de razele unei lumânări de seu, băgată în gâtul unui clondir ce ținea loc de sfeșnic. Ce vizuină — și aici, aici petrecea el vara și iarna. Iarna de gerul cel amarnic trăsnea grinda în odaie, crâșcau lemnele și pietrele, vântul intră prin gardurile și ramurile ninse — ar fi vroit să doarmă să viseze — dar gerul îi îngheță pleoapele și-i păinjenea ochii. Surtucul lui pe lângă acestea era mai mult urzeală decât bătătură, ros pe margini, fudul la coate, de râdea pare-că și vântul în urma lui. — Oamenii căscau ironic gura când îl vedeau... Și'n asemenea momente, în lungile și friguroasele nopți de iarnă, crede cineva, cum că el redus până la culmea mizeriei devenea trist? — Așa era elementul său. O lume întreagă de închipuiri umoristice îi umpleau creerii, care mai de care mai bizară și mai cu ne-

putință. — El băgă de seamă, că gândurile lui adese se transformau în șiruri ritmice, în vorbe rimate și atunci nu mai rezistă de-a le scrie pe hârtie... mai ales garafa goală eră în stare de a-l umplea cu cugetări melancolice...

Ah! gârfa pântecoasă doar de sfeșnic mai e bună
Și mucoasa lumânare sfărăind seul și-l arde,
Și'n această sărăcie te inspiră — cântă barde
Bani n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună

Un regat pentr'o țigară, s'umplu norii de zăpadă
Cu himere!... Dar de unde? Scârțae de vânt fereastra,
In pod miaună motanii — la curcani vânăta-i creasta,
Și cu pasuri melancolici meditând umblă 'n ogradă.

Uh! ce frig... îmi văd suflarea — și căciula cea de oaie
Pe urechi am tras-o sdravân — iar de coate nici că-mi pasă
Ca țiganul, care bagă degetul prin rara casă
De năvod — cu-a mele coate eu cerc vremea de se'nmoaie

Cum nu sunt un șoarec Doamne — măcar totuși are blană.
Mi-ași mănca cărțile mele — nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce o bucată din Homer,
Un palat borta 'n părete și nevasta — o icoană.

Pe păreți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele!
Greu li-i de mindir de paie și apoi din biata-mi piele
Nici că au ce să mai sugă. — Într'un roiu mai de un stângen,

Au ieșit la promenadă — ce petrecere gentilă!
Ploșnița ceia-i bătrână, cuvios în mers pășește
Cela-i cavalier... e iute... oare știe franțuzește?...
Cea ce 'ncunjură mulțimea i-o romantică copilă.

Bruh! mii-i frig—Iată pe mână cum codește-un negru purec
 Să-mi moiu degetul în gură—am să-l prind—ba las săracul!
 Pripășit la vre-o femeie, știi că ar vedeà pe dracul,
 Dară eu—ce-mi pasă mie—bietul „ins!“ la ce să-l purec?

Și motanul toarce 'n sobă — de blazat ce-i — Măi motane
 Vină 'n coa să stăm de vorbă unice amic și ornice,
 De-ar fi 'n lume-un stat de mâțe, zău! că'n el te-ași pune vornic
 Ca să știi și tu odată, boieria ce-i, sărmane!

Oare ce gândește hâtrul de stă ghem și toarce 'ntr'una?
 Ca idei se'nșiră dulce în mâțeasca-i fantazie?
 Vr'o cucoană cu-albă blană cu amorul îl imbie,
 Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod în văgăună?

De-ar fi 'n lume numai mâțe—tot poet aș fi? Tot una:
 Mieunând în ode 'nalte, tragic miorlăind—un Garrick.
 Ziua tologit în soare pândind cozile de șoric
 Noaptea'n pod, cerdac și streșini hemizând duios la lună.

Filosof de-ași fi—simțirea-mi ar fi vecinic la aman!
 În prelegeri populare idealele le apăr
 Și junimei generoase, domnișoarelor ce scapăr
 Le arăt, că lumea vis e—un vis sarbăd—de motan.

Sau ca popă colo'n templu, închinat ființei, care
 După chip și-asemănare a creat mâțescul neam,
 Aș strigă: o motănime! motănime! Vai!... Haram
 De-al tău suflet motănime, nepostind postul cel mare,

Ah! Sunt printre voi de-aceia, cari nu cred tabla legii,
 Firea mai presus de fire, mintea mai presus de minte,
 Ce destinul motănimei îl desfășură 'nainte!
 Ah! atei, nu tem ei iadul și-a lui Duhuri — liliecii?

Anatema sit! — Să-l scuipe oricare motan detreabă
 Nu vedeți ce'nțelepciune e 'n făptura voastră chiară?
 O motani fără de suflet.—La sgâriet el va dat ghiară
 Și la tors v'a dat mustețe—vreți să-l pipăiți cu laba?

li! că în clondir se stânge căpețelul de lumină!
 Moșule, mergi de te culcă, nu vezi că s'a 'ntunecat?
 Să visăm favori și aur, tu 'n cotlon și eu în pat.
 De-aș putea să dorm încalea. — Somn, a gândului odină,

O acopere ființa-mi cu-a ta mută armonie,
 Vin'o somn — ori vin'o moarte. Pentru mine e tot una.
 De-oiu petrece 'ncă cu mâțe și cu pureci și cu luna
 Ori de nu — cui ce-i aduce? — Poezie — sărăcie!

Dar în astă sară Dionis eră vesel fără să știe
 de ce. La căpețelul de lumânare ce stă în gâtul
 gărafei cu ochiul roș și bolnav, el deschise o carte
 veche legată cu piele și roasă de molii — un ma-
 nuscript de zodii. El eră un ateist superstițios —
 și sunt mulți de aceștia. Inițialele acestei cărți cu
 buchi erau scrise ciudat cu cerneală roșie ca sân-
 gele, caractere slave de o evlavioasă, gheboasă,
 fantastică arătare. O astrologie mai mult de ori-
 gină bizantină bazată pe sistemul care admite
 pământul de centrul arhitecturii lumești și pe
 om de creatură, pentru a căruia plăcere Dumne-
 zeu ar fi făcut lumea. Titlul eră scris și latinește
 „architecturæ cosmicæ sive astronomiæ geocentricæ
 compedium“ — învățătură despre a lumii orân-
 dueală dumnezeiască după cum toate pentru pă-

mânt a fi zidite se arată de cătră înduratul Dumnezeu — de pe grece pe românie tâlcuită cu adăogire a înrâurinței zodiilor asupra vieței ome-nești. Și cu o dedicațiune: „celui întru ființa sa nemărginit, între făpturile mânuirilor sale minunat Dumnezeu, spre vecinică laudă afierosită“. Tablele erau pline de schemele unei sisteme lumești imagine, pe mărgini cu portretele lui Platon și Pitagora și cu sentințe grecești. Două triunghiuri crucișe înconjurate de sentința: „Director cœlivi-gilat noctesque diesque, qui sistit fixas horas terrigenæ“. Constelațiuni zugrăvite cu roș, calcule geometrice zidite după o închipuită și mistică sistemă — în urmă multe tălcuiri de visuri, coordonate alfabetic — o carte care nu lăsă nimic de dorit pentru a aprinde niște creeri superstițioși dispuși la o asemenea hrană. La sfârșitul cărței eră zugrăvit Sf. Gheorghe în lupta cu balaurul—dragă-Doamne simbol, ce înfățișă adevărul nimicind neștiința. Aurul de pe spata legăturai de piele se ștersese pe alocurea și licurea pe la altele ca stropit cu peteală. Cu coatele așezate pe masă și cu capul în mâini, Dionis descifră textul obscur c'un interes deosebit, până ce căpețelul de lumină începù a agoniză fumegând. Se stânse. El își apropiă scaunul de fereastră, pe care o deschise, și, la lumina cea palidă a lunei, el întorcea foaie cu foaie uitându-se la constelațiunile ciudate. Pe o pagină găsi o mulțime de cercuri ce se tăiau,

atât de multe, încât părea un ghem de fire roșii sau un painjeniș zugrăvit cu sânge. Apoi își ridică ochii, și privi visând în fața cea blândă a lunii; ea trecea frumoasă, clară pe un cer limpede, adânc transparent, prin nouri de un fluid de argint, prin stelele mari de aur topit. Părea că deasupra mai sunt o mie de cercuri, părea că presupusa lor ființă transpare prin albastra-i adâncime. Cine știe — gândi Dionis — dacă în cartea aceasta nu e semnul ce-i în stare de a te transpune în adâncimile sufletești, în lumi cari se formează aievea așa cum le dorești, în spații iluminate de un albastru splendid, umed și curgător.

În fața locuinței lui Dionis se ridică o casă albă și frumoasă. Dintr'o fereastră deschisă din catul de sus, el auzi prin aerul nopții tremurând notele dulci ale unui clavir și un tânăr și tremurător glas de copilă adiind o rugăciune ușoară, pare că parfumată, fantastică. El își închise ochii ca să vi-seze în libertate. I se părù atunci că e într'un pustiu uscat, lung, nisipos ca seceta, deasupra căruia licărea o lună fantastică și palidă ca fața unei virgine murinde. E miază-noapte. Pustiul tace, aerul e mort și numai suflarea lui e vie, numai chipul lui e viu, pentru ca să vadă pe un nor de argint, în înaltul cerului un înger alb, îngenunchiat, cu mâinile unite, care cântă o rugăciune divină, adâncă, tremurătoare, rugăciunea unei vergine. Întredeschise ochii și văzù prin fe-

reastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată muiată într'o haină albă, înfiorând cu degetele ei subțiri, lungi și dulci clapele unui piano sonor și acompaniind sunetele ușoare a unor note dumnezeiești cu glasul ei dulce și moale. Părea că geniul divinului Brit-Shakespeare, respirase asupra pământului un nou înger lunatic, o nouă Ofelia. Închise iar ochii până ce recăzut în pustiul cel lung, palatul alb se confundă cu norul de argint și juna fată cu îngerul în genunchi. Apoi strângând ochii silit și tare, a alunecat cu visul său în întuneric, n'a mai văzut nimic, ci auzea dispărând ca o suvenire întunecată — rugăciunea unei vergine.

Muzica încetase de mult și el, cu totul în prada impresiunii sale, ținea încă ochii strâns închiși. Când se deșteptă din reveria sa, fereastra de sus a palatului era deschisă, în salon întunerec și sticlele ferestrei străluceau ca argintul în alba lumină a lunei. Aerul era blând și văratec, iar razele lunei pătrunzând în camera lui Dionis izbeau fața sa palidă și umpleau sufletu-i plin de lacrimi c'o nespusă melancolie. „Da“ — repetă el încet ideea lui fixă — „sub fruntea noastră e lumea — acel pustiu întins — de ce numai spațiul de ce nu timpul, trecutul?“ Privi din nou la paînjenişul de linii roșii — și liniile începură a se mișcă. El puse degetul în centrul lor — o voluptate sufletească îl cuprinse — mai întâiu i se părû

c'aude șoptirea acelor moșnegi bătrâni, cari, pe când erà mic, îi povesteau, în timp de iarnă, ținându-l pe genunchi, povești fantastice despre zâne îmbrăcate în aur și lumină, cari duc limpedea lor viață în palate de cristal — și pare c'a fost ieri, ieri pare că și încâlcea degetele în barba lor albă și ascultà la graiul lor înțelept și șoptitor la cumiștea trecutului, la acele vești din bătrâni. El nu se mai îndoia... de o mână nevăzută el erà tras în trecut. Vedeà răsărind domni în haine de aur și samur — îl ascultà de pe tronurile lor, în învechitele castele, vedeà divanul de oameni bătrâni, poporul entuziast și creștin, undoind ca valurile mării în curtea Domniei — dar toate erau încă amestecate.

Și liniile semnului astrologic se mișcau cumplit ca șerpi de jăratec. Tot mai mare și mai mare devenea painjenul.

— Unde să stăm? auzi el un glas din centrul de jăratec al cărței.

— Alexandru cel Bun! putù el șopti cu glasul apăsât, căci bucuria, uimirea, îi strângea sufletul și... încet, încet painjenișul cel roș se lărgi, se diafaniză și se prefăcù într'un cer rumenit de apunerea soarelui. El erà lungit pe o câmpie cosită fânul clădit mirosea, cerul de înserat erà de asupra-i albastru, limpede, adânc, nori de jăratec și aur umpleau cu oștirile lor cerul, dealurile erau încărcate cu sarcini de purpură, pasările'n aer,

oglinzile râurilor rumene, tremurătorul glas al clopotului umplea sara chiemând la vecernie și el? el — ce îmbrăcăminte ciudată! O rasă de șieac, un comanac negru — în mâna lui cartea astrologică. Și ce cunoscute'i păreau toate. El numai erà el. I se părea atât de firesc, că s'a crezut în această lume. Știa sigur cum că venise în câmp ca să citească, că citind adormise. Camera obscură, vieața cea trecută a unui om, ce se numia Dionis, ciudat — el visase! Ah! gândi el cartea mea mi-a făcut șotia asta, în urma cetirei ei, am vsiat atâtea lucruri extraordinare. Ce lume străină, ce oameni străini, ce limbă par'că erà a noastră, dar totuși străină, alta. — Ciudat! Călugărul Dan se visase mirean cu numele Dionis... pare că se făcuse în alte vremi, între alți oameni! Ciudat! „Ah! meștere Ruben zise el zimbînd — cartea ta într'adevăr minunată este!... numai de n'ar ameți mintea; acum simt eu călugărul, că sufletul călătorește din veac în veac, acela-și suflet, numai că moartea-l face să uite că a mai trăit.

„Bine zici, meștere Ruben, că Egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metempsicosa lor. Bine zici, cum că în sufletul nostru este timpul și spațiul cel nemărginit și nu ne lipsește de cât varga magică, de a ne transpune în ori care punct al lor am voi. Trăesc sub domnia lui Alexandru-Vodă și am fost tras de o mână nevăzută în vremuri ascunse în viitorul sufletului meu. Câți oamnei sunt într'un

singur om? Tot atâți câte stele sunt cuprinse într'o picătură de rouă sub cerul cel limpede al nopței. Și dacă ai mări acea picătură, să te poți uita în adâncul ei, ai revedea toate miile de stele ale cerului, — fie-care o lume, fie-care cu țări și popoare, fie-care cu istoria evilor și scrisă pe ea — un univers într'o picătură trecătoare. Ce adânc e Evreul acesta! — gândi el în sine despre dascălul Ruben.

El se sculă din iarbă cu cartea cea veche, în mână. Departe munții, cu fruntea încununată de codrii, cu poalele pierdute în văi cu isvoare albe. Nouri mari rotunzi și plini parc-că de vijelie, treceau pe cerul adânc albastru; prin ei munții ridicau adâncuri și coaste 'n risipă, stanuri negre și trunchiete despicau pe ici pe colo negurile și un brad se înălță singur și detunat pe un vârful de munte în fața soarelui ce apunea. Când soarele intră în nori, ei părură roșii și vineți tiviți cu aur ce lumina di'napoia lor. Îngropau în grămezi de arcuri înalte, de spelunci adânci suite una peste alta, lumina ceresului împărat, și numai din când în când săfșâindu-se se vărsă prin negrele lor ruine lacuri de purpură. Apoi încet se risipiră în creți vineți; soarele cădea la vale și părea pe vârful bradului singuratec ca o frunte în raze pe umeri negri, apoi coborî printre crângi de părù un cuib de rubin între ramuri, apoi, după trunchiul gros aruncă dungi rumene pe stanurile munților și făcea ca ei să-și aprindă jăratecul de argint al frunților

lor, până ce se cufundă cu totul după munte, care sta negru și înalt, zugrăvindu-și în aerul albastru marginile lui tivite cu roșată.

Înserează încet, stele mari izvorăsc pe albastrele lanuri ale cerului și tremură voluptos în aerul moale și clar al serii și armonia câmpenească umple seara cu miile ei de glasuri, toate deosebite și toate contribuind la dulcea și voluptoasa somnoroșie a lunii.

Prin lumea rumenă de apunerea frumoasă trece călugărul nostru, neluând parte la fermecata stare a firii, plin încă de impresiunile ciudatei sale întâmplări. De departe se văd turnurile strălucitoare ale lașilor, casele frumos văruite cu streșine vechi, peste care vărsă o viorie lumină răsăritoarea lună. El își grăbi pașii, până ce intră în târg. O uliță strâmtă, cu case vechi și hârbuite, a căror caturi de sus erau mai largi decât cele de jos, așa în cât jumătatea catului de sus se răzimă pe stâlpi de lemn și numai jumătate pe cel de jos, cerdacuri înaintite sub șandramale lungi, apăsate, pline de mușchii negru-verde; iar în cerdacuri șed bătrânii vorbind de ale lor; fetele tinere ivesc fețele rumene ca mărul prin obloanele deschise ale ferestrelor cu gratii, prin cari vezi oale cu flori galbene ca de aur. Numai pe ici pe colo luna revarsă câte-o dungă lungă și îngustă în umbra uliței, pe ici pe colo trece câte un om șuerând — încet, încet ulițele adorm, obloanele se 'nchid, lu-

mânările se stâng, paznicii de noapte trec, cu capetele înfundate în mantale albe, și călugărul nostru trece ca o umbră aspru zugrăvită prin lungile și întunecoasele ulițe.

El se opri înaintea unei case, ce se ridică izolată în mijlocul unei ogrăzi pustii. Prin crăpăturile obloanelor închise se zăria lumină. Casa era c'un acoperământ țuguit — păreții erau de piatră mică ca cea cu care se pietruesc fântânele, și orice tencuială căzuse de pe ele, încât părea o bucată din ruina unei cetăți. Obloanele erau mult mai largi decât ferestrele cele înguste și la un cerdac ținut în aer de stâlpi de zid în patru muchi duceau dintr'o lature niște scări înalte, cari ajungeau la jumătatea întregii înălțimi a casei. Nici un copac, nici un acaret pe lângă casă; — ograda cea mare cu iarba ei uscată se'ntindea gălbue în lună și numai o fântână își mișcă gemând cum-păna ei în vânt. El sui iute scările și bătù tare în ușa tinzei. În tindă răsunară pași.

— Cine-i? — întrebă un glas adânc, dar liniștit.

— Eu, Dan.

Ușa se deschise și drept în fața lui Dan se ivi un om înalt, cu barba lungă și sură, cu fruntea mare, iar pe creștet avea un fes mic, asemenea iarmurcei jidovești. El întinse călugărului mâna și-l duse 'n odaie. În dulapuri vechi de lemn simplu erau cărți vechi legate în piele, crani de oameni și păsări împăietate pe polițele din părete, un pat și o masă

plină cu pergamente și hârtii ; iar în atmosfera, grea de mirosul substanțelor închise în fiole, făclia aruncă o lumină turbure, roșie, galbenă și somnoroasă.

Maistrul Ruben eră un bătrân de o antică frumuseță. O frunte înaltă, pleșuvă, încrețită de gândiri, ochii suri boltiți adânc în capul cel înțelept și barba lungă, care curgea de sub adâncii umeri ai obrazului până în pieptul în totdeauna cam plecat, îi da arătarea unui înțelept din vechime. Arătarea lui eră liniștită — dar nu blândă ; numai împrejurul gurii musculoase se vedeă o dulceață amarită de îndoeli. El este un Evreu învățat, pribegit din Spania în Polonia, unde neputând însă fi învățător public pentrucă rămăsese în legea lui, fusese chemat de Domnul Moldovei ca dascăl de matematică și filozofie la Academia din Socola. Călugărul Dan e unul din școlarii Academiei, iar cu deosebire al maestrului Ruben, care-i împărtășește toate îndoielile, dar și toate descoperirile lui tănuite. Înțeleptul Evreu se uită cu oarecare curiozitate la fața visătoare a lui Dan.

— Ei ?

— Pe deplin așa cum mi-ai spus-o, dascăle, zise Dan ; azi sunt încredințat că vremea nemărginită este făptură a nemuritorului nostru suflet. Am trăit în viitor. Îți spun, acum am doi oameni cu totul deosebiți în mine — unul călugărul Dan, care vorbește cu tine și trăește în vremile

domniei lui Alexandru Vodă, altul cu alt nume, trăind peste cinci sute de ani de acum înainte.

— În șir, răspunse Ruben, poți să te pui în viața tuturor inșilor, cari au pricinuit ființa ta și a tuturor, a căror ființă vei pricinui-o tu. De aceea oamenii au simțire întunecată pentru păstrarea și mărirea neamului lor. Sunt tot ei, cei cari renasc în strănepoți... Și asta-i deosebirea între Dumnezeu și om. Omul are în el numai șir, ființa altor oameni viitori și trecuți; Dumnezeu are deodată toate neamurile ce or veni și ce au trecut; omul cuprinde un loc în vreme, Dumnezeu e vremea însăși cu tot ce se 'ntâmplă în ea, dar vremea la un loc, asemenea unui izvor a cărui ape se întorc în el însuși, ori asemenea roței ce deodată cuprinde toate spițele, ce se 'ntorc veșnic. Și sufletul nostru are veșnicie în sine, dar numai bucată cu bucată. Inchipuește-ți că pe o roată mișcată'n loc s'ar lipi un fir de colb. Acest fir va trece, prin toate locurile prin cari trece roata învârtindu-se, dar numai în șir, pe când roata chiar în aceeaș clipă e în toate locurile cuprinse de ea.

— Sunt încredințat, dascăle, în privința vremii, dar nemărginirea — spațiul ?

— Tot ca vremea, bucată cu bucată, poți fi în orice loc dorit, pe care n'o poți părăsi neumplută. Știi că în puterea unei legi nu este spațiu deșert. Dar este un mijloc de a scăpa de această greu-

tate... o greutate impusă de trecătorul corp omenesc. Ai văzut că în om e un șir nesfârșit de oameni. Din acest șir lasă pe unul să-ți ție locul pe câtă vreme vei lipsi din el. Se înțelege, că acesta nu va putea fi întreg, căci, întreg fiind, ți-ar nega existența ta. În faptă însă omul cel veșnic, din care răsare tot șirul de oameni trecători, îl are fiecare lângă sine, în orice moment îl vezi, deși nu-l poți prinde cu mâna — este umbra ta. Pe o vreme vă puteți schimba firile — tu poți să dai umbrei tale toată firea ei cea veșnică, și ca umbră înzestrată cu veșnicie, capeți chiar o bucată din atotputernicia lui Dumnezeu, voințele ți se realizează după gândirea ta...se 'nțelege împlinind formulele, căci formulele sunt veșnice, ca cuvintele lui Dumnezeu, pe cari el le-a roștit la facerea lumii, formule, pe cari le ai toate scrise în cartea ce ți-am împrumutat-o.

— Meștere Ruben, oare când voi ajunge să pricep adâncimea ta?

— Adâncimea mea tu o ai în tine, numai încă nedescoperită. Crezi c'ai pricepe ceea-ce zic, dacă n'ai fi de firea mea? Crezi că te-aș fi ales de discipol al meu, de nu te știam vrednic și adânc? Tu ești ca o vioară în care sunt închise toate cântările, numai ele trebuiesc trezite de o mână măiastră, și mâna ce te va trezi înăuntrul tău, sunt eu.

— Dacă în această sară aş încercă să mă duc într'un pustiu zidit cu totul după voea mea ?

— Vei putea-o... căci îl ai în tine, în sufletul tău nemuritor, nesfârşit în adâncirea lui. Pe fila a şaptea a cărţii stau toate formulele ce-ţi trebuie pentru asta. Şi tot la a şaptea filă vei afla ce trebuie să faci mai departe. Se'nţelege că atunci trebuie să ne despărţim pentru totdeauna ; căci în spaţii dorite, ziua va fi secol şi când te vei întoarce nu vei mai găsi pe Ruben, ci un alt om, analog cu mine, pe care însă uşor îl vei găsi. Numai poate el nu te va cunoaşte, poate va fi pierdut tainele învăţăturii lui şi va fi om ca toţi oamenii.

Învăţături nu-ţi mai dau, căci e de prisos ;— când umbra ta, ca umbră încă, va începe a vorbi, ea va fi atotştiutoare şi-ţi va spune ce trebuie să faci ; când te vei mută tu în firea ei, atunci vei fi tu atotştiutor şi în orice caz nu mai ai nevoie de mine. Dar vei fi băgat de seamă o împrejurare : cartea mea citind-o în şir rămâne neînţeleasă... dar ori de unde-i începe, răsfoind tot la a şaptea filă, o limpezime dumnezească e în fiecare şir. — Aceasta e o taină pe care nici eu n'o pricep, şi se zice că unui om încredinţat despre fiinţa lui Dumnezeu nici nu-i poate veni în minte cugetul ascuns în această ciudată numărătoare. În zădar ţi-i întrebă şi umbra... ea nu ştie nimic despre această taină. Se zice că diavolului

înainte de cădere, i-ar fi plesnit în minte această obscură idee și de atuncea a căzut. De ți-ar veni în minte să știi, să risipesc toate dimprejururi-ți, timp și spațiu fug din sufletul tău și rămâi asemenea unei crengi uscate, din care vremea asemenea a fugit. Neștiind eu singur această taină, căci, cum am spus, nici nu sunt în stare să-mi treacă prin minte, nici nu te pot sfătui în această privire.

Ruben își netezi încet barba și o adâncă întristare eră scrisă pe fața lui bătrână și înțeleaptă. Dan îi sărută mâna. Nu erau să se despartă pentru totdeauna? Ruben rupse cu degetele mucul căzut al lumânării, și se văzu în lumina vie, că ochii lui erau plini de lacrimi. Amândoi se sculară și Dan s'aruncă la gâtul lui plângând ca un fiu ce n'are să mai vadă pe tatăl său.

Dar îndată ce ieși Dan, îndată ce coborîse scările cu cartea subsuori și ridicând cu mâna, lungă poală a rasei de șieac... casa se prefăcù într'o peșteră cu pereții negri ca cerneala, lumânarea de ceară într'un cărbune plutitor în aer, cărțile în beșici mari de sticlă, la gură legate cu pergament, în mijlocul cărora tremurau, într'un fluid luminos și vioriu, draci mici spânzurați de coarne, cari zupăiau din piciorușe. Ruben însuși se zbârci, barba-i deveni lăptoasă și'n furculițe ca două bărbi de țap, ochii îi luciau ca jăratecul, nasul îi se strâmbă și se uscă ca un ciotur de copac și scărpinându-se în capul lăptos și cornut începu a râde hâd și strâmbându-se:

hîhî! zise — încă un suflet nimicit cu totul! — Dracii se strâmbau rîzînd în beșicele lor și se dădeau peste cap, iar Satana își întinse picioarele lui de cal, răsufînd din greu.

— Mult a trebuit pînă l-am prins în laț pe acest călugăr evlavios, dar în sfârșit... hîhî!... totuși... totuși... are să-l nimicească bătrînul meu dușman. l-am spus, că nu-i poate veni în minte gîndirea tînuită de numărătoarea cărții?... trebuie să-i vie... trebuie să-i vie... Mie de ce mi-a venit? Pentru c'a trebuit să-mi vie!...

Dan treceà iute printr'o parte de oraș, în care locuia boierimea. Curțile albe ca argintul, cu cerdacuri și scări, a căror scînduri curate și ceruite sclipiau în lună, pierdute în mijlocul unor pomete, pe marginea uliței de-asupra zaplazurilor atârnavu câte-o jumătate din ramurile arborilor grădinilor... șiruri de nuci cu frunze late, gutui și cireși... pe ici pe colo se zăria prin verdele întuneric al grădinilor, câte o zare galbenă prin obloanele închise... El mergea repede... numai din cînd în cînd treceà pe lângă el câte-un tînar cavaler cu căciula țurcănească, înfășurat în mantaua a cărei poală din-dărăt se ridica de sabia pe care-și lăsa mîna... Pe alte locuri vedeà pe cavaleri sîrînd gardurile și pătrunzînd prin grădini pînă pe sub vreo fereastă, care se deschidea apoi în fața lunii, lăsînd să se ivească vreo umbră albă, care-și plecă capul tînar

peste cercevele la umbra de sub fereastă. In alt loc unul agăţat de gratii făcea studii floristice unindu-şi buzele cu ale acelei fiinţe care-şi scosese capul prin gratii. Numai pe ici pe colo s'auziau câinii urlând la lună, paznicii de noapte cari strigau, ori grupe de cavaleri cari veniau de la vreo petrecere nocturnă. Ei rupeau frunze din crengile atârinate şi le aruncau în urma călugărului spân şi palid... Stelele păziau ţăria, luna trecea ca un scut de argint prin întunericul norilor, în aer era aur şi'n grădine miros şi-o umbră adânc-viorie, ruptă de dungi de lumină albă, care trecea prin mreje de frunze, ca prin strecurători de lumină.

El ajunsese acasă. Şedeà într'o chiliuţă din casele unui boier mare. Încet trecu prin cerdacul cel lung, de-asupra căruia streşinele ieşite erau suspendate de stâlpi albi... trecu ca o umbră şi, când intră în chiliea lui, răsuflă lung. Nu era să întreprindă un lucru extraordinar? — Întunericul îngreuiat cu mirosul de răşină al chiliei lui era pătruns numai de punctul roş al unei candelă, care ardea pe o policioară încărcată cu busuioc uscat şi flori de sub icoana îmbrăcată cu argint a Mântuitorului. Un greer răguşit cântă în sobă. El aprinse o lampă neagră, umplută cu untdelemn; lumina ei fumegă pâlând. Incet, încet ochiul luminii se roşi... el se aşeză la masă... deschise cartea cea veche cu buchile neclare şi cu înţeles întunecat. Tăcerea e atât de mare încât pare că aude gândirea, mirosul, cre-

șterea chiar a unei garoafe roșii și frumoase, ce crește într'o oală între perdelele ferestei lui. Privia în perețele afumat la umbra sa proprie, mare și fantastică. Lampa fâlfâia lungă, ca și când ar fi vrut să ajungă tavanul, iar umbra lui...ca o mreajă neagră cu nasul lungit, cu căciula lăsată pe ochi, părea că începuse o vorbire intimă cu el. Părea c'o întreabă cugetând... părea că ea-i răspunde îi cugetări deșirate... un dialog și cutoateastea dacă voiă să cuprindă realitatea lui, nu erà decât un dialog al cugetărilor lui proprii, el cu sine însuși. Ciudat! Această despărțire a individualității lui se face izvorul unei cugetări ciudate. El fixă aspru și lung umbra sa... Ea, supărată de această căutătură, prinse încet-încet conture pe părete și deveni clară, ca un vechiu portret zugrăvit în ulei. El clipi cu ochii — ea redevenise umbră simplă.

E un moment mare, să mă cuget mai întâi — gândi el — dorit-am de când sunt ceva pentru mine? Numai pentru mine?... Nu. Din rugăciunile mele am lăsat-o vreodată pe ea? Maria? O nu! — De câte ori am dorit vreo putere extraordinară, numai pentru ea am dorit. Oh! — s'o duc într'un pustiu, unde să nu fie nimeni — nimeni decât eu și ea; să cobor stelele cerului în întinderea albă, ca să se asemene cu oștiri de flori de aur și de argint; să sădesc dumbrăvi de dafin cu întunecoase cărări, cu lacuri albastre și limpezi ca lacrima; ea să alerge prin cărările tănuite, prefăcându-se a fugi

de amorul meu și eu s'o urmăresc... Nu! fără ea ar fi raiul pustiu.

Și cine erà ea, Maria?

Erà fìca spàtarului Tudor Mesteacàn, un înger blond ca o lacrimă de aur, mlădioasă ca un crin de ceară, cu ochi albaștri și cuvioși precum albastru și cuvios e adâncul cerului și divina sa eternitate. Adesea ea privise din cartea de închinăciune la fața adâncită și palidă a călugărului; o văzuse el ades răsărind — o floare în fereastră — și în nopți cu lună el își lepădà rása și-și puneà mantie de cavaler, în care vegheà sub sticlitoarele-i ferestre... până ce se deschideau, până ce se ivià fețișoara ei palidă de veghiere și de amor, până ce razele ochilor ei alunecau adânc în ochii lui cei negri. Câteva vorbe, o strângere de mână și dispăreà iar în parfumatul ei etac, umplând nopțile cu dulci și neuitate visuri.

Acuma se gândi asemenea la ea.

Lampa sa fâlfâià mai fantastic, literele bătrâne ale cărții căpătau înțeles și se introduceau în visuri și'n cugete ce-i umpleau capul fără de voință, umbra lui începù iar a prinde conturile unei icoane în uleiu, cu fruntea'naltă, palidă, pleșuvă, cu buze vinete, cu părul de câteva fire sure, cu privirea fixă și profundă, pe care și-o ținti lung asupra cărții deschise înaintea lui Dan. Umbra lui îi șoptià în gânduri lungi tocmai ceea-ce voià el să i se răspundă.

Tu știi — cugetă umbra și el îi auziă cugetările — știi bine că sufletul tău din începutul lumii și până acuma a făcut lunga călătorie prin mii de corpuri, din cari azi n'a mai rămas decât praf. El singur n'o știe, pentrucă decâteori s'a întrupat din nou, deatâteaori a băut din apa fără gust și uitătoare a Letei; și nimeni nu l-a însoțit în uitata lui călătorie decât eu — umbra corpurilor, în cari a trăit el, umbra ta cu fiecare ducere la mormânt, cu fiecare naștere am stat lângă ele; am stat la leagăn, voiu sta și la mormântul tău. Sufletul tău, fără ca azi să și-o aducă aminte, a fost odată în pieptul lui Zoroastru, care făcea ca stelele să se mute din loc cu adâncul graiu și socotală combinată a țăfrelor lui. Acea carte a lui Zoroastru, care cuprinde toate tainele științei lui, stă deschisă înaintea ta. Veacuri au stat s'o deslege și n'au putut pe deplin, numai eu pot s'o desleg, pentrucă vorbiam din părete cu Zoroastru, cum vorbesc astăzi cu tine.

Dan văzù clar despărțirea ființei lui într'o parte eternă și una trecătoare. Cartea lui Zoroastru erà proprietatea lui dreaptă. El întoarse șapte foi și umbra prinse conturile unui *bas-relief*, mai întoarse încă șapte și umbra se desprinse încet, ca dintr'un cadru, sări jos de pe părete și sta diafană și zimbitoare rostind limpede și respectuos: — Bună seara! Lampa cu flacăra ei roșie sta între Dan și umbra închegată.

Să urmăm — zise umbra torcând mai departe firul gândirii sale, gândiri pe cari Dan le auziă ca și când ar fi fost propriile lui cugetări.— Apropiindu-ți prin vrajă ființa mea și dându-mi mie pe a ta, eu voi deveni om de rând, uitând cu desăvârșire trecutul meu; iar tu vei deveni ca mine, etern, atotștiutor și cu ajutorul cărții atotputernic. Tu mă lași pe mine în împrejurările tale, cu umbra întrupată a iubitei tale, cu amicii tăi; mă condamni să-mi uit vizionara mea ființă; iar tu întreprinzi o călătorie cu iubita ta, cu tot, în orice spațiu al lumii și-ar plăcea... în lună de pildă. Acolo vei trăi un secol și ți se va părea o zi. Ba poți să iei și pământul cu tine, fără ca să te supere. Îl prefaci într'un mărgăritar cu toartă și-l anini de salba iubitei tale; și crede-mă că de mii de mii de ori mai mici, numai proporțiile dintre ei să rămâie aceleași, oamenii s'or crede așa de mari ca azi. Timpul lor? O oră din vieța ta va fi un veac pentru ei. Clipele vor fi decenii și 'n aceste clipe se vor face răsboaie, se vor încoronă regi, se vor stinge și se vor naște popoare, în sfârșit toate prostiile de azi se vor întâmplă și-atunci, se 'nțelege că'n diminuare analoagă, *absolut* însă acelaș lucru.

— Bine, zise Dan apucând mâna cea rece și diafană a umbrei — te îndemn însă a scrie memoriul vieții tale, ca să-l gădesc când voi reveni pe pământ și să-l recitesc. Tu ai o judecată rece și

vei ști să-mi descrii toată natura vizionară și înșelătoare a lucrurilor lumești ; dela floarea, ce cu naivitate minte prin haina ei strălucită că e fericite în lăuntru gingașelor sale organe, până la omul, ce acoperă cu vorbe mari, cu o ipocrizie veșnică, care ține cât istoria omenirii, acel sâmbure negru și rău, care-i rădăcina adevărată a vieții și a faptelor sale — egoismul său. Vei vedeà cum ni se minte în școală, în biserică, în sfat, că intrăm într'o lume de dreptate, de sfințenie, pentru a vedeà, când murim, c'a fost o lume de nedreptate, de ură. Ah ! cine ar mai vrea să trăiască, când i s'ar spune de mic încă în loc de povești, adevărata stare de lucruri, în care va intra ?

— Chemarea unui filozof ? zise umbra surâzând cu amărăciune — foarte bine ! Ceea-ce zici tu, îmi hotărește soarta. Îmi voiu aprinde lampa și-oiu căutà oameni. Memoriile vieții mele le vei găsi în saltarul acestei mese, când te vei întoarce. Eu sigur voiu fi mort și îngropat când vei reveni tu, căci oarele vieții tale vor fi șir de ani întregi pentru pământ. Intoarce încă șapte foi și ține-mă de mână ! Ce simți ?

— Simt brațele mele pierind în aer și cutoate-astea căpătând puteri uriașe ; simt cum deslipindu-se atomele greoaie ale creerilor mei mintea mea devine clară, ca o bucată de soare.

— Eu, zise umbra încet, simt întunecându-se și pierind conștiința eternității mele ; simt, îngreu-

nându-se ca sub plumb cugetările mele... Mai întoarce șapte foi și metamorfoza reciprocă va fi desăvârșită.

Dan întoarce foile, șopti, și umbra deveni om. Omul seamănă cu el și se uită sperios și uitit la Dan, fixându-l ca pe o umbră, cu buzele tremurând și cu pași șovăitori. — Dan eră o umbră luminoasă. El ridică brațul lung și puternic în aer. Dormi! zise poruncitor. Orologiul zbârnâi răgușit o oră — umbra întrupată în om căzù ca moartă pe pat. Iar Dan își luă lunga sa manta de-a umere, stinse lampa, pe vârful degetelor trecù prin tindă și când ieși afară, închise ușa după sine și începù a merge încet, încet în lumina lunii pe stradele largi ale orașului, cu ferestrele și porțile închise, cu ziduri albe și gălbenite de lună, cu perdelele lăsate, cu câte un păzitor de noapte, cu mustăți înfundate în gulerul și gluga mantalei și c'o prăjină subsuori; în fine o liniște somnoroasă, un aer cald de vară. luna strălucită, stele de aur ce-și închideau pleoapele spre a le deschide iar, un cer albastru și fără nori, case înalte a căror streșini de olane se uitau în lună — iată tabloul! Pasurile lui de umbră nu se auziau pe stradă... se înfățișă înfundat în manta, cu pălăria peste ochi, și mergea astfel pe luminatele strade, fără ca luna să-i facă vre-o umbră pe ziduri, căci pe a lui o lăsase acasă, astfel încât el însuși nu-și părea a fi decât o umbră nepricepută, ce fugia pe murii caselor înșirate în

rând. Casa din capătul uliței eră galbenă, cu ferestre poleite de lună, cu perdele albe. El bătù încet în fereastră.

— Tu ești? răspuse o voce dragă și molatecă.

— Eu... deschide fereastra... nu e nimeni pe strade, nu te poate vedeà nimeni, și apoi chiar de te-ar vedeà...

Fereastra se deschise încet, perdeaua se dete într'o parte și dint e creții ei apărù frumos și palid capul blond al unui inger. Luna-i cădeà drept în față, încât ochii ei albastrui străluceau mai tare, și clipiau ca loviți de o rază de soare. Sub alba haină de noapte, dela gât în jos se trădau boureii sânilor, și mânuțele și brațele ei albe și goale până'n umeri se'ntinseră spre dânsul și el le inundă cu sărutări. Un moment și el sări prin fereastră, îi cuprinse gâtul ei gol, apoi îi luă fața în mâni și o sărută cu atâta ardoare, o strânse cu atâta foc, încât îi păreà c'o să-i bea vieața toată din gura ei

— Iubito, zise el încet, netezindu-i părul ei de aur, iubito! vino cu mine în lume.

— Unde?

— Unde? Oriunde. Vom trăi așa de fericiți acolo unde vom fi, neturburați de nimeni; tu pentru mine, eu pentru tine. Din visurile noastre vom zidi castele, din cugetările noastre vom adânci mări cu mii de undoiete oglinzi, din zilele noastre veacuri de fericire și de amor. Aide!

— Dar ce va zice mama, zise ea, cu ochii plini de lacrimi.

Umbra ei se resfrângea în perete. Dan se uită fix într'acolo; umbra se desprinsese încet și se înalță pe-o rază de lună spre a cădea în pat.

— Cine-i acolo, zise Maria tremurând pe pieptul lui.

— Umbra ta, răspunse el zâmbind — ea rămâne în locul tău... vezi-o cum doarme.

— O! ce liberă și ușoară mă simt, zise ea c'o voce de un timbru de aur. Nici o durere, nici o patimă în piept. O! îți mulțumesc... Și ce frumos îmi pari tu acuma... pare că ești altul... pare că ești din altă lume.

— Vino cu mine, șopti el la ureche-i, vino prin oștiri de stele, prin țării de raze, până ce departe de acest pământ, nenorocit și negru, îl vom uita, pentruca să nu ne mai avem în minte, decât penoi.

— Haide dar, șopti ea înconjurându-i gâtul cu brațele ei albe și lipindu-și gurița de buzele lui.

Sărutarea ei îl implu de geniu și de o nouă putere. Astfel îmbrățișați, aruncă neagra și strălucita lui mantie peste umerii ei albi, îi înconjură talia strângând-o tare la piept, iar cu cealaltă mână fluturând o parte a mantiei, se ridicară încet prin aerul luciu și pătruns de razele lunii, prin nourii negri ai cerului, prin roiurile de stele, până ce ajunseră în lună. Călătoria lor nu fuse decât o sărutare lungă.

El puse jos dulcea lui sarcină, pe malul miro-sitor al unui lac albastru ce oglindia în adâncu-toată cununa de dumbrave ce-l înconjură și deschideă ochilor o lume întreagă în adânc. El își luă calea iar spre pământ. Aproape de pământ, el șezù pe coastele unui nor negru și se uită lung și cugetător pentru ultima oară asupra pământului. Luă cartea lui Zoroastru, deschise unele file și începù a citi județul¹⁾ pământului, și fiecare literă erà un an, fiecare șir un secol de adevăr. Erà ceva înfricoșat câte crime au putut să se petreacă pe acest atom atât de mic în nemărginirea lumii, pe acest bulgăre negru și neînsemnat, ce se numește pământ. Fărămăturile acelu bulgăre se numesc imperii, infuzorii abia văzuți de ochii lumii se numesc împărați, și milioane de alte infuzorii joacă în acest vis confuz pe supușii... El își întinse mâna asupra pământului. El se contrase din ce în ce mai mult și iute, până ce deveni împreună cu sfera ce-l înconjură mic ca un mărgăritar albastru stropit cu stropi de aur și c'un miez negru. Mărimea fiind numai relativă, se înțelege că atomii din miezul acelu mărgăritar, ale cărui mărgini le erà cerul, ai cărui stropi soare, lună și stele, acei pitici nemărginit de mici aveau regii lor, purtau răsboaie și poeții lor nu găsiu în univers destule metafore și comparațiuni pentru

---

1) Judecata.

apoteoza eroilor. Dan se uită cu ochiana prin coaja aceluia mărgăritar, și se miră, cum de nu plesnește de mulțimea urei ce cuprindeă. Îl luă și întorcându-se, anină în salba iubitei sale albastrul mărgăritar.

Și ce frumos făcuse el în lună!

Inzestrat cu o închipuire urieșească, el a pus doi sori și trei luni în albastra adâncime a cerului și dintr'un șir de munți a zidit domeniul său palat. Colnade, stânți sure, streșine, un codru antic ce vine în nori. Scări înalte coborau printre coaste prăbușite, printre bucăți de pădure ponorite în fundul râpelor până într'o vale întinsă tăiată de un fluviu mareț, care pareă a-și purta insulele ca pe niște corăbii acoperite de dumbrave. Oglinzile lucii ale valurilor lui răsfrâng în adânc icoanele stelelor, încât, uitându-te în el, pari a te uită în cer.

Insulele se înălțau cu scorburi de tămâie și cu prund de ambră. Dumbrăvile lor întunecoase de pe maluri se zugrăviau în fundul râului, cât pareă că din una și aceeaș rădăcină un raiu se înalță în lumina zorilor, altul s'adâncește în fundul apei. Șiruri de cireși scutură grei omătul trandafiriu al înfloririi lor bogate, pe care vântul îl grămădește în troene; flori cântau în aer cu frunze îngreuiate de gândaci ca pietre scumpe, și murmurul lor umpleă lumea de un cutremur voluptos. Greeri răgușiți cântau ca orologii aruncate în iarbă, iar painjeni de smarald au țesut de pe o insulă până

la malul opus un pod de pânză diamantică ce sticlește vioriu și transparent, în cât ale lunelor raze pătrunzând prin el, înverzesc râul cu miile lui unde. Cu corpul înalt, mlădîet, albă ca argintul, noaptea trece Maria peste acel pod, împletindu-și părul, al cărui aur se strecură prin mănuțele-i de ceară. Prin hainele-i argintoase îi transpar membrele ușoare; picioarele-i de omăt abia atingeau podul... Sau adesea așezați într'o luntre de cedru coborau pe ascultătoarele valuri ale fluviului. El își răzema fruntea încununată cu flori albastre de genunchiul ei, iar pe umărul ei cântă o pasăre măiastră.

Fluviul lat se adância în păduri întunecate, unde apa abia mai sclipia din când în când atinsă de câte o rază; trunchii pădurilor se ajungeau cu ramurile lor de-asupra râului și formau bolți înalte de verdeață nestrăbătută. Numai pe ici pe colo câte o dungă fulgerătoare de-asupra apei. Valurile rîd și mână întunecoase lumea lor albastră, până când deodată râul împiedecat de stânci și munți s'adună între codri ca marea oglindă a mării, și se limpezește sub sori de poți număra în fundu-i toate argintăriile lui.

Ca să petreacă, inventară un joc de cărți. Regii, reginele și fanții de pe cărți erau toți chipuri copiete din basmele ce și le spuneau serile. Jocul însuși eră o poveste lungă și ncurcată ca din halimă, în care reginele se măritau, regii se însurau

și fanții umblau înamorați, poveste căreia nu-i mai dădeau de capăt până ce nu 'ncetau apăsați de somn.

Dar somnul lor!

Înainte de a dormi, ea își împreună mâinile, și pe când stelele albe sunau în aeriane coarde rugăciunea universului, buzele ei murmurau zâmbind, apoi capul ei palid de suflarea îndulcită a nopții cădea pe perine. Cine ar fi văzut-o astfel! Nimeni—numai el ce acoperiă brațul ei, atârnând pe marginea patului, cu sărutări. El adormiă în genunchi. Visau amândoi acelaș vis. Ceruri de oglinzi — plutind cu înălțatele aripi albe și cu brăe de curcubeu, portale înalte, galerii de-o marmură ca ceara, straturi de stele albastre pe plafonduri argintoase — toate pline de un aer răcoare și mirositor. Numai o poartă închisă n'au putut-o trece niciodată. De-asupra ei, în triumhiu, eră un ochiu de foc, de-asupra ochiului un proverb cu literile strâmbe ale întunecatei Arabii. Eră doma lui Dumnezeu. Proverbul o enigmă chiar pentru îngeri.

Însă oare de ce omul nu gustă vreo fericire! Veșnic semnul arab de pe doma Domnului îi preocupă mintea lui Dan; vană-i eră căutarea lui prin cartea lui Zoroastru — ea rămâneă mută la întrebările lui. Și cutoateacestea în fiece noapte se repetă acest vis, în fiece noapte el umblă cu Maria în lumea solară a cerurilor. Și decâteori umblau, el își luă cu el în visul său cartea lui Zoroastru

și căută în ea deslegarea întrebării. — În van îngerii, ce treceau ducând în poalele lor rugăciunile muritorilor, se uitau semnificativ la el; în van unul i spuse lin, aplecându-se la ureche-i: „De ce cauți, ceea-ce nu-ți poate veni în minte?“ — Altul: „De ce vrei să scoți din aramă sunetul aurului? Nu-i cu putință“. — Dar ceea-ce-i părea ciudat, eră că decâteori îi trecea prin minte, ca îngerii să meargă după voia lui, ei într'adevăr, fără să le-ozică îi împlineau alintând gândirile. El nu-și putea esplica această armonie prestabilită între gândirea lui proprie și vieța cetelor îngerești.

— Nu vezi tu, Mario, că tot ce gândesc eu îngerii împlinesc în clipă?

Ea îi astupă gura cu mâna. Apoi îi șopti la ureche:

— Când plouă, toate grânele cresc; când Dumnezeu vrea, tu gândești ceea-ce gândesc îngerii.

În zadar. Minteia lui eră preocupată și privirile ochilor lui mari erau ațintite asupra acelei porți veșnic închise.

— Aș voi să văd fața lui Dumnezeu, zise el unui înger ce trecea.

— Dacă nu-l ai în tine, nu există pentru tine, și în zadar îl cauți, zise îngerul serios.

Odată el își simți capul plin de cântece. Asemenea că un stup de albine, ariile roiau limpezi, dulci, clare în mintea lui îmbătăță; stelele păreau că se mișcă după tactul lor; îngerii ce treceau su-

râzând pe lângă el, îngânau cântările ce lui îi treceau prin minte. În haine de argint, frunțile ca ninsoarea, cu ochii albaştri, cari luciau întunecat în lumea cea solară, cu sânnuri dulci, netezi ca marmura, treceau îngerii cei frumoși cu capete și umere inundate de plete; iar un înger, cel mai frumos ce l-a văzut în solarul lui vis, cântă din arfă un cântec atât de cunoscut... notă cu notă el îl prezicea... Aerul cel alb rumeniă de voluptatea cântecului. Numai semnul arab lucie roș, ca jăratecul noaptea.

— Asta-i întrebarea, zise Dan încet, enigma ce pătrundeă ființa mea. Oare nu cântă ei, ceea-ce gândesc eu?... Oare nu se mișcă lumea cum voiu eu? El strânse c'o întunecată durere pe Maria la inima lui. — Hurmuzul pământului ardeă în salba ei de mărgăritare... *Oare fără s'o știu nu sunt eu însumi Dumne. . . . .*

Vum!... sunetul unui clopot urieșesc — moartea mării, căderea cerului, bolțile se rupeau, jumalțul lor albastru se despica, și Dan se simți trăsnit și afundat în nemărginire. Râuri de fulgere îi urmăreau, popoare de tunete bătrâne, viurea nemărginirii, ce tremură mișcată. — O, gând nefericit! aiuri el. Spasmodic țineă în mâna lui cartea lui Zoroastru, instinctiv rupse mărgeaua pământului dela gâtul Mariei. Ea cădeă din brațele lui... ca o șalcie neguroasă ce-și întindeă crengile spre el, și striga căzând: „Dane! ce m'ai făcut pe mine?“

Și un glas răsună în urmă-i: „Nefericite, ce ai îndrăznit a cugeta? Norocul tău, că n'ai pronunțat vorba întreagă!“!... Rupt ca de un magnet în nemărginire, el cădea ca fulgerul, într'o clipă cale de o mie de ani. Deodată întunericul dimprejurul lui deveni liniștit, negru-mort, fără sunet și fără lumină. El deschise cartea, aruncă mărgeaua și începù a citi. Mărgeaua cădea luminoasă prin întuneric și se desfășurà din ce în ce. Din ce în ce mai mare — se luminea — până o văzù departe asemenea unei lune — și el coborà cu cartea sub mână norii groși, s'apropià de pământ, dejà vedeà culmile strălucite ale unui oraș, lumini presărate, o noapte văratică cu aerul blond, grădini mirositoare și . . . . . și își deschise ochii.

El se scutură oarecum din somn. Soarele se înălțà, ca un glob de aur arzător pe un cer adânc albastru; grădina de desubtul ferestrei, în care adormise Dionis, erà de un verde umed și răcorit după noaptea cu ploaie, florile înprospătate ridicau în soare cochetele capete copilăroase și ochii lor plini de reci și zădarnice lacrimi. În casa de peste drum perdelele albe erau încă lăsate, prin aleele grădinei ei, vișinii și cireșii înfloriți, salcâmii cu miros dulce tănuiau cărările risipite într'o viorie și melancolică umbră.

Fusese vis, visul lui cel atât de aievea, sau fusese realitate de soiul vizionar a toată realitatea omenească? Perdeaua de vis-à-vis se dete puțin

într'o parte și prin faldurii ei albi apărù un blond cap de copilă. Râdeà.

Maria! șopti el cu inima strânsă.

Părul ei cel blond și împletit în cozi cădeà pe spate; o roză de purpură la tâmplă, gura micuță ca o vișină coaptă și fața albă și roșie ca mărul domnesc. După ce răsese — cine știe de ce? — ea lăsă perdeaua să recadă.

Dară inima lui se contrase cu violență, căci el înțelese sensul, dar și neputința realizării viselor lui. Acuma știà că iubește. — La ce mi-a mai trebuit și asta? gândi el cu sufletul plin de lacrimi. — Nu e destul mizeria în care am trăit, cel puțin o mizerie fără de dorințe. Și prima mea dorință și poate ultima — nerealizabilă! Trăsura cea fină și amară dimprejurul gurii lui se adânci vădit. Sufletul lui se cutremurà la gândirea că nu va putea scutura greutatea acestui amor. Speranță? el n'o puteà aveà. O simțire, pe care n'o cunoscuse niciodată, erà ea să se nască cu amorul?

Ea să reivi; surâse. De astădată trase perdelele sus și sta cu o garoafă în mânuța ei albă și privià pare-că pe gânduri în potirul de purpură al florii. — Neprețuita! șopti el, uitându-se la ea. Ah! ea trebuià să fie bună, de ce surâdeà, de ce? Și tocmai în fereastră? Oare ea nu-l vedeà? Dar dacă-l vedeà, dacă aceste zâmbiri aveau o intențiune... Mică, cochetă, însă totuși? — Redispărù.

— Am să-i scriu, s'o rog... s'o rog să nu su-
rădă, să nu-mi umple sufletul de o vană, dure-
roasă iluziune. Asta... nu-mi va refuză ea. E atât
de bună; voi ruga-o să fie rea.

Cu o dureroasă, nemaisimțită voluptate, el îi
scrise :

„*Stea,*

„Sărac de bunuri, frumusețe și spirit, inima mea
este atât de bolnavă ca o scântee de soarte noaptea
și te iubesc. Și ochii tăi, topite stele ale dimineții,
privesc atât de adânc, atât de fericite de adânc în
noaptea sufletului meu, cât te visez veghind, și de
dorm, la imaginea luminii lor sunt deștept.

„Poți oare ghici simțirea cu care am scris,
înger ?

„...O nu! În viața ta luminoasă nu s'a putut
ivi nici umbra măcar a unei dureri asemenea ace-
leia ce-mi nimicește inima. O nimicește! Inchi-
puește-ți că dintr'un om cu simțire, dintr'o ființă
avea n'ar rămâneă nimic decât o lungă, întrupată
desperare. Tu nu cunoști asemenea oameni. Ei nu
pot aparțineă cercurilor în cari te miști tu. Ei sunt
jos. Când o inimă pierdută în mizerie, în apăsare,
în neputința de a cultivă simțiri, căci fiecare din
ele își găesc marginile în puterile celui ce le are,
când o asemenea inimă și-ar ridică aspirațiunile
până la tine, și le-ar ridică fără voință, luptând
spre a le înăduși, neputând să le reziste, ce-ar

simți un asemenea om? — Întristare? Asta nu-i întristare! Desperare? Asta nu-i desperare! E o agonie a sufletului, o luptă vană, crudă, fără de voință. Desperarea ucide, această simțire muncește. Martir este numele, amorul meu. În fiecare fibră ruptă este o nemărginire de dureri; și nu deodată, fibră cu fibră se rupse inima mea. Moartea-i un moment, desperarea e tâmpă, — o asemenea simțire este iadul. Mario! poți tu să-ți închipuești un asemenea chin fără să plângi, — de milă nu — de îngrozire? De piatră să fie o inimă, este o margine care s'o miște; de venin să fie un suflet, sunt dureri cari trebuie să-l îndulcească, și nu e durere mai mare decât a mea. De ce sunt eu în lume, când tu ai fost menită să fii? De ce au căzut ochii mei pe tine, de ce te-am văzut? Orb de-aș fi fost, decât amar scăpam! De n'aș fi fost de fel, scăpam de o vieață chinuită, pustie, fără de lumină. — Floare! cum surâzi în grădina zilelor tale, fără să știi că o inimă se rupe; stea! cum lucești în cerul tău, fără să știi că un suflet moare. Și în neștiința ta ești și mai frumoasă, ești și mai mult cauza unor crude dureri. Ah! cât ești de frumoasă și cucât ești, cu atâta mai nefericit sunt, și cucât sunt, cuatâta mai frumoasă ești! — N'am avut speranțe, puțin mi-a păsat; de *una* am fost capabil, de *una* care să-mi cuprindă toată vieața mea, și aceea nerealizabilă, tu! — Oricât de mare ar fi mila ta, până acolo nu se poate co-

bori. Nu-mi zâmbi! zâmbetul tău m'ar umplea de speranțe vane. A mă iubi nu-ți este permis, disprețuește-mă! te rog! Poate disprețul tău m'ar omori și moartea nu-i nimic pe lângă chinul meu de azi. Sărut urma pasurilor tale, murii îi sărut pe cari a trecut umbra ta, disprețuește-mă! Eu nu pot să te iubesc. Tu nu știi de ce, și nu ți-o pot spune și cutoateasta chipul tău, umbra ce ai aruncat-o pe pânza gândirilor mele este singura fericire ce am avut-o în lume.

„Mario!... așa-i că astfel te chiamă!? Nu se poate să te cheme altfel... tu!.. nu-ți pot zice altfel... Adio! adio!“

Și cutoatecă scrisese, totuși o speranță de o dureroasă dulceață, deșartă dar singură, îi ameția sufletul lui. El își închipuia că ea va putea fi a lui. Ea! toată lumea era cuprinsă în acest cuvânt. Când gândia cum i-ar lua capul ei de aur în mâini, și i-ar topi ochii cu sărutările lui, când gândia, că mijlocul ei cel dulce s'ar putea odihni cuprins de brațul lui, că ar putea să-i prindă mânuța ei albă, să se uite la transparentele-i degete oare întregi, îi venia să nebunească. Ce-i vieța? El simția că o oară lângă ea ar plăti mai mult decât toată vieța. Câtă intensivă, dureroasă, fără de nume fericire într'o oară de amor. Și cum i-ar vorbi el! Câte numiri ar inventa el, care de care mai îndrăgite, mai fără de 'nțeles, mai nepomenite, pentru un surâs de pe buzele ei, un

surâs în trecere, umbra unei fericitoare cugetări ; câtă grațitudine pentru o privire ; câtă recunoștință, pentrucă ar lăsa un moment degetele ei dulci în mâinile lui, și el simția pare-că le trage la inima lui, să le facă a simți desele și nemăsuratele-i bătaii... ar plânge și ar râde de fericire, ca un copil, ar nebuni în urmă și veșnic ar visa acea oară fără de seamăn.

De unde această simțire nemăsurată, de unde această irezistibilă nebunie ? El nu-și simția capul, nu-și simția inima, toate se învârtiau împrejurul într'o lumină trandafirie, părea că nu vede decât perdele albe și după fiecare se ivia zâmbind, cu o speriată și copilărească șireție, capul ei. Înamorat în ea ? Asta ar fi fost puțin. Nu în ea, în fiecare gândire, a ei, în fiecare pas, în fiecare zâmbet, un înmiit amor. Dumnezeu de-ar fi fost, și-ar fi uitat universul, spre a căuta un altul în ochii ei albastrii ; de ar fi găsit, nu se știe... căutarea ar fi durat veșnic. Cum o iubiă ! De l-ar fi disprețuit, ar fi iubit disprețul ei ; o idee de ură a ei ar fi fost cuprinsul amorului lui cât ar fi trăit.

Ah ! zâmbi el c'un fel de dureroasă beție, de aș putea s'o sărut, odată ! pare-că n'aș mai voi nimic în lume... ori să-i desmierd mâinile, ori să-i despletesc părul, ori să-i sărut umerii ! Ingerul meu !

El trimisese scrisoarea. Sta în fereastră neliniștit, pare-că așteptă sentința de moarte, nu știa ce să gândească, nici gândia ceva, eră un amestec fără

șir de icoane turburi, îmbătătoare. Ah ! el ceruse dispreț și speră amor.

Ea se ivi în fereastră. El se retrase după perdeă, ca s'o observe. Ochii lui se uscau de ardoare și sclipiau cu o bolnavă dorință ; ea se ivi frumoasă, ochii ei cei mari și adânci erau plini de lacrimi, și se uită înaintea ei, în mânilor unite și lăsate în jos fiind scrisoarea și în față cu o espresie indecisă, înecată de dorința de a plânge, ca un copil vinovat. El se arată în fereastră, și ochii ei păineniți de lacrimi se îndreptară spre el... adânci miloși, plutitori... Ea boți scrisoarea cu mâna, o duse la inimă... și... o durere ascuțită, crudă îi pătrunse inima lui; părea că i se rupe vieața, i se taie în două inima; o negură albă îi cuprinse vederea... și apoi nimic... nimic. El căzuse cât eră de lung pe podeaua camerei lui.

Copila fugi speriată din fereastră.

— Ce scrisoare ții tu în mână, Mario? Și cum arăți tu? Ce-ți e? zise un bătrân prietenos, care se ivi tocmai atunci în fereastră ridicând cu mâna lui cea fină, bărbia cea rotundă a fetei. Ea cercă a surâde, dar atât de dureros și atât de îngrijit...

— Arată !... El îi desfăcù cu o dulce silă scrisoarea cea mototolită din mâini... se uită pe ea și fața lui se adânci din ce în ce. Ajunse la semnătură.—Dela cine ai căpătat tu scrisoarea asta, unde locuește omul acesta?

Lacrămile o inundară și ea se aruncă suspinând la gățul tatălui său.

— Vezi, zise ea întrerupt, acolo-i sărmanul... în casa cea pustie de peste drum... l-am văzut că-zând ca mort pe podele... cine știe, dacă n'a și murit. Aleargă tată... poate încă nu-i prea târziu.

— Cum arată el? întrebă bătrânul, preocupat cum se vede de o cugetare complicată.

— O! ce frumos! zise ea repede... și-apoi își mușcă zâmbind buzele.

Se mai ivi încă un om pleșuv și cu ochelari, cu care bătrânul vorbi repede și încet arătându-i scrisoarea. Pleșuvul clătină din cap.

Ei coborîră iute scările și într'o clipă fură la casa de peste drum. Deși erau amândoi bătrâni, ei se grăbise astfel, încât aceasta trădă viul interes, ce trebuia să-l poarte pentru Dionis. Ei deschiseră ușa. Dionis era lungit la pământ, părul în dezordine, ochii închiși cu vehemență. Pleșuvul îl ridică încet dela pământ și-i desgoli pieptul.— „Cât pe ce era să i se rupă o vână a inimii, zise el încet. Pare foarte sensibil. O bucurie mare l-ar omori. Nici nu trebuie să-l trezim măcar... Îl voiu cloroformă, ca din leșin să treacă într'un somn adânc“.

În vreme ce doctorul (veți fi ghicit, că pleșuvul nostru biped era doctor) vorbea cu sine însuși, dà din cap, ridică sprâncenele și-și urnise ochelarii pe frunte, tatăl Mariei fixă portretul din părete. Ex-

plicarea în două cuvinte: Persoana juridică, care se află acum pe mâna îngrijitoare a Esculapului nostru aveà drepturi asupra unei moșteniri. Dovezi, erau asemănarea cu portretul și multe alte împrejurări cari nu ne interesează, legate însă de originea până acum obscură a lui Dionis. Destul că soarta lui materială din momentul acesta erà schimbată.

El însuși erà lungit pe pat. Capul ridicat pe perini și lăsat asupra pieptului, paloarea cea liniștită și marmorie a feței contrastă cu părul în dezordine. O mână erà strâns apăsată pe inimă, ea comprimă convulsiv durerea, ce o simțită acolo; cealaltă spânzură pe marginea patului în jos. O manta neagră îl acoperia, prin creții căreia transpăreau delicatele și corectele lui forme. Tatăl Mariei se plecă asupra lui și-l privi cu plăcere, cu intenție.

Aha! gândi doctorul cu șireție.

.....

O negură deasă, cenușie și sclipitoare... apoi un cer de un etern și albastru întuneric, cu stele moi de suflarea nopții, cu nouri încrețiți, cu aerul cald... și iară-și, iară-și orașul vechiu cu stradele strâmte, cu casele închircite, cu streșinile mucegăite în lună, și Dan treceà repede prin strade... luna mai aruncă câte o dungă prin întunericul lor... el întră în casa lui deplin conștient despre îndelungatele lui vise

— Și mi-a trecut prin minte, zise el, acea idee

nefericită, pe care Ruben o credea cu neputință în capul unui om.—Umbra lui dormia pe pat.

El citi în cartea lui Zoroastru... ea se sculă încet... cu ochii închiși... se subție... se lipi de pereți și se așeză ironică, fantastică, lungă în dreptul lui.

Dan se simția bolnav, abătut, strivit sub greutatea cugetărilor lui. Afară de aceea un fulger îi trecuse drept prin inimă în vremea căderii lui. El simția fulgerul junghiindu-i inima. El se lungi pe pat și s'acoperi cu rasa... Pe dinaintea lui treceau ființe ciudate, pe cari nu le văzuse niciodată. — Ah! gândi el — în curând voi muri, astea-s deja umbre de pe cealaltă lume. — Numai umbra lui proprie stătea dreaptă în pereți, par'că surâdea, și ciudat! — avea ochi albaștri. Dracul să te ia, gândi el, și umbra mea își bate joc de mine acuma.

Ușa se deschise și intră maistrul Ruben.

— Ce pustia maistre, de când ai lăsat să-ți crească perciuni și de când porți caftan jidovesc?

— Vai de mine, domnule, de mult! — de când mă ții minte, zise Ruben netezindu-și barba. Dar m'ai văzut altfel vreodată lângă Curtea veche?

— Lângă Curtea veche... e Riven... vânzătorul de cărți, iar nu d-ta maistre Ruben.

Ruben se uită lung la el. — D-tale nu-ți-e bine, domnule, zise el serios.

— Eu mor, maistre Ruben... Uită-te în masa mea, acolo-s memoriile umbrei mele, a umbrei

care-o vezi în părete, scrise pe câtă vreme am fost în lună.

Evreul se uită lung la bolnav și clătină din cap.

— Umbra ceea a d-tale e un portret, care-ți seamănă, zise el.

— Maistre Ruben, te-ai prostit rău, de când nu ne-am mai văzut, zise tânărul zâmbind, ori eu am devenit o ființă superioară magistrului meu... se poate și asta.

Evreul s'apropie de scrinul, ce i-l însemnase bolnavul, îi deschise săltarul și dădù într'adevăr de niște legături de hârtii galbene și vestejite, legate cu fire de ață albastră... el le scoase, se uită la ele, apoi le puse pe masă. — În momentul acesta intrară doi oameni în chilia lui, pe cari Dan nu-i mai văzuse. Unul din ei pleșuv și uscat, veni să-i cerce pulsul, celălalt vorbea cu Ruben. Ruben îi arătă hârtiile... omul se uită iute prin ele... „Fără îndoială“, zise el pentru sine... „De când îl cunoști?“ adaoase, întorcându-se către Evreu.

— De mult El cumpără dela mine cărți. În genere cele mai vechi și tot de-acele pe cari nu le mai puteam vinde nimănui în lume. Eu singur le cumpăram cu toptanul, biblioteci risipite ale oamenilor bătrâni, ai căror clironomi¹⁾ apoi mi le vindeau pe un preț de nimica, ca hârtie numai. Și-n asemenea cărți el răscolia cu'n fel de patimă

1) Moștenitori.

și-mi cumpără cele mai obscure și mai fără de înțeles. Acum asemenea aveam câteva vechituri de astea și venisem să i le arăt, el mi le-ar fi cumpărat de sigur... acuma însă... l-am găsit în starea 'n care-l vezi. Și-apoi nici nu-mi mai zice: jupâne Riven, ci maistre Ruben! D-zeu știe, cum s'or fi scrântit toate celea în capul bietului om.

Bolnavul auzià toate aceste și nu știà ce înțeles să le deà. Sunt nebuni oamenii aceștia, gândi el, și maistrul Ruben și-a ieșit cu desăvârșire din minți... nu-l mai cunosc. Aha! gândi el în urmă. Eu am murit și Ruben a venit cu medicii să-mi vândă corpul. Are drept... prin schimbările, prin cari am trecut, corpul meu trebuie să fi devenit fenomenal. Dar oare-s doctori acești doi?... Îmi pare că seamănă cu Satana amândoi... Ori e *un* om, despărțit în două arătări bătrâne, cu care-și petrece șiretul Ruben pe conta mea... o jumătate cu păr și una pleșuvă. Cea pleșuvă îmi pipăie pulsul și cea cu păr se uită la umbra mea, spânzurată de un cuiu în părete. Uite! acuma o desprinde din părete și-o dă lui Ruben în mână.

— Bravo! maistre Ruben, strigă el, dracii tăi sunt meșteri în desprinsul umbrelor din părete, și ăst pleșuv are să mă ia pe mine... Bravo! bravo! El bătea din palme râzând.

Ruben își luă umbra și hârtiile de pe masă și ieși din casă, închizând cu zgomot ușa după sine...

—Te-ai dus Evreule... te-ai dus și m'ai vândut

chinuitorului de suflete, murmură el c'o resignație dureroasă, recăzând cu capul în perini.

Are friguri... e în delir, zise serios pleșuvul.

E noapte... O răcoreală dulce pătrunde prin ferestrele deschise, și Dionis, lungit în patu-i, tremură în friguri, cu buzele uscate, cu fruntea plină de sudoare și cu capul greu. I se pare că s'a trezit din niște vise lungi, obscure fără de înțeles și el privește, fără de'ncredere în realitate, la împrejurimea lui. Portretul părintelui său lipsește din părete, cărțile cele vechi asemenea... casa e aceeași, însă mobile noi și elegante, covoare pe jos, numai patul e același. Ciudat, gândi el, din minune în minune... eu nu mai știu ce se'ntâmplă cu mine.— Luna revărsă tot aurul ei în odaea lui și sub această smălțuire diafană mobilele și covoarele străluciau somnoros și mat; un orologiu zângănește încet și subțire în părete și prin mintea lui trec iute, turburi, amestecate toate întâmplările abia trecute. Și toate îi păreau vise; mintea lui îi pareă înprospătată, rece, clară, față cu mintea, care o avuse înainte. Din jurul lui dispăruse lumea cea semiobscură a tinereții lui; el privi în fundul unui lac liniștit și limpede ca lacrima. El singur nu-și putea explica această limpeziciune a minții. Își închise ochii. Deodată simți cum că pe marginea patului său ședeà cineva... îi ședeà pe picioare. Apoi simți o mână dulce și

mică pe frunte. El deschise ochii pe jumătate. Văzù un băiat cu fața ovală, palidă, cam slăbită, părul de aur acoperit de o pălărie de catifea neagră cu margini largi, îmbrăcat c'o bluză de catifea, care cuprindeă strâns de un colan lustruit mijlocul cel mai gingaș din lume. Ochii lui Dionis pe jumătate închiși nu trădau că veghează. El privi în întreg, dela capul inundat în aur până la botinele micuțe, ce sticliau radioase pe covorul înflorit.

— Ah ! gândi el, și inima se cutremură în el, este Maria !

Da, odorul ! ea eră. Vorbiă singură... Fetele vorbesc adesea singure... El simți aerul îndulcindu-se sub șoptirile ei.

— Am fugit de-acasă deghizată... tot mă amânau ba azi, ba mâne... dihania de doctor ziceă c'ar fi periculos pentru el... auzi periculos ? Eu nu sunt periculoasă ! zise ea răstită ! Dar dacă s'ar trezi... atunci, o atunci... Dormi ! dormi : șopti ea aplecându-și gura pe fruntea lui... El simți o rouă umedă curgându-i în păr... Dar în momentul acela el îi înlănțuise gâtul... ea speriată vru să se retragă, dar brațul lui o ținea cu tărie culcată astfel pe pieptu-i... El se sculă. Lasă-mă ! zise ea roșie ca purpura.

Dar el o cuprinse, îi mângâiă fruntea ei albă de-i dete pălăria jos și-i lăsă să isvorască pe umeri în jos valurile de păr blond... apoi îi luă amândouă mânuțele în mâinile lui... ea nu mai rezistă...

se uită la ele, îi sărută degetele.., ea nu mai rezistă... Mario, mă iubești tu ?

— Dar dacă nu m'ar chemă, Maria ? zise ea sub inspirația unei fulgerătoare maliții.

— Cum dar ?

— Da ! da ! Maria, zise ea cu glăscior argintos, dar taci, nu-ți e iertat să vorbești... nu ți-e iertat... Nu te sculă, căci asemenea nu-ți e iertat... Ea-l împinse în perini... El voiă să vorbească, dar își simți gura astupată de sărutări. El își închise ochii și simți că inima i se sparge în piept... apoi iar îi deschise, spre a cuprinde cu ei dulcea lui sarcină, care râdea c'un fel de copilăroasă nebunie de zâmbetul lui, de surprinderea și spaima ei proprie... de tot, tot...

Adesea în nopți lungi de iarnă, după ce ea de mult devenise tezaurul căsniciei lui, când de bună voea lor trăiau exilați la vreun sat spre a se iubi departe de zgomotul lumii, Maria intră deodată în salonul încălzit și luminat numai de razele roșii ale jăratecului din cămin, intră îmbrăcată ca băiat, ca în noaptea aceea când se văzură pentru întâia oară în apropiere. Membrele ei zvelte în bluza de catifea neagră, aceeaș pălărie cu margini largi pe părul ei blond și piciorușele cele mai mici din lume în botine bărbătești. Și ea s'apropiă de el. Mănuțele-i albe și transparente ca ceara contrastau cu mânicile moi și negre și astfel se plim-

bau de braț prin semi-întunericul călduros al sălii; din când în când își plecau gură pe gură, din când în când stăteau înaintea unei oglinzi cu capetele răzemate unul de altul, și râdeau. Eră un contrast plăcut : fața lui trasă și fină, din care nu se putuse încă șterge amărăciunea unei tinereți apăsate, ci rămăsese încă într'o trăsătură de ne-spūsă naivitate în jurul gurii, lângă fizionomia ovală, rotunzită și albă a ei... chipul unui tânăr demon lângă chipul unui înger ce n'a cunoscut niciodată îndoială.

Două vorbe concludive. Cine este omul adevărat al acestor întâmplări. — Dan ori Dionis ? Mulți din lectorii noștri vor fi căutat cheea întâmplărilor lui în lucrurile ce-l încunjurau ; ei vor fi găsit elementele constitutive ale vieții lui sufletești în realitate : Ruben e Riven; umbra din părete, care joacă un rol atât de mare, e portretul cu ochii albaștri; cu disparițiunea acestuia dispăre ceea-ce veți fi îndemnați a numi o idee fixă ; în fine cu firul cauzalității în mână, mulți vor gândi a fi ghicit sensul întâmplărilor lui, reducându-le la simple vise a unei imaginații bolnave.

Fost-a vis sau nu ? asta-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regisor, a cărui existență n'o putem explica ? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranți, cari vroind a reprezenta o armată mare trec pe scenă, încunjură fon-

dalul și reapar iarăși? Nu este oare istoria omenirea asemenea unei astfel de armate, ce dispăre într-o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar acelaș număr mărginit pentru regisor. Nu sunt aceiași actori, deși piesele sunt altele? E drept că după fondal nu suntem în stare a vedea. — Și nu s'ar putea ca cineva trăind să aibă momente de-o luciditate retrospectivă, cari să ni se pară ca reminiscențele unui om, ce de mult nu mai este?

Nu ezităm de a cită câte-va pasaje dintr'o epistolă a lui Théophile Gauthier, care colorează oarecum ideea aceasta: „Nu totdeauna suntem din țara ce ne-a văzut născând și de aceea căutăm adevărata noastră patrie. Acei cari sunt făcuți în felul acesta se simt ca exilați în orașul lor, străini lângă căminul lor și munciți de-o nostalgie inversă... Ar fi ușor a înțemna nu numai țara, dar chiar și secolul în care ar fi trebuit să se petreacă existența lor cea adevărată... Imi pare c'am trăit odată în Orient și când, în vremea carnavalului, mă deghizez cu vreun caftan, cred a reluă adevăratele mele vestminte. Am fost în totdeauna surprins că nu pricep curent limba arabă. Trebuie s'o fi uitat.

CEZARA

C E Z A R A

II

Eră într'o dimineată de vară. Marea își întindea nesfârșita-i albăstrime, soarele se ridică încet în seninătatea adânc-albastră a cerului, florile se treziau proaspete după somnul lung al nopții, stâncelile negre de rouă aburiau și se făceau sure, numai pe ici pe colea cădeau din ele, lenevite de căldură, mici bucăți de nisip și piatră.

Din niște colți de stânci despre apus se ridică o mănăstire veche încunjurată cu muri, asemenea unei cetățui, și de după muri vedeai pe ici pe colea câte un vârf verde de plop ori de castan. Acopearămintele țuguete de olane mucegăite, bolta neagră a bisericii, zidurile împrejmuitoare risipite și năpustite în risipa lor de plante grase, de furnici

ce-și fondau state, de procesii lungi de găze roșii, cari se soriau cu nespusă lene, poarta de stejar de o vechime seculară, scările de piatră tocite și mâncate de mult umblet, toate astea laolaltă te făceau a crede că este mai mult o ruină oprită curiozității, decât o locuință.

În dreapta mănăstirii se ridicau dealuri cu păduri, grădini, vii, sătucene cu căsuțe albe presărate prin dungile văilor, în stânga un drum trecea ca o cordea prin o nemărginire de lanuri verzi, cari se pierdeau în depărtarea orizontului, în dreptul ei marea, a cărei suprafață era ruptă pe ici pe colea de câte un colț de stâncă, ce ieșia de sub apă.

De-a lungul zidurilor împrejmuitoare, mergeau cărarușe pe coasta dealului, curmate în cursul lor de mușunoaie de cârtițe. Pe una din cărări vedem un călugăr bătrân, mergând spre poarta mănăstirii cu mâinile unite la spate. Rasa îi e de șiac, e încins cu găitan alb, metaniile de lână spânzură c'un colț din sân, papucii de lemn se târâie și clămpăesc la fiecare pas. Barba-i e cam rară, ochii ca zărul, neexpresivi și cam tâmpiți; nimic resignat sau ascetic în el.

Ajuns la poartă, trage clopoțelul; un frate îi deschide; el intră în curtea, ce seamănă a părăsită, a mănăstirii, cu pardosala ei de pietre pătrate, printre cari creșteau în voe fire de iarbă 'naltă, și-n mijlocu-i cu'n iaz, ale cărui maluri erau sălbătăcite de fel de fel de buruiene. Brusturi mari,

lumânărele, sulcină și mazărice, care-și țese păturile ei de flori asupra întregii vegetații pe care o sugrumă cu încâlciturile ramurilor. Un cerdac lung, umbrit și multicolor răspunde c'o scară ce dă în curte. Bătrânul deschide ușa tinzii și se face nevăzut înăuntrul clădirii.

În zidul lung și înalt al mănăstirii, privit din grădină, se văd ferești cu gratii negre, ca ferestrele de chilii părăsite; numai una e toată ntrețesută cu ederă și în dosul acelei mreji de frunze întunecoase se văd în oale roze-albe, ce par a căuta soarele cu capetele lor. Acea fereastră dădea într'o chilie, pe părății căreia erau aruncate cu creionul fel de fel de schițe ciudate. — Ici un sfânt, colo un cățel svârcolindu-se în iarbă, colo icoana foarte bine executată a unei rudaște, flori, tufe, capete de femei, bonete, papuci, în fine o carte de schițe, risipită pe perete. Un dulap cu cărți bisericești, un scaun cu spata înaltă, haine călugărești spânzurate într'un cuiu, o ladă zugrăvită cu fel de fel de flori, un pat simplu, sub care se vede o pereche de papuci și un motan negru, iată toată îmbrăcămintea. Prin mreaja vie și tremurătoare a ferestrei pătrundeau razele soarelui și umpleau semi-întunericul chiliei cu dungi de lumină, în cari se vedeau mii de firicele mișcătoare, cari toate jucau în imperiul unei raze și dispăreau din vedere odată cu ea.

Pe scaun șade un călugăr tânăr. El se află în

acele momente de trândăvie plăcută, pe cari le are un dulău când își întinde toți mușchii la soare, leneș, somnoros, fără dorințe. O frunte înaltă și egal de largă d'asupra căreia părul formează un cadru luciu și negru, stă așezată de-a-supra nasului fin, o gură cu buze subțiri, o bărbie rotunzită, ochii mulțumiți — cum am zice de ei înșiși — privesc cu'n fel de conștiință de sine — care ar putea deveni cutezare — expresia lor e un ciudat amestec de vis și rațiune rece.

Se apropie de fereastră și se uită în grădină jos la iarba moale crescută în umbra virgină a copacilor, la portocalele ce luciau prin frunze, apoi luă creionul și desemnă pe părete o portocală. Luă un papuc, îl puse pe masă și se uită la el — apoi deschise-o carte bisericească și pe un colț de pagină zugrăvi papucul.

Și ce profanație a cărților bisericești! Toate marginile erau numai profile de femei, popi, cavaleri, cerșetori, comendianți... în fiecare colț disponibil.

De-odată intră bătrânul.

— Binecuvintează părinte!

— Domnul!

— Ei Ieronime, zise bătrânul vesel și într'o ureche, ce mai lucrezi, ștregarule?

— Eu?... dar când am mai lucrat eu ceva?... Această presupunere jignește caracterul meu părinte... Eu nu lucrez nimica; mă joc desemnând

cai verzi pe pereți; dar să lucrez? Nu. — Sunt mai înțelept, de cum arăt.

— Faci rău, că nu înveți pictura.

— Eu nu fac nici rău, nici bine, căci nu fac nimic. Mă joc.

— Îngropi talentul fiule, îngropi talentul.

— Îngrop pe dracul, părinte.

— Apagè Satana! zise bătrânul, sărind într'un picior și aruncându-i-se în brațe.

Ieronim începù să râdă.

— Dumnezeu știe, tată, de unde ei atâta veselie. Eu am momente când sunt trist, tu... nu cred.

— Eu trist, Ieronime?... Sa mă ia dracul, fătul meu, dac'am fost trist vr'odată. Tristețea fuge de mine, ca cumătru-meu de tămâe. Dar lasă asta... hai în oraș cu mine. Azi, întrând la Starițul tău, am făcut o față cătrănită și turcească... am spus că-mi trebuești tu pentru o comandare, am mințit ca totdeauna, — în sfârșit îți concedez societatea mea serioasă de ciocli.

Noi, Ieronim, ne-am duce în oraș... știu într'un loc vin bun, știi coala, phiu!... vom jucă cărți cu alți frațiori, om fumă din lulele lungi cât ziua de azi și ne-om uita pe ferești la duduți!... se'nțelege că fără...

— Se'nțelege.

— Mă mir cine dracul te-a călugărit pe tine, părinte.

— Cine? Dracul.

S'ar înșelă cineva crezând că toate ușurințele călugărilor aveau vreo însemnătate. Așă numitele lor blestămății erau niște copilării cu toată libertatea vorbelor cu cari le îmbrăcau. Un pahar de vin, un joc de cărți, o luleă de tutun, din când în când o privire repezită asupra profilului unei copile zâmbitoare — astea erau în faptă și în totdeauna toate renumitele lor desfrânări. Tot farmecul consistă în misterul cu care îmbrăcau fărnicele mici ale lor pasuri lumești.

Ieronim își aruncă rasa pe el, tăie o față sinistră, mucalitul bătrân tăie una smintită de tot, spre a face efect asupra spărietului portar și amândoi, eșiră repede din mănăstire, spre a-și astâmpăra graba mersului abia în drumul mare, ce ducea la oraș.

II.

— Contesă, voi face pe părintele d-tale să te silească ca să fii a mea.

— Cine se'ndoește c'o poți face aceasta; cine spune că nu ești în stare s'o faci? Tatăl meu îți datorește bani și d-ta vrei fata lui. Nimic mai natural. Oameni de onoare ce sunteți!... Dar până nu-ți sunt femeie, am dreptul de a te ruga să mă scutești... Vei aveà destul timp să mă chinuești, când îți voi fi femeie.

Frumoasa contesă îi întoarse spatele și se uită din fereastră pe uliță. Ea începuse să râdă, căci văzuse pe un bătrân mucalit silindu-se a tăia mutre evlavioase, pentru a impune trecătorilor. Ieronim și Onufrei stăteau în uliță: Onufrei numărând metaniile ce le ținea în mâinile-i împreunate pe pânțele; Ieronim c'o față de-o adâncă și nobilă seriozitate.

Marchizul Castelmare se uită lung și sălbătec asupra acelei copile ce-i disprețuia amorul, apoi ieși iute, trântind ușa după sine.

— Ce frumușel e călugărul acela, șopti contesa zâmbind. Și ce mucalit bătrân... pare un *paiazzo* într'o rolă de intrigant. Ce nobile trăsături are tânărul... pare un demon... frumos, serios, nepăsător. Tot îi trebuie lui Francesco un model pentru demonul lui din *Căderea Îngerilor*... dac'am putea pune mâna pe călugăr...

— Maistre, strigă ea tare, apropiind două scaune de fereastră.

Îndată intră un bătrân c'o bluză de catifea, cu față'naltă și senină, c'o barbă sură și s'apropie de copilă c'o întrebare pe buze.

—Vino lângă mine... Șezi aici... la te uită la acel călugăr tânăr. Ce frumos demon în *Căderea Îngerilor*! Nu-i așa?

— Ce frumos *Adonis* în *Venus*, zise pictorul surâzând, d-ta *Venus* și el *Adonis*.

— Ei! asta-i prea tare.

Francesco îi apucă mâna într'a sa și-și apropiè gura de fruntea ei frumoasă.

— Ești, copilă, zise el încet, și de ce nu? Tu vrei să iubești. Toată fibra inimii tale tremură la această vorbă... Vrei dar ca un bărbat pe care nu-l iubești, acel Castelmare, să te ia de soție... Știi că sunt bogat... Știi că te iubesc ca pe fica mea... știi că tatăl tău te-ar vinde, dacă-i s'ar plăti prețul ce-l cere, căci e sărac, desfrânat, jucător... și că nu-i o altă cale ca să scapi de nenorocire, decât fugind de această casă. Vrei un părinte? Iată-mă... Vrei o casă? A mea îți stă deschisă. Vrei un amant, Cezara?... Iată-l. Și eu am iubit... Cunosc din tinerețe această dulce turburare... Tu ești însetată după ea... Și cutoateastea ai fi în stare să scapi din mână cel mai frumos model de pictură... Un înger de geniu... Ceilalți cari au rămas în cer sunt cam prostuți.

— Dar bine, tată, n'o s'alerg eu după el, zise ea roșie ca focul.

— Vrei s'alerg eu după el?

— Ei, nu...

— Ei da... Complimentele mele, domnișoară zise Francesco repezindu-se spre ușă.

— L-ar fi oprit... Nu-i venià la socoteală... Să nu-l oprească, nu se cădeà. Ea nu făcù nimica, ceeace erà mai cuminte în cazul de față.

Pictorul ieși zâmbind cu răutate, dar cu deose-

bire încântat de mutrele ce le tăia Cezara... contrazicătoare, turburi, desperate...

Ea rămase într'o confuzie. Privi la Ieronim. Că frumos eră... Inima tremură în ea... L-ar fi omorît, dacă ar fi fost al ei... Eră nebună.

Dar ce frumoasă, ce bună, ce amabilă eră ea! Fața ei eră de o albeață chihlimbarie, întunecată numai de o umbră viorie; transparațiunea aceluia fin sistem vânos, ce concentrează ideile artei în boltita frunte și'n acei ochi de un albastru întuneric, cari sclipesc în umbra genelor lungi și devin prin asta mai dulci, mai întunecoși, mai demonici; părul ei blond, pare o brumă aurită, gura dulce cu buza de desubt puțin mai plină, părea că cere sărutări; nasul fin și bărbia rotundă și dulce ca la femeile lui Giacomo Palma. Atât de nobilă, atât de frumoasă; capul ei se ridică c'un fel de copilăroasă mândrie, astfel cum și-i ridică caii de rasă arabă, ș'atunci gâtul înalt luă acea energie marmoreie și doritoare totodată ca gâtul lui Antinoüs.

Ea-și culcă capul într'o mână și privi la acel tânăr călugăr cu o indefinibilă, resignată dorință. Toate vorbele lui Francesco ea nu le luă decât de glumă, a cărei realitate i-ar fi plăcut. Ce întunecoase bucurii simțiă inima ei în acea privire... cum ar fi dorit... ce ar fi dorit...? Ah! cine-o spune, cine-o poate spune, și care limbă e în destul de bogată, ca să poată exprima acea ne-

mărginire de simțiri, cari se grămădesc, nu în amor, ci în setea de amor. Ea visează-n fereastră... Să viseze numai... n'ar fi un păcăt analiza simțirilor ei?....

III.

Onofrei și Ieronim, mergând pe stradă nu vedeau că erau urmăriți de un om.

Eră pictorul.

Ieronim aveà să caute la poștă — unde și află — o scrisoare dela un unchiu al lui, un bătrân sihastru.

Iată ce-i scrià :

Iubite întru Christos Nepoate,

„Este o frumusețe de zi acum când îți scriu și sunt atât de plin de dulceața cea proaspătă a zilei, de mirosul câmpiilor, de gurile înmiite ale naturii, în cât pare că-mi vine să spun și eu naturii ceia ce gândesc, ce simt, ce trăește în mine. Lumea mea este o vale, încunjurată din toate părțile de stânci nepătrunse, cari stau ca un zid din spre mare, astfel încât suflet de om nu poate ști acest raiu pământesc, unde trăiesc eu. Un singur loc de intrare este — o stâncă mișcătoare ce acoperă maistru gura unei peștere, care duce până înăuntrul peșterii. Astfel cine nu pătrunde prin acea

peșteră, crede că această insulă este o grămadă de stânci sterpe, înălțate în mare, fără vieață. Dar cum este inima! De jur împrejur stau stâncile urieșești de granit ca niște păzitori negri, pe când valea insulei adâncă și de sigur sub oglinda mării e acoperită de snopuri de flori, de vițe sălbatice, de ierburi înalte și mirositoare, în cari coasa n'a intrat niciodată. Și de-asupra păturii afânate de lume vegetală se mișcă o lume întregă de animale. Mii de albine cutremură florile lipindu-le de gura lor. Bondarii îmbrăcați în catifea, fluturii albaștri umplu o regiune anumită de aer, de-a-supra căreia vezi tremurând lumina soarelui. Stâncile înalte fac ca orizontul meu să fie îngust. O bucată de cer am numai, dar ce bucată!?... Un azur întunecos, limpede, transparent, și numai din când în când câte un nouel alb, ca și când s'ar fi vărsat lapte pe cer. În mijlocul văii e un lac, în care curg patru isvoare cari ropotesc, se sfădesc, murmură, răstoarnă petricelele toată ziua și toată noaptea. E o muzică eternă în tăcerea vârticică a văii și prin depărtare, prin iarba verde, pe costișe de prund, le vezi mișcându-se și șerpuiind cu argintul lor fluid, transparent și viu, aruncându-se în brațele bulboanelor, în cari se învârtesc nebune, apoi repezindu-se mai departe, până ce suspinând de satisfacere s'adâncesc în lac. În mijlocul acestui lac, care apare negru de oglin-direa stuhului, ierbăriei și răchitelor din jurul lui,

este o nouă insulă mică cu o dumbravă de portocale. În acea dumbravă este peștera ce am prefăcut-o în casă, și prisaca mea. Toată această insulă în insulă este o florărie sădită de mine anume pentru albine. Lucrez toată ziua câte ceva. Știi că 'n tinerețea mea am fost la un sculptor. De aceea, după ce am netezit granitul peșterii mele, am umplut suprafața păreților cu ornamente și basreliefuri cum le umpli tu cu schițe. Deosebirea-i că sculptura e goală, prin urmare chipurile ce le sculptez eu, asemenea. Pe un păret e *Adam* și *Eva*... Am cercat a prinde în aceste forme inocența primitivă... Nici unul din ei nu știe încă ce'nsemnează iubirea... Ei se iubesc fără s'o știe... Formele sunt virgine și necoapte... În expresia feței am pus duioșie și nu pasiune; este o idilă liniștită și candidă între doi oameni ce n'au conștiința frumuseții, nici a goliciunii lor. Ei umblă îmbrățișați sub umbra unui șir de arbori; dinaintea lor o turmă de miei.

„Cu tot altfel e *Venus* și *Adonis*.

Venus e numai amor. Ea își pleacă capul ei îmbătat de pasiune pe umărul aceluia tânăr femește frumos, timid și înamorat în sine, și el se uită pe furiș la formele perfecte ale Zeiței celor ferecește, căci e rușine să se uite de-a dreptul.

„El joacă rolul unei fete naive, pe care amantul ar fi descoperit-o.

„In genere îmi place a reprezenta pe femeea

agresivă. Bărbatul e firește agresiv, va să zică natura se repetă în fiecare exemplar în astă privință și excepțiile ei sunt tocmai femeile agresive. Este o nespusă gentileță în modul cum o femeie ce iubește și care e totodată inocentă, timidă, trebuie să se aproprie de un bărbat, sau ursuz cine știe prin ce sau și mai pudic și mai copil decât ea.

„Cum vezi, nu vorbesc de curtezane, de femei a căror experiență este călăuza amorului, ci tocmai de agresiunea inocenții femești. De aceea sculpez acuma tocmai pe perețele cel mai alb pe *Aurora* și *Orion*. Știi că tânăra Aurora răpește pe Orion, de care se înamorase însăși cruda și virgina *Diana* și-l dusese în insula Delos. În fața lui Orion exprim acel fond de întuneric și mândrie, care-l vezi mai în fața tuturor tinerilor, în Aurora cea veselie nestingibilă a fetelor tinere,—a sculpta agresiunea în o asemenea față este greu... Un lucru îmi pare ciudat: după orele care în amor se numesc păstorești, rămâne în om o profundă descurajare și tristeță; da, susțin chiar, că în acele momente omul e mai capabil de sinucidere, ba mai nepăsător față cu moartea decât orișicând. Găsesc pe de altă parte că un tânăr nesusus e mai greu de a seduce decât o fată, și că biata Venus trebuie să-și fi avut chinul ei cu Adonis. Este un mister în această aversiune înainte, în tristeță, după plăcere, dar eu nu-l pricep.

„Umblu la școală. Știi la cine? La albinele mele.

Am părerea cum că toate ideile ce plutesc pe suprafața vieții oamenilor sunt creșii ce aruncă o manta pe un corp ce se mișcă. Ele nu sunt altceva decât mișcarea corpului însuși, deși atârnă dela ea. Mai întâi statul albinelor. Ce ordine, ce măiestrie, ce armonie în lucrare. De-ar avea cărți, jurnale, universități, ai vedea pe literați făcând combinații geniale asupra acestei ordine și ar gândi că-i făptura inteligenței, pe când vezi că nu inteligența, ci ceva mai adânc aranjează totul cu o simțire sigură, fără greș.

Apoi coloniile. În toată vara vedem câte două sau trei generații colonizându-se din statul matern, și ceea-ce ne bucură este lipsa de fraze și rezonamente cu cari la oameni se'mbracă această emigrare a superfluenții locuitorilor! Apoi revoluțiile. În tot anul o revoluție contra aristocrației, a curtizanilor reginei — minus contractul social, orașunile parlamentelor, argumente pentru dreptul divin și dreptul natural. — *Cinis et umbra sumus* ¹⁾.

„Dar — vei răspunde — părinte, duci idei și cugetări în natură după analogia împrejurărilor omenești, judeci așa dară organizațiunile de stat ale animalelor numai întru cât le vezi asemănătoare cu cele omenești și încifrezi lumea noastră în lumea lor. — Nu oamenii însuși duc o vieță instinctivă. De obiceiuri și instrucțiuni crescute pe

1) Suntem cenușă și umbră.

temeiul naturii, se lipsesc religiuni subiective, fapte rele, mizerabile, însă toate cu scop și tocmai acomodate cu strâmtoarea de minte a celor mai mulți oameni. Asta merge multă vreme astfel. Te naști, te însori, faci copii, mori, tocmai așa ca și animalele, că în loc de ulița satului unde paradează Don-Juanii patrupezi, există la oameni sala de bal, jocul, muzica, unde vezi asemenea junele mai-muțe cu monoclu mirosind femeile. Și astfel trec multe bucăți de vreme, crezi ori nu crezi ceea-cu ce și se argumentează despre eselența acestei lumi, și mori apoi, fără ca cineva să mai întrebe despre acea muscă, care ca învățată a produs maculatură științifică, ori după împrejurări a predicat, a agitat republica, ș. a. m. d... Și poate că, din când în când, îți vin momente de luciditate, în cari privești ca trezit din somn, și vezi deodată cu mirare c'ai trăit într'o ordine de lucruri strict organizată, fără ca s'o știi sau s'o vrei aceasta. Și această minte, care în turbarea și pustia împingere și luptă a istoriei oamenilor, a istoriei unui ce elementar, are din când în când câte o fulgurațiune de luciditate, această lecuță de *nonsens* să vorbească și ea?... Să aibă vr'o influență, să însemneze ceva, să incifreze ceva în natură, ea, care nu-i decât o incifrațiune a aceleiași naturi?.. Nici vorbă măcar.

„Astfel vedem în marele migrațiuni ale popoarelor, unde fiii minoreni ieșiau din țară pe când stupul matern sta locului, o analogie cu roiurile

albinelor. *Nu explicările ce se dau faptelor, ci faptele înșile sunt adevărul.*

Doctrinile pozitive, fie religioase, filozofice, de drept ori de stat, nu sunt decât tot atâtea pleduarii ingenioase ale minții, ale acestui *advocatus diaboli* care e silit de voință ca să argumenteze toate celea. Acest mizerabil avocat e silit să puie toate într'o lumină strălucită, și fiindcă existența este în sine mizerabilă, el e nevoit să împodobească cu flori și c'o aparență de profundă înțelepciune mizeria existenței, pentru a înșelă în școală și în biserică pe tucanii cei mici, cari intră abia în scenă, asupra valorii vieții reale. Pentru lucrătorii statului onoarea, pentru soldați gloria, pentru principii strălucirea, pentru învățați renumele, pentru proști cerul, și astfel o generațiune înșală pe cealaltă prin acest *advocatus diaboli* moștenit, prin acest sclav silit la șireție și sofisme, care aici se văicără ca popă, colo face mutre serioase ca profesor, colo parlamentează ca avocat, dincolo taie fețe mizerabile ca cerșitor. Acest din urmă face pentru'n pahar de vin ce-l are *in petto*, altul pentru'n titlu, altul pentru bani, altul pentru o coroană, dar la toți în esență este aceeaș,—un moment de beție.

„Iată ce învăț eu dela dascălii mei, dela albine.—In școală la ele văd că suntem umbre fără voință, automați cari facem ceea-ce trebuie să facem și că pentru ca jucăria să nu ne desgusteze, avem

această mână de creeri, care ar vrea să ne dovedească că într'adevăr facem ce voim, că putem face un lucru sau nu... Aceasta-i o înșelare de sine, în care mulțimea de probabilități e confundată cu ceea-ce suntem siliți a face.

„Vieța internă a istoriei e instinctivă, vieța exterioară, regii, popii, învățații, sunt lustru și frază și cum de pe haina de mătasă pusă pe un cadavru nu poți cunoaște în ce stare se află, astfel de pe aceste vestminte mincinoase nu poți cunoaște cum stă cu istoria însăși.

„Eu, mulțumită naturii, m'am desbrăcat de haina deșărtăciunii; știu că tu pân'acum ești frate laic. Nu te călugări, copilul meu... Nu te preface în rasă și comanac din ceea-ce ești, un băiat cuminte. Am fost sihastru, nu călugăr. Aș vrea ca cineva să-mi ia locul în aceastră sihăstrie, căci sunt bătrân și poate curând să-mi bată ora mântuirii. Vino tu, dar numai după ce voiu muri... Pe cât trăesc scutește-mă și tu, am trebuință de singurătate. Bătrânețea este o moarte înceată. Ce încet bate inima mea acum, ce iute băteă înainte cu șaizeci de ani. . Lume, lume!... Și într'o zi va bate din ce în ce mai încet, apoi va încetă, căci s'a sfârșit untdelemnul candelii. Știu că n'am să simt c'am să mor. Va fi o trecere molcumă și firească, de care nu mă tem. Voiu adormi... De nu m'ași trezi numai iar... Îți sărut fruntea, *φιλε κεαλε.*

Euthanasius.

IV.

Pe când Ieronim ieșea cu Onufrei dintr'o veche zidire, îi văzù Francesco și intră în vorbă cu cel dintâiu, ca să-i stea model pentru un tablou al său. Acesta văzând că n'avea ce găsi de împotrivit bătrânului maistru, se'nvoi și plecară tustrei spre locuința lui. În drum părintele Onufrei, dând ca din întâmplare de mâna pictorului, care conținea vr'o câteva piese de aur, crezù că ce-i găsit îi bun găsit și strângând cu multă amicizie și intenție luătoare mâna acestuia, gândi că are multă cauză de a se depărtă mai ales că tablele dela crâșmă-l invitau cu dragoste — deci pretextă și se duse.

În vremea aceasta Cezara, curioasă și neastâmpărată, cotrobăia prin odaea pictorului. Ea s'apropiè de tabloul, acoperit c'o pânză, o ridică și se uită să vadă cu cât înaintase lucrarea „*Căderii Îngerilor*“. Cu fața de o senină seriozitate întindea Arhanghelul Mihail spada sa de foc în aer. Pletele lui blonde fluturau împrejurul capului său alb ca marmora și a frunții boltite, și ochii lui albaștri străluciau pare-că de putere și energie. Brațul i se întindea spre haos... Aripele lungi și albe păreau a se ajunge într'o elipsă de-asupra umerilor lui și de-asupra frunții se încovăia un cerc de stele albastre. Fondalu! eră haos, în sus străbătut pe ici

pe coala de câte o stea murind, jos întunecos și rece. Dar în dreptul spatei îngerului era lăsat o dungă cenușie pe loc gol pentru figura demonului urmărit.

Ea auzi pași în tindă. Un paravan ascundea patul artistului... Ea s'ascunse după el... Șezu pe pat... și se uită... Intră Francesco cu tânărul călugăr. Inima-i bătea în păreții pieptului de credea că voește să i se spargă. Artistul îi arătă lui leonim tabloul și locul ce are să ocupe chipul său pe acea pânză; apoi intrară amândoi într'un cabinet. Cezara nu se mișcă din loc... tăcea ca pește.

Francesco reveni, își caută paleta, pensulele, lasă peste fereastră o perdea de mătăasă albastră, încât camera se umplu de un aer vioriu... așeză la un loc potrivit un pedestal negru de lemn, ușa cabinetului se deschise... și... Cezara era să răcnească.. Dar își astupă gura c'o mână și cu alta ochii.

Să vorbim încet... cel puțin lectorii mei închipuiscă-și că le vorbesc la ureche... Ia să vedem, rămase mâna Cezarei tot la ochi?...

Sânii îi crescuse într'atâta de bătăile inimii, în cât sărise un bumb dela pieptărașul de catifea neagră... De ce și-l încheiase? Dar cine știa că inima ei o să aibă asemenea turburări? Ea-și desbumbă pieparul, sânii ei albi ca zăpada se eliberară din închisoarea lor de catifea și ea răsufli

adânc, deși încet. Apoi își puse iute mâna la ochi iar, până ce i se răcori sufletul... Apoi ridică un degetel... cel mic, deasupra ochilor și se uită printre degete... Văzù un cap frumos pe niște umeri largi și albi, pe un bust ce părea lucrat în marmură .. Acum erà să-i plesnească colanul... Ea-l deschie din sponci și răsufând din ce în ce mai liniștit, începù să privească întregul acel model frumos, din a căruia mușchi și forme respira mândria și nobleța... Mâinele ei îi căzură în jos, căci erà obosită de emoțiune, dar nu sătulă de a privi. Tremura cutoateastea ca varga, și i-ai fi auzit clănțănirea dinților, dacă n'ar fi ținut gura strâns încheștată.

Pênelul pictorului sbură pe spațiul gol ce și-l lăsase pe pânză și sub mâna-i se născură formele lui Ieronim, din sus în jos, formă cu formă, până la umeri, pe cari pictorul schiță două lungi și strălucite aripi negre... Ședința erà lungă. În vremea aceea Ieronim stătea pe pedestal drept, nemișcat, mândru ca un antic *Apollo*, în semi-întinericul vânat al odăii, pe care pictorul îl făcuse anume, pentru a nimeri tonul fundamental al figurii.

— Ieronim, zise Francesco, întrerupând tăcerea ce domină în sală.— Cezara se sperie la aceste sunete. Îi veni ideea ciudată că pictorul are de gând să deie paravanul într'o parte... atunci ea erà descoperită... Cu tualeta ei dezorganizată, cu

părul vâlvoi, cu ochii aprinși în cap și cu fața roșie ca sângele. Dar nu erà asta. — Am ajuns la cap! trebuie să te fi îndoit vreodată în vieța ta de ceva. Reamintește-ți acea situație, ca să văd ce expresie va luà fața ta.

Ieronim își rechiemă în minte scrisoarea bătrânului Euthanasius și o zâmbire rece, sceptică îi descleștă puțin buzele. O! de-ar fi înmărmurit astfel! Erà o durere mândră în fața lui, și bieteii Cezare îi eși o lacrimă în ochi.

— Da, da! asta-i expresia, zise Francesco inspirat. Ochii lui se entuiasmară și penelul său schiță în fugă acele trăsături de-o dureroasă amărăciune în fața întunecatului său geniu infernal.

— Ce nenorocit trebuie să fi fost, când reamintirea îi schimbă astfel fața — gândi Cezara, — și o duioșie dulce și liniștită îi umplu sufletul... Ea nu mai erà aceeaș. Din tremurătoare deveni lină — acuma-l iubià. În acea frumoasă statuă de marmoră albă, în acel Adonis încremenit, ea presupunea un suflet. Îi venià să plângă acum... Buzele ei se descleștară c'o dulce expresie de durere și de amor, ea-și infundă capul în perină și-și închise ochii, Simția că plânge fără să vrea.

— Mi-ar trebui încă câteva ședințe, zise Francesco. Cezara-și deschise ochii, dar... Francesco trăsesse perdeaua, și ea-l văzù din nou pe Adonis al ei, în lumina cea plină a soarelui.

Își astupă iar ochii, și auzi cum pictorul și le-ronim se depărtaseră în cabinetul alăturat.

Ea sări repede, tiptil, încet, se repezi pe ușă afară în buduarul ei, se aruncă pe pat, își ascunse fața în perini, și boția tot cei încăpea în mâini. Când Francesco intră în odaea ei, ea s'aruncă la gâtul lui, îl strânse spasmotic, îl desmierdă, îl sărută...

— Ce-i, copila mea ?

— Nimic.

— Ți place ?

Ea șopti ceva neînțeles, cu ochii plini de lacrimi și de dorinți.

V.

„Iartă, dacă o femeie îți spune că te iubește. O femeie frumoasă. Dar știi eu... tu ești atâta de mândru, știi a privi atât de rece.. Ah! cum aș topi ghiața ochilor tăi cu gura mea — iubite! De ce să mai îmbrac amorul cu vâlul rușinii, când te iubesc, când aș primi să fiu servitoarea ta, numai să mă suferi într'un colț al casei, în care vei locui tu, să suferi ca să sărut perina pe care va dormi capul tău. Vezi tu ce copil supus, umilit este amorul. Tu vezi că sunt o nerușinată, o rea, o femeie de defăimat; dar cugetă un lucru, că aș fi un miel, că n'aș vorbi un cuvânt, că aș tăcea

privindu-te dacă m'ai iubi și tu pe mine. Știu eu cum e inima ta?... Pot eu ști?... Vin de-mi spune, cum este... ce se petrece în acea cămaruță unde aș vrea să locuiesc eu... numai eu. Și, știi cum mă chiamă ?

Cezara.

.....

„Că ești frumoasă, cred ; că mă iubești, îți mulțumesc ; că-mi oferi tot ceea-ce tu crezi că m'ar face fericit, mă face să fiu în stare de a-mi jertfi vieța pentru tine. Îți sărut mâna pentru voința ce ai de a mă face fericit, deși te'nșeli când crezi că amorul tău de femeie m'ar putea face. Amorul este o nenorocire, și fericirea ce mi-o oferi, venin. Că n'o știi aceasta, este împrejurarea care te face adorabilă. Dacă ai avea pentru'n moment ochii mei, ce altfel ți s'ar arăta această lume, în care tu cauți și speră a găsi ce nu-i în ea — *fericirea*. Tu zici să te iubesc. Dacă te-ași putea iubi ca pe-o stea din cer... da! Dar dacă suspin, dacă doresc... n'aud eu din toate părțile aceleași suspine ordinare, aceleași doruri... ordinare ; căci care-i scopul lor?... Plăcerea dobitocească, reproducerea în mușunoiul pământului de viermi noi cu aceleași murdare dorințe în piept, pe cari le îmbracă cu lumina lunii și cu strălucirea lacurilor, aceleași sărutări grețoase, pe cari le aseamănă cu zuzurul

zefirilor și cu aiurirea runzelor de fag. Este așa, sau nu ?

„Privește-ți pe acei tineri, cu zâmbiri banale, cu simțiri mueratice, cu șoapte echivoce, vezi acele femei, care le răspund prin ochiri voluptoase, mișcându-și buzele, — vezi, împrejurul acestui instinct se învârtește viața omenirii... Mâncare și reproducere, reproducere și mâncare !... Și eu să cad în rolul lor ?... Să cerșesc o sărutare ? Să fiu sclavul papucului tău, să tremur când îți vei descoperi sânul... sânul care mâine va fi un cadavru, și care după ființa sa este și astăzi ?... Să mă frizez, ca să-ți plac, să spun minciuni ca să petrec mintea ta ușoară ; să mă fac o păpușă pentru... mai știu eu a spune pentru ce ?... Nu !... Nu mă voi face comediantul aceluia rău care stăpânește lumea ; mi-e milă de tine, de mine, mi-e milă de lumea întreagă. Mai bine mi-aș storce tot focul din inimă, ca să se risipească în scânteii, decât să animez cu el o simțire pe care-o cred nu numai culpabilă, ci ordinară... Lasă-i să se mângâie în simțirile lor, lasă-i să se iubească, lasă-i să moară cum au trăit, eu voi trece nepăsător prin această vieață ca un exilat, ca un paria, ca un nebun !... numai nu ca ei.

„Sâmburile vieții este egoismul și haina lui minciuna.

„Nu sunt nici egoist, nici mincinos. Adesea, când mă sui pe o piatră înaltă, îmi pare că în creștii

mantalei, aruncate peste umăr, am încremenit și am devenit o statuă de bronz, pe lângă care trece o lume, ce știe că acest bronz nu are nici o simțire comună cu ea... Lasă-mă în mândria și în răceala mea. Dacă lumea ar trebui să piară și eu aș putea s'o scap printr'o minciună, eu n'aș spune-o, ci aș lăsa-o să piară. De ce vrei tu să mă cobor de pe pedestal și să mă amestec cu mulțimea? Eu mă uit în sus, asemenea statuei lui Apollon. Fii steaua cea din cer, rece și luminoasă, ș'atunci ochii mei s'or uită etern la tine!..."

I.

.....

Ieronim, părăsise mănăstirea după sfatul lui Euthanasius și trăia izolat într'o chiliuță din oraș, pe care și-o împodobise cu flori și cu schițe zugrăvite de el. În această săhăstrie primiă adesea vizitele lui Francesco. Într'o zi el îi arată acestuia scrisoarea Cezarei.

- Ei! și ai de gând să zici ba?
- Iată ce zic, răspunse, arătând pe a sa.
- Fă ce vrei, dar astăzi vino în atelierul meu, căci tabloul îmi e gata.

Plecară și veniră la Cezara acasă.

— Domnișoara Cezara, recomandă Francesco, când intrară.

— Cezara? murmură Ieronim umit și se uită

lung și serios în fața rușinoasă și roșie a bieteii fete. Ieronim se așează în colțul unui divan și pare rău dispus... Francesco ieși, iar Cezara... s'aruncă la picioarele tânărului, cu mâinile unite tremurând și aproape plângând.

— O ! zise ea încet, ca și când s'ar fi temut de aceea ce zicea și apucându-i o mână o duse la buzele ei, poți suferi amorul meu?... Să-l suferi numai... căci nu pretind să mă iubești, dar să te lași iubit... ca un copil... Am auzit, că ești urător de femei, singuratec și-am desperat iubindu-te...

El îi cuprinse talia, o ridică încetinel de jos, o așează lângă el, apoi îi puse mâna după cap și se uită lung și drept în ochii ei... Li se părea ceva ciudat... Nu-i venia să creadă ceea-ce vedeă cu ochii.

— Drept vorbești ? întrebă el.

Ea-și plecă fruntea 'n jos. Văzuse zâmbetul lui și văzuse destul pentru a nu spera nimic.

Ah ! gândi în sine, ce plăcere poate găsi un om ca el într'o păpușă ușoară, în această mască de ceară a mea?... Se'nțelege... Alt bărbat s'ar simți măgulit... el... nici măgulit nu-i... Știe că i se cuvine amor, și mă întreabă numai, întocmai ca un dascăl pe eleva lui, amical, însă destul de rece : „Adevărat vorbești?...“

O altă femeie mai mândră de frumusețea ei, ar fi ieșit vânăta de mânie și jignită de moarte din casă. Nu se oferă o femeie spre a fi refuzată.

Ea?... era tristă. Ar fi plâns... ar fi plâns de-ar fi murit, dar nu putea fi supărată pe el.

Și el, cucât o privia mai mult, cuatâta o găsia mai frumoasă. Avea milă de ea, deși nu voia să-i inspire speranțe deșarte, precum ar fi făcut orice bărbat în locul lui.

— Nu că nu ești frumoasă, Cezara ; să vorbim încet... Te voiu numi *tu*, căci îmi ești scumpă, deși nu te iubesc în felul în care aș dori eu însumi. Ascultă. Eu n'am iubit niciodată și poate că nici nu sunt în stare. Dar *un* lucru crede. Nu iubesc pe nimeni, dar dacă aș iubi, sigur că tu ai trebui să fii amanta mea. Simt o adorare în inima mea pentru tine, care poate ar deveni amor... dacă... ei bine dacă nu m'ai iubi tu pe mine... Eu singur nu știu cum să-ți descriu simțirea ciudată care-mi răcește inima, adică nu mi-o răcește atîta, cât mi-o face somnolentă. Nu am dorințe și tu m'ai învățat de a le avea... Îți pare ciudat asta... dar și mie. Pare-că te-aș sărută... dacă nu m'aș teme, că mi-ai da sărutarea înapoi; pare-că te-aș iubi... atunci când ai fi supărată pe mine.

— Nu pot fi... nu mă pot preface... în nimic, zise ea. E trist, adaoase liniștită și cu glasul puțin adânc, căci dela amorul tău atârnă fericirea vieții mele întregi... Acuma Castelmare are joculiber... nu am cauză de a mă opune căsătoriei cu el, căci tu nu vrei să știi nimica de mine. Numai voiusă fug dela tatăl-meu, căci trebuie să caut a-mi uita

nenorocirea de se poate prin o altă nenorocire... sunt femei... am crezut că sunt frumoasă... n'o mai pot crede... am crezut că am dreptul de a desprețui amorul unui om ce mă iubește... mi s'a răsplătit cumplit acest dispreț cu aceeaș măsură.

— Cezara, zise el încet și înduioșat, mă lași tu să cuget asupra acestui lucru? Am o inimă și o minte ciudată. Nimic nu pătrunde în ele nemijlocit. O idee rămâne la mine zile întregi pe suprafața minții, nici mă atinge, nici mă interesează. Abia după multe zile, ea pătrunde 'n fundul capului, ș'atunci devine prin altele ce le-ar fi găsind acolo, adâncă și înrădăcinată. Cezara, simțirile mele sunt tot astfel. Pot vedea un om căzut mort pe uliță și momentul întâiu nu-mi face nici o impresie... abia după ore reapare imaginea lui și încep a plânge... plâng mult și urma rămâne neștersă în inima mea. Tu spui să am milă de tine? Eu îți zic ai milă de mine... căci dacă vr'odată iubirea ar pătrunde în inima mea, aș muri de amor. Tu nu mă înțelegi, numai eu simt că amorul și moartea mea vor fi foarte aproape una de alta. Ceea-ce am nemijlocit este simpatia... aceasta o ai întreagă. Iubește-mă, de voiești, dacă — lasă să-ți spun acest cuvânt — dacă ai îndurarea s'o voiești. Tu gândești că eu nu te aș putea iubi? Te înșeli... Lasă-mi numai timp, ca icoana ta să pătrundă adânc în inimă, să mă familiarizez cu această idee, eu, care n'am fost iubit, nici am iubit pe

nimeni... și gândesc cum-că tot aș putea nebuni iubindu-te.

El o sărută pe frunte și eși. — Ea surâse, luă un joc de cărți și le meni, ca să vadă dac'a veni mâine, și zise lin, înșirând cărțile :

— Dac'a veni mâine, l'oiu iubi, dacă n'a veni, atunci... atunci asemenea l'oiu iubi...

* * *

„Desmierd un chip de copilă în felul meu, adică umplu un album cu diferitele expresii ale unui singur cap. E ciudat că ochii mei atât de clari, — pot să zic de o cerească claritate, — nu pot cuprinde nimic *deodată*. Mâsgălesc pereții. Am intrat la o copilă înamorată de mine, pe care însă n'o iubesc... Am văzut-o roșie, sfioasă, turburată... Am *zugrăvit* în cartea mea această expresie. A îngenunchiat lângă mine... m'a rugat să-i sufăr iubirea... Nu pot descrie expresia de nevinovăție, candoare și amor din fața ei... Dar am schițat-o... E de sărutat schița mea. Poate că e una din cele mai nimerite, din câte-am zugrăvit... Am pus-o lângă mine... Deconcentrare și o dulce resignație, un profil îngeresc. I-am spus cuvinte bune. O rază de speranță în acea amabilă mâhnire a feței. O adorabilă schiță. Dar simt că din ce în ce schițele

se familiarizează cu inima. N'o iubesc. Nu. Adio părinte“.

Ieronim.

„O iubești fătul meu, fără s'o știi. *Cinis et umbra sumus*“.

Eūthanasius.

VI.

Sunt oameni pe cari spiritele de observație și femeile îi descoasă dintr'o singură apucătură — oameni cu puțin spirit, dar de un caracter tare, expres, consequent. Astfel eră Castelmare. Dacă o femeie l-ar fi auzit trăgând clopoșelul — ar fi știut îndată cu ce față să-l primească ; dacă un actor bun i-ar fi auzit pașii severi, apăsați și de o aspră regularitate răsunând prin galeriile și coridoarele palatului Bianchi, ar fi știut, prin o acțiune reconstructivă, fără să-l vadă, să-și imagineze aproape caracterul omului în chestiune : o natură comună, consequentă și puternică.

Puindu-și odată'n minte de a lua pe Cezara, vrând-nevrând, lui îi erau toate mijloacele bine venite, deși nu dispunea de multe, căci nu avea destul spirit pentru aceasta. Dar întrucât îi serviă

inteligența, el cerea a descoperi, dacă nu cumva șireata copilă ar avea vre-un amor.

Deși Ieronim nu știa ce fel e simțirea lui pentru Cezara, îi plăcea să asculte de ea, ca un copil de sora sa mai mare, și drept vorbind, ea abuză într'un mod neiertat de această putere ce o avea asupra lui. El simția în prezența ei un fel de duioșie în inimă, un fel de fior fără de înțeles, al cărui suvenir îl urmăria zile întregi. Nu se poate zice că era amor, căci deși-i plăcea prezența ei, totuși îi plăcea și mai mult ca, departe de ea să cugete la dânsa. În asemenea resurveniri, în cari el se juca cu imagina-i, prezența ei a avea îi era chiar supărătoare. Simția pare-că un ghimpe în inimă, când ea era față — nu mai avea acea libertate de vis, care era esența vieții sale și singura fericire a unui caracter mulțumit, fără amor și fără ură. — Dacă mi-ar da pace, gândia el în sine, tot ar fi cum ar fi. Atunci aș ține-o de mâna ei mică și ne-am uita în lună — s'o privesc ca pe o statuă de marmură sau ca pe un tablou zugrăvit pe un fund luminos într'o carte cu icoane... Pare-că părul ei e o spumă de aur, atât de moale-i... Și fața ei se poleiește într'un mod ciudat. Dar, nu-mi dă cât lumea pace... mereu mă gâtuie... mă sărută — și zice c'o iubesc?... Ba pe dracul. Altfel... e chiar frumoasă — să spun drept. Bărbia se rotunzește ca un măr galben... Gurița câte-o dată pare-că-i o cireașă... și ochii, ah! ochii! Nu-

mai de nu i-ar apropiã de-ai mei... îmi atinge genele și mă'nfioară până'n tălpi. Atunci nu mai văd ce frumoasă e... O negură îmi întunecã ochii... Atunci aș omorî-o... Acesta nu-i traiu, acesta-i chin !... Dar biata copilã !... să fiu drept... ce știe ea, că mă chinue...

Ieronim umblã prin grãdina palatului Bianchi; asemenea unor aripi de vultur sãlbatec cuprindeã ca un privaz părul lui negru și uscat acea frumoasă și ostenitã fațã de marmurã de Paros. Ploapele pe jumãtate lãsate'n jos trãdau mărimea ochilor lui de-un întunecos și demonic albastru și cu toate acestea desgustați; buzele 'ntredeschise arãtau o energicã durere, și numai gâtul se'ndoia cu mândrie, ca și când nu 'și-ar fi pierdut-o sub greutatea vieții. Noaptea erã lucie, aerul pãreã nins de razele lunii cari se furișau prin întunecoasa verdeățã a copacilor. El șezù pe o bancã, cu mânilor unite și lãsate peste genunchi, cu fruntea plecatã și părul risipit peste ea, gândia lucruri de cari nu-și da seamã și numai luna, lucind printre nori, umpleã noaptea de vis. S'auzi un foșnet ușor care-l trezi... Erã ea. Cum se schimbase acum ? Fațã-ei nu mai erã trasã, ci se rotunzia vãdit, sãniile erau mai plini, numai roșeața din obraz dispãruse, fãcând loc unei palori care-i dã un aer de nespusã blãndețe. Ochii nu mai aveau acea sãlbatecã și noptoasã strãlucire, în adâncimea cãrora fulgerã întunecosa

dorință... ci limpeziți, nespus de adânci, te-ai fi uitat zile întregi în ei. Liniște și o melancolică pace eră în adâncimea lor... Și în acea față atât de palidă, plină dar tristă, surâdea suferitor oarecum gura de purpură... o roză a Ierichonului, a cărei frumusețe nu se trece. Ea s'apropiă încet prin aleele străbătute de seninul nopții, pe cărările albe zugrăvite cu umbrele mrejelor de frunze. Ea-l văzù dar nu-și iuți pasul? Îi ghicise ea caracterul?.. Poate. El stătea locului și se uită lung la ea, cum s'apropiă încet. Răzemându-și cotul pe spata bancei își lăsă barba pe mână, mișcându-și încet degetele și se uită uimit cu ochii strălucitori la strălucitorul ei chip ce s'apropiă. Ea șezù alături de el, dăr drept în lună. Nu-i atinse mâna—nimic. Luna o poleiă frumos și ea eră îndestul de vicleană spre a se lăsă muiată 'n întreg de această dulce și voluptoasă lumină. El o priviă mereu. Apoi își întinse el mai întâi mâna și apucă încet mânuța ei fină și rece. Ah! gândi și un ce ne mai simțit îi trecù prin inimă... Ah! cum îmi place acum. Se lipi cu încetul de chipul ei mlădios și ușor și, aplecându-și gura la urechea ei, îi șopti lin — deși cu glasul plin de înfocare :

— Privește la lună, luna mieze-nopții — frumoasă ca un copil de patrușprezece zile și—rece... Nu simți tu, c'a încetat toată durerea vieții, orice dorință, orice aspirare în privirea acestui mândru tablou din care faci și tu parte... Acum ești în

capul meu înger, frumoasă cum nu te-am văzut niciodată... dulce... Nu știi tu, că eu te iubesc...?

Ea se 'nfioră, dar tăcù.

— Ș'apoi, privește asupra orașului întreg, pe acest amestec strălucit de palate și domuri, vezi cum ajunse de lună strălucesc asupra maselor întunecoase vârfurile turnurilor și pânzele dela corăbii pe râu. Și cu toate acestea centrul acestui tablou ești tu ! tu ! tu !... Nu s'aude nimic... decât departe în vr'o grădină privighetoarea și s'aude vuind încet o roată pe apă. Și tu privești tăcută și nevinovată asupra acestei lumi... Trandafirii înflorească pe fața ta... Tu regină a sūfletelor — nu ești curată ca izvorul ? Mlădioasă ca chiparosul ? Dulce ca filomela ? Tânără ca luna plină, copilă-roasă ca un canar, iubită ca o Dumnezeire ? Privește, zise el și mai încet, strada acea strâmtă și întunecoasă ; numai într'un singur colț îi taie umbra o dungă de lumină, dară în acel loc pare că a nins... Vino cu mine... vino cu mine acasă... voiu dà într'o parte perdeaua din fereastra odăii mele și vom privi toată noaptea la cer... Ah ! te iubesc !... țipă el apăsător... te iubesc ! o vād prea bine că te iubesc !

El o strânse cu atâta putere, încât se 'nclăstase amândoi într'o îmbrățișare lungă și nervoasă. Apoi el recăzù obosit de o simțire ne mai cunoscută, pe spata băncei, își închise ochii și-și lăsă capul pe acea spată. Luna-i bătea drept în față. Cezara

veni drept înainte-i, se înclină asupra-i, se ținù cu amândouă mâinele de spata băncei și-l sărută cu ochii pe jumătate închiși de nenumărate ori. El nu simțìa nimic... asemenea unui copil amețit de somn, pe care mama îl desmiardă. S'auzi o foșnire în frunzele unui tufar. D-zeul meu! gândi ea speriată, dacă m'o fi văzut cineva?... Poate Castelmare. Sărmanul copil!... Cum se va întoarce el acasă?... Acest om poate să-l pândească...

Ea-l lăsă un moment să se trezească din această beție... apoi îl întrebă lin, ca și când n'ar fi vrut să-i întrerupă decât încet gândurile lui, somnul lui ce-l avea.

— Știi să mănuești sabia?

— Da! zise el.

— Să-ți aduc o sabie — nu-i așa?

— Da...

— Și mi-i da o sărutare pentru ea?

— Da.

Ea se urcă repede în palat și peste două minute veni c'o spadă, pe care i-o încinse, folosindu-se de ocazie de a-l strânge de mijloc.

— Dulcele meu sloiu de ghiață...Tu marmură!.. piatră, tu! tu...

— Dă-mi pace Cezara, îmi vine să mor.

— Nu, nu! îngerul meu... mergi acasă... să nu ți se întâmple nimica pe drum... Gândește la Cezara ta... mărgăritarele. Nu se putù opri de a-

luă capul între mâini și de a-l mai sărută odată...
tare și cu sgomot.

— Acuma mergi, mergi ! Te rog.

— De ce mă rogi ?

— Pentrucă te-aș ucide de a mai rămânea.

— Cum ?

— Știu eu cum, zise ea vicleană ca un copil.

Ea îl duse pân' la un hățiș și-l împinse afară din grădină. Apoi se întoarse și, îmbrățișând un trunchiu, zise încet și c'un fel de ciudă.

— Ieronim ! te mușc !

Ea bătù cu pumnii în trunchiul de copac ; apoi se duse 'n odaia ei, și rupându-și cu furie pieptarul de catifea, încâlcindu-și părul atât de blond, ea se uită în oglindă cu ochii înecați de lacrimi și cu buzele tremurătoare.

Apoi se aruncă în pat și șoptiă încet, foarte încet, înecată de suspinuri, cuvinte dulci și desmierdătoare, printre cari străbăteă numai un nume pronunțat mai tare : *Ieronim*.

Nu-i merse însă tot astfel lui Ieronim. El se apropiè de strada strâmtă. Aerul lin al nopții îl trezise și, de o natură mult mai puțin sensuală decât porumbița lui, el rămase numai cu convingerea teoretică cum că o iubește. El treceă pe o stradă întunecoasă cu pasul lui ușor, la care se cunoșteă, ca să zic așa, elastica greutate precum se simte la pasul unui cal de rasă, când auzi în

urmă-i un pas sever, regulat ca al unui soldat și recunoscù că-i al lui Castelmare. Se opri și se întoarse spre partea dinspre care venià sunetul... Castelmare sosi... Tăcere.

Ieronim plesni cu vârful săbiei într'un zid de granit și la scăpărare se recunoscură ambii rivali. În acelaș moment fără să se fi schimbat vr'o vorbă măcar, săbiile începură a se crucișă, apoi se auzi un gemăt... o cădere grea pe pavagiul dur al stradei; una din cele două umbre dispărù într'o casă apropiată... Cealaltă rămase mută.

VII.

Ieronim se întinsese pe patu-i și dăduse într'o parte perdeaua dela fereastră, spre a se uita cum luna apuneà în râu, făcând pare-că din suprafața lui un drum moale și luminos, când auzi bătând încet în ușă. El se sculă și deschise. Erà pictorul.

— Tinere, zise el, trebuie să fugi cât mai în grabă din oraș.

— De ce ?

— Ai omorît pe Castelmare.

— Știu.

— Știi ? Dar ceea-ce nu știi poate, e că el e nepotul și moștenitorul lui Podesta din acest oraș, că duelele sunt oprite și că poți ajunge la spânzurătoare.

— Ei și ?

— Ei și ? De unde ai învățat acest limbagiu, Ieronim, copilul meu, adăose bătrânul molcum ; mi-ar părea rău de capul tău atât de frumos. Afară de aceasta mai ai o considerație... Iat-o.

El îi dete o hârtie mângălită în linii strâmbe. Acesta o deschise și citi următoarele :

„Fugi te rog. Nu l-ai ucis pe Castelmare. Înăbușit în sânge, a zis oamenilor să-l aducă la noi. A povestit tot, cui îi datorește rana sa. Fugi... te rog ! Pot să te urmărească încă 'n astă noapte. Ce-i și mai trist e că contele voiește să se logodească cu mine în starea în care se află, și nu am nici o putere de-a rezista !... Dar te iubesc. Crede că nu voiu supraviețui nenorocirei mele. Rămâind aici, nu m'ai scăpă, ci m'ai face numai să mor de îngrijire... paserea mea !.. Fugi și poate că... ah ! unde-i o speranță, de care să mă țin ? Nu vezi că nu știu ce să-ți zic ?.. Ți-aș zice : vino la mine, și nu pot. Spune-mi : să te pierd, pentru a te mai vedeă odată ? Nu ! Fugi Ieronim ; poate că vr'o întâmplare neprevăzută să mă păstreze pentru tine... Poate contele să moară... Li doresc moartea... Te iubesc ! Nu, nu ! nu crede că te iubesc într'atâta, încât să-ți zic să rămâi... Adio... draguțul meu !...“

Cezara.

Ieronim își aruncă mantia pe umeri și ei mer-seră pe țarmul râului, unde Francesco îi dădù barca lui. El îmbrățișă pe bătrânul amic, desprinsе barca dela țarm, se sui și pluti în josul râului, până ce, ajungând pe luciul mării, aruncă cârma și lopețile în apă, se culcă în barcă, sub cerul ce-și ridică înstelata sa măreție, și astfel — un grăunte plutitor pe aria nemărginită a apei — adormi adânc.

A doua zi soarele erà sus, când își deschise ochii.. El văzù că barca lui se înțepenise între niște stânci de piatră... Soarele stăpânià cerul și umpleà sânul mării cu lumină. La malul continental el àzù răsărind din stânci pădurene, o mănăstire veche prin ale cărei colonade de piatră sură, în cerdac, umblau cu pas regulat și încet, călugărițe. O grădină unită cu murii mănăstirii se întindeà până jos la poalele mării, care se mișcă urcându-și apele până la un boschet de chiparos și roze, tăinuit în ponorîrea unei stânci, ca un azil de scăldătoare.

El se descălță și sărind de pe o piatră pe alta, cercetă stâncosul său imperiu. El dădù de un izvor de apă vie și dulce, care se repezià cu mult sgo-mot din fundul unei peșteri. Intră în peșteră... O răcoreală binefăcătoare îl cuprinse pe el, pe care soarele-l arsesе 'n somnu-i... Merse mereu înainte... Peștera se lungià din ce în ce și devenià tot mai întunecoasă. Deodată văzù o fășie de lumină ce

părea că scapără. Văzând însă că ea nu pieriă, el s'apropië și văzù o gaură cât ai băga mâna, care corespundeă undevă... se uită prin ea... văzù tu-
fișuri mari și-i veni un miros adormitor de iarbă. El cercă să mărească gaura cu puterea mâinilor, dar erà un granit greu de înlăturat; numai un bolovan mare părù că se mișcă. El îl urni — bolovanul se'ntoarse ca 'n țâțâni și lăsă o mică în-
trare pe care o putea trece târându-se. El întră repede, împinse bolovanul la loc, acoperi chiar zarea cea mică cu pietre și cu pământ, și când întoarse privirea, ca să vadă unde intrase, rămăse incre-
menit de frumusețea priveliștii.

Stânci uriașe și cenușii erau zidite de jur împrejur, una peste alta până'n ceruri, și'n mijlocul lor se adânciă o vale, și în vale o grădină cu izvoare, în mijloc c'un lac și-n mijlocul lacului o insulă, pe care stăteau în șiruri lungi stupii unei prisăci mari.

E insula lui Euthanasius, gândi el uimit, pășind încet, minunându-se la fiecare pas. Până și insectele erau îmblânzite în acest raiu. Fluturii curioși albaștri, auriți, roșii, îi acoperiră părul lui lung și negru, încât capul lui părea presărat cu flori. Aerul acestei insule erà plin de sărbători murmuitoare ale albinelor, bondarilor, fluturilor; iarba-i ajungea până la piept, mazărichea punea lanțuri înflorite picioarelor... o căldură, un miros voluptos pătrundeă raiul. El se apropië de lac și trecându-l pe unde erà vad, veni în insulă. Albi-

nele încunjurată bâzâind pe noul și tânărul împărat al raiului. Se apropie de peștera ce știa că trebuie să fie pe această insulă, o găsi într'adevăr sculptată 'n piatră, găsi dalta și uneltele de sculptură, patul, un ulcior cu apă, dar bătrânul lipsiă.

Pe o mesicioară eră o foaie scrisă.

„Simt că măduva mea devine pământ, că sângele meu e înghețat și fără cuprins ca apa, că ochii mei abiă mai reflectează lumea în care trăiesc. Mă sting. Și nu rămâne decât ulciorul de lut, în care a ars lumina unei vieți bogate. Mă voi așeza sub cascada unui pârâu; liane și flori de apă să încunjure cu vegetația lor corpul meu și să-mi strățese părul și barba cu firele lor.. și în palmele-mi întoarse spre izvorul etern al vieții. — „Soarele“, — viespii să-și zidească fagurii, cetatea lor de ceară. Râul curgând în veci proaspăt să mă dissolve și să mă unească cu întregul naturii, dar să mă ferească de putrezime.

„Astfel cadavrul meu va stă ani întregi sub torentul curgător, ca un rege bătrân din basme, adormit de sute de ani într'o insulă fermecată“.

Ieronim privi păreții sculptați cu scene de amor, văzù cărți vechi și scrieri multe pe polițele unui dulap, răzemat de un părete și mirosind apa din urcior, văzând că ea-i răsufletă și băhnită¹⁾, presupuse că bătrânul trebuiă să fi murit de mult.

1) Stătută, murdară.

Astfel el, moștenitorul firesc al acestui locaș de pace, a acestei grădini închise ca o odaie, răscoli cărțile, cari erau toate alese și-i promiteau multă petrecere ; scrierile moșneagului, în cari fiecare cugetare erà un monogram al acestui cap adânc și a căror rezonanță erà atât de mare, încât fiecare construcție trezià o lume de cugetări și analogii în capul tânărului. Intr'adevăr se familiariză în curând cu micul lui imperiu ; erà ca acasă ; îngrijia de straturile grădinii și de stupi, umblă ca o căprioară sălbatică prin tufăriile și ierburile insulei. Adesea în nopțile calde se culcă gol pe malurile lacului, acoperit numai c'o pânză de in—ș'atunci natura 'ntreagă, murmurul izvoarelor albe, viurea mării, măreția nopții, îl adânciau într'un somn atât de tare și fericit, în care trăia doar ca o plantă, fără durere, fără vis, fără dorință.

VIII.

În ziua în care eră să se serbeze cununia Cezarei cu Castelmare, tatăl ei, marchizul Bianchi, muri de apoplexie în mijlocul paharelor și a conmesenilor săi. Când ea îl văzù întins pe pat, cu genele încă deschise peste ochii sticloși cu gura plină de spume, se răzimi de bolta unei ferestre și privi desgustată asupra acelu cadavru, care nu-și trăise

decât sie-și și care, spre a-și împlini patimile, cari avea să aibe acest sfârșit, erà s'o vândă pe ea, chipul de Madonă, omului pe care-l urà mai mult decât ori-ce în lume.

Când Castelmare văzù aceasta, începù s'o mângâie.

— Contesă, zise el, părintele d-tale a murit și ai rămas fără alt sprijin în lume decât [pe] mine, viitorul d-tale bărbat.

— Ba și fără acesta, zise ea, căci d-ta ai încetat de a fi viitorul meu bărbat, sau cel puțin anul meu de doliu a depărtat această fericită perspectivă. Vei bate iar la ușa mea după un an.

Castelmare ieși nemulțumit, aruncându-i o ultimă privire de ură neîmpăcată. Francesco o sfătuit să părăsească orașul, unde erà expusă urmărilor crudului ei adorator, și să se retragă la o mănăstire de călugărițe, în apropiere de câteva ore — unde ea se și duse, după înmormântarea tatălui său.

Ea slăbise de grije, sărmana copilă!... Despre Ieronim nu mai auzise nimic alta decât că barca lui Francesco, în care el se pornise pe mare, se găsisse sfărâmată la țărături, astfel încât ea-l crezù înecat, mort de mult.

Între zidurile liniștite ale mănăstirii ea se regăsi pe sine însăși. Chilia ce i se dăduse erà cu ferestra în spre grădină și mare; adesea, trăgând

zăvorul la uşă, ca să nu fie supărată de întrarea cuiva, ea privia oare întregi la înmiirea undelor depărtate, ce se pierdeau în orizont, la prăvălatarea grădină, frumoasă şi sălbătăcită, care-şi înrădăcinase hăţaşurile şi arborii până lângă ţarm; alte dăţi, pierzându-se printre aleele umbroase, ea pliviă firele de iarbă de pe cărare, sau se ascundea într'un boschet aproape de ţarm, în care şedeà ore întregi, adâncită în dorul ei fără de speranţă.

În zilele calde ea se desbracă şi lăsându-şi hainele în boschet, se coborà la mare. Chip minunat, arătare de zăpadă în care tânăra delicateţă, dulcea moliciune a copilăriei, erà întrunită cu frumuseţea nobilă, coaptă, suavă şi pronunţată a femeii. Prin transparenţa generală a unei pielii netede se vedeau par'că vinele viorii şi când piciorul ei atingeà marea, când simţia apele muindu-i corpul, surâsul său devenia iar nervos şi sălbatec ca toată copilăria ei; în luptă cu oceanul bătrân ea se simte reîntinerind, ea surâdea cu gura încleştată de energie, şi se lasă îmbrăţişării zgomotoase a oceanului, tăind din când în când cu braţele albe unde albastre, înotând când pe o coastă, când pe spate, tologindu-se voluptos pe patul de valuri.

Începuse a înserà şi ea iar se lasă amorului ei cu marea, iar surâdea în faţa valurilor cu acea intensivă şi dulce voluptate; îşi golise gâtul ei de ninsoare, îşi despletise părul pe umerii rotunzi şi

pe sâni crescûți în sete de amor, până rămase goală, frumoasă ca o statuie antică, având înaintea acestei din urmă avantajul vieții, acea peliță caldă, dulce, netedă, care lasă urme dac'o atingeai. S'aruncă în mare și începù să înnoate, puindu-și drept țel de ajuns niște stânci, ce le vedeà un sfert de ceas departe de țarm.

Undele liniștite o duceau și în curând ajunse la stâncele din mare. Ea merse încetinel de-alungul lor, răzemându-și mâinile de pârții de piatră; ajunse la o peșteră, din care curgeà sfâșiat și strălucind un izvor. Întră, mergând de-alungul pârăului și deodată o panoramă cerească se deschise ochilor ei...

„Dumnezeule! ce raiu!“ gândi ea „voiu stà aici puțin“. Ea merse înainte prin iarbă, care caldă și mirositoare îi gâdilă corpul, s'aruncă în lacul limpede ca lacrima, a cărui apă o făcea mai să adoarmă, fugià apoi prin dumbrava de portocale, gonită de fluturi și de albine... Erà nebună, ca un copil rătăcit într'o grădină fermecată de basme. În urmă, văzând că soarele se'nclinase, ea se întoarse pe calea pe care venise. Dar care fù spaima ei, când nu văzù nici o ieșire?

Ce să facă?... Cu gândul că s'a rătăcit, își mai primblă ochii de jur împrejur... Nicăeri nici o ieșire..

„Ah!“ gândi — „și ce-ar fi, de-aș petrece o

noapte în acest raiu fermecat? Cine mă vede și cine mă știe?”

.....

Innoptase. Stelele mari și albe tremurau pe cer și argintul lunii trecea sfâșiind valurile transparente de nori ce se încrețiau în drumu-i. Noaptea era caldă, îmbătată de mirosul snopurilor de flori; dealurile străluciau sub o pânză de neguri — apa molcumă a lacului ce încunjură dumbrava era poleită și, tremurând, își arunca din când în când undele sclipitoare spre țărmi adormiți. Și în mijlocul acestei feerii a nopții, lăsate asupra unui raiu încunjurat de mare, trecea Cezara ca o închipuire de zăpadă cu părul ei lung de aur, ce-i ajungea la călcâie.. Ea mergea încet.. Toate visele, toată încântarea unei aromate nopți de vară îi cuprinsese sufletul ei virgin... Ar fi plâns!... Își aducea aminte de amantul ei și-i părea că-i Eva în paradis, singură cu durerea ei. Ea veni lângă lac și văzu cărarea de prund pe sub apă. Începuseră să treacă și apa fugea împrejurul glesnelor ei... Ea se uită la acea dumbravă încântătoare... O dorință de fericire îi cuprinsese sânul... Era atât de însetată de amor, ca copilul cel tânăr și fraged... Buzele ei erau uscate de dorința unei sărutări, cugetarea ei era împătimită, ca un strat cu florile pe jumătate veștejite de arșiță. Când ajunsese în dumbravă, umbra mirositoare a arborilor înalți

aruncă un reflect albastru asupra pielii ei, — încât părea o statuie de marmură, în lumină viorie... Deodată ea văzù printre arbori o figură de om... Ea gândi că-i o închipuire a ei, proiectată de mrejele de frunze... Și acel chip luă din ce în ce conture mai clare... Era *el*.

„Ah! gândi, ea zâmbind, ce nebună sunt... pretutindenea el, în frumusețea nopții, în tăcerea dumbrăvilor... El s'apropiă... El credea asemenea că are-o închipuire a ceea ce înaintea lui... O privi lung, se priviră lung.

Când îi luă mâna... ea țipă.

— Cezara! strigă el, cuprinzând-o în brațele lui... Cezara! ești o închipuire, un vis, o umbră a nopții zugrăvită cu zăpada luminii de lună, sau ești tu?... Tu?

Ea plângea... Nu putea răspunde. Se credea nebună, credea că-i vis, și-ar fi vrut ca veșnic să fie acel vis.

— Tu ești? *Chiar tu?* întrebă ea cu glasul înneecat, căci toată cugetarea se împropătase, toate visele ei reveniau splendide și doritoare de viață... Ea nu se mai sătură privindu-l... și uitase starea în care era...

LA ANIVERSARE

LA ANIVERSARE

Ea se numia Cleopatra, iar el Gajus Iulius Caesar Octavian August. Adica ea citise un roman ș'ar fi voit să fie de douăzeci și șase de ani și nu erà decât de paisprezece; el istoria Romanilor și voià să fie de patruzeci de ani și erà numai de optsprezece și umblà la școală. Cu toate acestea astăzi, în ziua sfântului Ermil, el uitase pe Octavian August și așteptà felicitări de ziua lui. Tata i-a dat un ceasornic frumos, mama o besectă de toaletă, sora o pereche de papuci. Elis nimic. Elis —adica Cleopatra, vara sa.

El se retrăsese în odaia lui, unde clasicii erau așezați pe un scrin în religioasă regulă și neviolabilitate, și se primblà cu pași mari prin casă. Erà brunet și cam poetic. Aveà ochi albaștri, ceea-ce vrea să zică mult și erà frumos băiat. Acum stătù

cu mirare înaintea oglinzii, se uită cu mirare în ochii lui proprii și pareă că-i întreabă ceva.

„Tolla mi-a făcut-o“.

Erà o vreme în care, în urma unui roman spaniol, regina de astăzi a Egiptului se numià Tolla. El se numià pe atunci Bertrand... pasati tempi! Nimic! nimic!—Și eu i-am dat de ziua ei o păpușă. Adică ce *eu* i-am dat! Dacă n'am știut ce să-i dau! Mama mi-a spus să-i dau o păpușă. „Tolla! Tolla! zise el rîzînd—tare-mi ești dragă“. Apoi șezù la masă și gîndi adînc... asupra egalității a două hipotenuze. Luă o coală mare de hîrtie albă și scrise drept în mijloc : *Regină! Te iubesc!* Iscălit : *Gajus Iulius Caesar Octavian August, manu propria.*

Seara erà o petrecere. Erà invitată și verișoara Elis și—mare minune—a venit. Părinții ei au lepădat-o acolo și s'au dus într'alt loc, unde de asemenea erau așteptați. Octavian August imperatorul o petreceà seara pîn'acasă, dacă-l iertau ocupațiunile statului roman și astăzi îl iertau acele ocupațiuni ale statului roman. Toată seara el nu vorbi un cuvînt cu domnișoara. Ea-și încrețișe sprîncenile între ochi, pe cari îi ridică sub frunte, cu brațelele încrucișate, picior peste picior ședeà îndărătnică într'un colț, cu buzele strîns lipite. Dar pe furiș se strecurà câte-o rază drept în ochii lui. Erà mânioasă. De doi ani, se mînià foarte

ușor și se desmâniă tot atât de ușor. Odinioară nu se mâniă de loc.

— S'apropiase miezul nopții. El veni foarte serios.

— Imi veți da voie domnișoară să vă petrec pân'acasă ?

Ea se uită în ochii lui și'ncepù să râdă.

— Ce râzi ? Ce-i de răs aicea ?

— Bine. Haidem !

— Erà o noapte frumoasă, lună, un ger aspru, fără pic de vânt. Ninsoarea se lăsase pe garduri și zaplazuri de-amândouă părțile ulicioarei. Zăpada încărcase crengile de copaci și acoperămintele caselor. Ghețușul trosniă sub pași și el trecea cu dânsa de braț... Ea în scurteică cu guler de blană, roșie la față, capeșonul alb de lână îi înconjură fața, fruntea. Ea erà blondă, foarte blondă, cu părul ca un caier de cânepă și scurteica — oricât de groasă ar fi fost — accentuă totuși liniile unei talii fine și mlădioase. O broască. Râdeau vorbind — adică mai mult răs decât vorbă. Cine nu-și aduce aminte de tinereța sa? — Și fiecare a avut una — de acele hotăriri, de a fi serioși în amor, că-i pe vieață, acea defensiune în paragrafe a copilei, ca să nu-i zică pe nume, să n'o tutuească — să n'o sărute. Celelalte calea-valea, dar o guriță ? cât lumea. Așa eratu și ei De vorbit despre... istorie, geografie și alte lucruri folositoare, da ! Se înțelege, cât vrei — dar o guriță, tu ! pe nume? — niciodată !

Așà ar fi și rămas,—dar luna... luna!

Luna luminà fața ei albă ca laptele, cu obrajii roși și părul ei blond, care înconjurà cu lux și finețe o față plină și răsătoare. Pe când el perorà o temă de astronomie—indiferentă atât lui cât și ei — adică pe când se necăjiau unul pe altul, ea se uità la el fără să-l asculte; i-ar fi sărit în gât, l-ar fi sărutat de o mie de ori — așà numără ea cel puțin dacă—dacă s'ar fi căzut.

— Ah! că prostu-i, gândi ea, nu poate vorbi și el de altceva, azi cel puțin, adause uitându-se timid în sus la el. Ce frumosu-i ș'așa când spune prostii, îmi place ș'așa—gândi tot ea. Apoi numai gândi nimic, sau Dumnezeu știe ce — destul că, după ce tăcù mult fără s'asculte, zise cam întins și cam ca și când n'ar fi băgat de seamă.

— *Tu*, Ermil. Și speriată de ceea-ce spusese nu mai zise nimic. Fața ei erà roșie de rușine.

El stătù pe loc, îi strânse mâna și zise încet: Mai zi o dată!

— Nu.

— Nu! Mă supăr... s'o știi!

— *Tu*... repetă ea încet, cu ochii pe jumătate închiși, cu glas tremurător.

Erà un *tu* singuratic, fără de a fi pus în legătură cu vr'o frasă—și, cu toate acestea ce *tu*? Din gura ei venise mai întâi.

Vorbiră mai departe—de astădată mai intim — nu despre amor, însă totuși despre lucru serios—

despre căsătorie, cum ea fondează statele, care-i origina căsătoriei la Indieni, tot lucruri adânci.

Fiecare *tu* erà conversat. Când își propuneau să-și zică *tu*, muriau de rușine și-și ziceau serios după lungi lupte sufletești : „dumneata“, când stabiliau diplomaticește să-și zică d-ta—*atunci tu—tu* din greșală și iar din greșală ș'așa mai de parte.

În fine ajunsese la portiță.

— Elis, tu nu știi că te iubesc — nici poți ști, căci — căci nu ai inimă.

— Pe nume și tu ? Vezi, gândi ea, dar nu zise nimic...

— De când te-am văzut, de când știi tu — căci tu știi că eu te iubesc și totdeauna această răceală, când ești singură cu mine. Totdeauna mă silești să vorbesc niște lucruri pe cari nici nu le ascuți... Ești rea la inimă, Elis !

— Domnule, zice ea stăpânindu-se și stând băț înaintea lui, vrei să mă'nveți cum trebuie să mă port ?

— Și cu toate astea, zise el încet și dureros—luna înfrumusețează lumea pentru amorul nostru. Ea se uită sus și ochii ei umezi de dulci lacrimi străluciau în lună. El îi cuprinsese talia și se uitau amândoi — nu gândiau nimic. Erà ceva atât de dureros, atât de fericit în față, în tot sufletul lor — ai fi răs ș'ai fi plâns, dacă i-ai fi văzut astfel.

În fine începură a râde — doi copii, râdeau cu

lacrămile'n ochi. Și eră atât de argintos răsul ei și gurița atât de frumoasă ! I-ai fi băut apă din gură.

— Domnule, zise ea deodată cu o seriozitate mare, astăzi ne-am permis o mulțime de lucruri foarte nepermise, numai astăzi, și-mi pare rău... că trebuie să... să...

— Ei să... ? Iar această mină de povățuitor... Eu nu sunt copil, Elis... să știi că nu sunt... Iacă de exemplu. .

— De exemplu... ?

— Nu te voi mai strânge de mână, nu ți-oi mai spune pe nume de-azi înainte.

— O ! gândi ea în sine cu părere de rău, dar ce are să zică. Șezură pe banca de piatră de lângă portița... Ea-i întoarse spatele și-și mușcă unghiele... el se uită în omăt. Prost lucru !

Ar fi putut sta multă vreme așa. Nu știi... în sfârșit — ea — în sfârșit... dumneai a fost aceea care—așa încet—c'un pic de mânie și nu prea...

— Ermil !

— Aud !

— Eu să-ți spun drept, și să nu zic că nu ți-am spus-o... dar... eu nu te mai iubesc de fel... Și tu mi-ai spus-o azi, că eu nu te iubesc. Așa !

Ea-și pusese ceva în cap azi : o idee... și acesta eră modul, cu care căută pretext de ceartă — și aceste certe, știă ea cum se sfârșesc oare ?

— Da ! Nu mă iubești... repet-o, spune-o... te cred, fiindcă tu nu m'ai iubit niciodată, zise el cu

amărăciune. Negrii vor trece anii mei... În toate chipurile voiu căuta să te uit. Tu ai o inimă de marmură... Nici zâmbiri, nici lacrimi, nici rugăciuni, nici îndărătnicie n'o înmoaie.

— Lasă, lasă, gândi ea și zâmbi cu mândrie, că poate fi tot atât de aspră.

— Eu ți-am spus-o, domnul meu, de atâteaori, că numai amiciția adevărată poate să fie legătura dintre noi. Ce cei mai mult?... Ce vrei dela mine? adaogă repede.

— Ce vreu? — zise el c'o tristă blândeță — ce vreu? Dar nu vezi tu cum sufăr? Spune-mi numai că mă iubești—spune-o! dar nu cu două înțelesuri, nu ca atunci la bal... drept! spune! spune!

— Da! zise ea foarte rece,—d-ta știi că te iubesc, sigur. Da.

—O, astă răceală! Tu mă omori. Elis! — vorbește-mi, zise el rugător, cum știi tu câteodată să vorbești c'o blândeță uimitoare, c'o dulceață de soră, — de iubită.

— Bine, bine! știu eu!

— Ce știi tu? Iată că nu mă mai supăr... îți vorbesc blând. Imi dai mâna ta? Așa. Spune.

— Vezi tu Ermil? zise ea c'o seriozitate copilărească și tristă, tu crezi că am apă în vine... că eu nu te iubesc? Dar să-ți spun ție... eu nu sunt aspră... Ce-ai zice tu dacă... dar te rog să nu spui nimănui... dacă... dar zău să nu spui...

— Ce?

— Vezi tu, te-am oprit... am făgăduința ta, că nu mă vei sărută niciodată. Așa-i?

— Așa!

— Ca să nu mai zici, că nu te iubesc — zise supărată—ci să zici că eu te iubesc — repetă c'o rușinoasă grație... Astăzi. . astăzi...

Iși simți cuprinsă talia, închise ochii, lăsă capul pe umărul lui și erà aproape să moară.

— O! te iubesc... n'ai știut niciodată cât te iubesc...

Glasul ei erà dulce, slab, plin de lacrimi, sfințit de cea dintâi sărutare.

— Tu ești un înger. . îndărătnic... dar un înger...

Surâsul obraznic, ochiul curios, cochetăria veselă se'ntorc pe rând dup'acea sărutare.. chiar liniștea. Ea-și ținea brațul după gâtul lui.

— Mă duc... Și tu ești un măgar.

— Las să fiu... Nu te duce...

— Trebuie... tu! Așa-i că tu nu vei uită nici odată această noapte, zise încet, așa de încet și totuși așa de clar.

— Ah! niciodată.

— Și acuma am să-ți aduc ceva din casă... Un dar de ziua ta... Așa-i?...

Ea întră iute, se întoarse, și-i aduse o cutie mare... Ei o scăpară jos, dar nu făcea nimic... erà înc'o sărutare.

Gajus Iulius Caesar Octavian August se duse acasă. Se așeză dinaintea focului și-și zise zâmbind :

„Tu ești un măgar!“

Deschise cutia. De-asupra erà un desemn. El erà... lăsat într'un jeț; o femeie... ea, de dinapoia jețului îi ținea ochii cu mâinele. El își ridică ochii s'o vadă... și un moment i se părù c'o vede... Dar ce mai erà în cutie? Păpușele ce i le dăduse de ziua ei în doi ani dearândul. Pe fruntea celei dintâi erà: „Bertrand e un măgar“; pe fruntea celei de adoua: „Gajus nu-și are mințele toate“. Apoi mai erà ceva. O mică carte de notițe, impresii din romane, din poezii scrise în fiecare zi, și la sfârșitul fiecărei notițe, ca o încheiere, ca o cugetare asupra adormirii: „Ermil, te iubesc!“

— FINE —

VERIFICAT
2017

TABLA DE MATERII

	<u>Pag.</u>
Făt-Frumos din lacrimă	9
Sărmanul Dionis.	43
Cezara	107
La aniversare	157

Institutul Pedagogic de 3 ani Buc.
BIBLIOTECA

VERIFICAT
2007